

(అక్షయముల వాటిని)

విజయము

శ్రీ ౧౯౩౩

గౌరవార్థ సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

శుభము.

ఘోరకలి

(ప్రపంచవ్యావహారికము)

ఇది

గరిమెల్ల సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

రచింపఁబడినది

ప్రకాశకులు

వాణినికేతనము

రామచంద్రపురము

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు

రాయపరము

శ్రీ మేముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రించి నత్తిరెడ్డిగారిచే

ముద్రింపఁబడినది.

1927

FOREWORD

Dear Brethren!

I am really very glad in expressing my pleasure when, to my surprise and astonishment, my friend Mr Garimella Subrahmanya Sarma showed me his drama- "GHORAKALI" completely written within a period of two months and for the writing of which I encouraged him, hinting on some occasion, upon the degenerated-religious-state of India,

I have made a literal study of the book and I can dare say the poet though young, composed the drama, depicting all the nature-personified—characterisations to the best of his abilities. The flowing style of poetry with true noble ideas, is worth admiring and simple. Since this is his first attempt there is every possibility of committing mistakes and the public are requested to excuse him, as the saying is "to err is human"

I sincerely feel too much honoured for being requested to write "Nandi Prasthavana" and I am gratefully obliged to his kind offer. With a view to establish his name in the Telugu poetic world, I took the opportunity of publishing this first work of my friend and wishing him every success in life, I pray to God to shower his choicest blessings upon the young poet.

Ramachendrapuram

15th; Feb. 1927

G. V. Raghavacharyulu,
Proprietor,

Vanee Niketanam

చిన్న పము

పాతకమహశయాలారా!

అంధవాఙ్మయకరాభివృద్ధి కావశ్యకమైనవానిలో నొకటి—
గ్రంథములు. అందుచే నానేర్చుకొలందియు, పెద్దలకడ వినినట్టియు
పద, సమాస, పాదపద్యాదులన్నీటి విందుగూర్చి యొక గ్రంథరూప
మున వ్రాసితిని. కావున నోపాతకులారా! మకరందాస్వాదనము
గామించి పరాగ నిరాదరణసేయు మధుషముమాడ్కి— నీగ్రంథసారము
గ్రహించి, దోషముల మన్నింపవేసుచున్నాను. విధేయుడు

గ్రంథకర్త

కృతి సమర్పణ

చ. తిరుపతి కొండపై బాడము

దేవుడటాము బ్రసిద్ధికెక్కడయు

కృ-రఃశివ బాచుచారి నిజ

కాంతిబాహుళ్య కళాపహిసంధ్య

మొరలిమ దేశనాథులు

మాగివలె స్పటియించు పంకజ

తెచ్చుకును భక్తిశోభ గృహ

సంసంగద వందన పూర్వకముగా

PREFACE

Dear Brethren!

It has long been my strong desire to become an author. But how to reap the fruit of such a desire with a limited knowledge of the vast Telugu literature! While I was struggling with that problem, my friend Sreeman G. V. Raghavachary encouraged me to write a drama, deploring the present state of India. Then I retrospected and found it a fact that India enjoyed eminent prosperity as long as it is truly religious. So I endeavoured to express my feelings in the form of this book and by God's grace I was able to complete it.

My grateful thanks are due to my friend Sreeman G. V. Raghavachary who has kindly taken the trouble of writing the "Nandi Prasthavana" and of publishing the first production of my ambitious labour.

I request the public to excuse me for the mistakes occurred and leave the rest to the learned readers for their kind judgement.

Ramachadrapuram

15th, Feb 1927

Garimella Subrahmanya Sarma

Secretary

Vanee Niketanam

ఇం గు వ చ్చు పా త్ర లు

విశ్వంధరుడు—భారతిదేశపురాజు
 డాక్టరు భిషగ్వరమూర్తి—రాజజటుంబవైద్యుడు (మందులవాడు)
 ప్రభాకరశాస్త్రి—రాజపురోహితుడు (పిచ్చిశాస్త్రులు)
 ప్రతాపసింగు—కువలయమాలసోదరుడు (రాజవేషధారి)
 కలి—కలిపురుషుడు (కథానాయకుడు)
 కాలాచారి—(మాయువిశ్వంధరుడు)
 పిగతాచారి—
 మాయూవి—
 విషాగుడు—
 సదాశివచక్రవర్తి—
 కామేశ్వరుడు } న్యాయవాదులు
 శోభన్వాసు }
 భిల్లులు—(ఇద్దఱు)
 చలాకీసాహేబు—పరిచారకుడు.

స్త్రీలు

కువలయమాల—భిషగ్వరునియంటుచుండు రాజకన్య
 బాపనమ్మ—బ్రాహ్మణవితంతువు
 సందర్భముగ మరికొందఱు ప్రవేశింతురు.

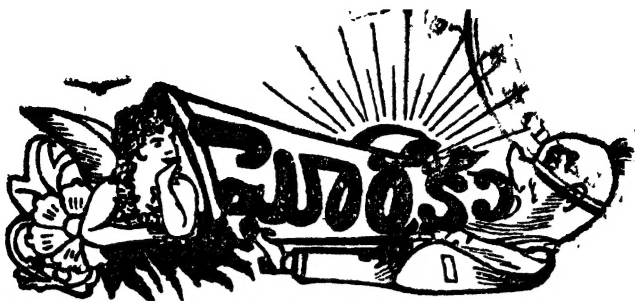

హెచ్చరిక

ఈనాటకమును బ్రదర్శింప గోరువారు లిఖితపూర్వక మయి
 నాయనుమతిని బడయునీడే ప్రదర్శింపగూడదు.

రామచంద్రపురము } ఇట్లు
 20—1—1927 } గ రి మె ల్ల ను బ్ర హ్మ ణ్య శ ర్త

(వాంఛి ప్రస్తావన)

కా. పూర్వాచారవిహారిమై భయదమై పుణ్యాంగనాశూన్యమై
గర్వాధావృత్తిమై విచారమయిమై కామాగ్నిసంతప్తమై
యర్వీచక్రము పాదునానిపు దుష్కోభించు సన్మూర్తియా
సర్వేశుండు శుభంబులీపుత దయాసాదృశ్యమేపారగః

సూ.త్ర—(వాంఛ్యంతమునఁబ్రవేశించి) ఏడీ! ఇంతలో నెచ్చట
మూయమైనాడో! పిలిచిచూచెదను బావా! బావా! పార్వదా!

పా—(ప్రవేశించి) ఏమాయీ! వెనుక నేవచ్చుచున్న సన్నంతవిగ్గ
రగాఁ బిలిచి శ్రమఁబడుచున్నావు?

సూ—నాశ్రమకేమిలే. నేడు మనముచేయవలసిన పనియేమి?
నిమాంద్యమేమి?

పా—ఆచారము గఁగింపగలిగినచో చీవాట్లుపడుట యేల
తటస్థించును. ఆపనియేదియో నీవే చెప్పుము!

సూ—నేడొక శ్రాత్రునాటకముఁ బ్రదర్శింపవలసినదని సభికుల
కభిలాషగానున్నది. కావున స్వకపోలకల్పితంబును ప్రపంచవ్యవహార
యోపకంబును, ప్రకృతిప్రతిఫలితంబును యిసు “ఘోరకలి” యనునాట
కమును బ్రదర్శింపఁజేయునొచితిని. దానికై నిన్ను దీసికొనివచ్చితిని.

పా—(ఆశ్చర్యముననవ్వి)ఆ! నాటక నామముమాత్రముఘోర
కలిగానేయున్నది. కథానందభ్రము సూక్ష్మీకరించిచెప్పు.

సూ—భారతిదేశమునఁ గలికాలప్రవేశమును, కాలపరిణామం
బును, దురాచారప్రచారమును గథాపాఠకముగ వ్రాయఁబడినది.

మిగిలినది ప్రదర్శించునపుడు గ్రహింపవలెనే కాని నేనుచెప్పిన నీతల కెక్కుట దుస్తరము.

చా—నీబోటివారుచెప్పిన తెలియుటకష్టమే. కానికవియెవరు?

సూ—కవిపేరుప్రధానమా? గ్రంథసాలముప్రధానమా? కవికి తోచినట్లు ప్రపంచవ్యవహారమును నాటకరూపమున భారతదేశీయులకు విసబకునట్లాలాపించినాడు.

చా—కవిపేరు చెప్పకపోతే పోనియ్యు. కాని యిటువంటియా లావముల వినుపించుకొనువా రెవ రిప్పుడు?

సూ—ఓరిశెట్టివాడా! మనమిద్దరము వినిపించుకొనకపోయిన కవికేమిసప్తము? ఎట్లయినఁ గడపులోఁగల యూహల నాలాపించియో, విలాపించియో, ప్రలాపించియో ప్రజలకుఁ దెలియఁజేయుట కవి ధర్మమైయున్నది. కావునఁ దవకుఁగల యభిప్రాయములను బ్రకృతిని వ్యక్తీకరించి వెడలఁగక్కినాడు. దేశభాషాభిమాను లా యాలాపము నాలించెదరు. కావుననే గ్రంథకర్త కీనాటక రచన ప్రథమప్రయత్నమైనను దానినే ప్రదర్శింపఁజేయునెంచిరిని.

చా—నీతో వాగ్వాద మొనరించుటకు నాకు పాండిత్యము చాలదు. నేఁబోయి వేషముల సిద్ధముగావించును. (ఆని పోఁగోవును)

సూ—(వెనుకకువిలిచి) బావా! ఋతువునుగూర్చి గానముఁ జేయుకుండఁ జోవుచుంటివేల?

చా—ఋతువునుగూర్చి గానముఁజేయుటకు నే నటినిగాను. అదియుఁగాక పకలదనమానసోల్లాసకరంబగు శిశిరమునుగూర్చి యనేక కవులు వర్ణించి గానముఁజేసియున్నారు. అట్టిఋతువునకు నీ నా వర్ణనము లనవరములు. కనుక కాలయాపనచే పదస్యాల నిరుత్సాహులఁ జేయుకుము. (పరికించి) అదిగో! మనప్రస్తావన వినియేకాబోలు రోమా దుశితలోచనుండై ఘోరకలిప్రవేశించుచున్నాడు. (నిష్క్రమింతురు)

ఘోర కలి

వైధమాంకము — రంగము 1

వనదుగ్ధప్రాంగణముండపము — కలినభ

[ప్రవేశము — కలి, మాయావి, విషయము, వికారాచారి]

కలి — మాయావి ప్రముఖ మర్మత్యాది సానుచరులారా! మీ యందతితోద్భాటువలన సిప్రాంతమున రాజ్యస్థాపన మొనరించి జయ ప్రదముగ భారతదేశాక్రమణ జేయుచున్నాను. ఈయుద్దయమే కొనసాగినచో మనకీర్తి ప్రతాపములు దిగంతవిశ్రాంతములై యెచ్చటఁ జూచినను నానామనంకీర్తనమే విసంబంధముగదా!

మాయావి — చిత్తము. అవిషయము నిస్సందేహమే కాని మనము గొంతకాలము నేచియుండవలయునని నాశుభిప్రాయము.

కలి — నచివా! అట్లేయగుఁగాక! వేగిరపాటా ధీమంతుల కనుచితమని నేనెరుంగనా? అవిషయములుంచి మనరాజ్యపాలనమున దేశకాలపరిస్థితు లెట్లున్నవో యిందుక వినుపింపుము.

మాయావి — కలివ్రభో! మీ రాజ్యపరిపాలనా మహత్కృత్యమేమని చెప్పుదును?

కలి. వర్ణాశ్రమాచార వాంఛలేలేవామె జాతిభేదముజూడ వన్నమామె నస్యానుకూల వర్షంబులు గరవామె దారిద్ర్యబాధలు దట్టమామె ఘోరాఘభూయిష్టగోహింస మొదాయెపావకార్యేచ్ఛలువలలమామె భర్తృదేవతఘోర తాపసియైపోయె నల్పాయువన్నిటవ్యావృత్తమామె

గీ. మించిచెడ్డలెందును మారిపోయె
 విత్తమే దైవమనుచు భావింపబడినె
 కలిమహారాజ! మీరాజ్య కాలమహిమ
 వర్ణనాతీతమైమించి వాసిగాంచె

కలి—సెబాష్! బాగుగానుడివిరిని. ముత్తలనిన నీలోనినార
 లుండవలెనేగాని, స్వార్థపరులై ప్రభువులకరి ముఖస్తవములజేయు
 నీచులుండినను జీవన్ముక్తులలోనాటియే. వాప్రభుత్వము నీవు చెప్పిన
 రీతిని మించియేయిండు నవి వాకులగూడ నన్ముకముగిలదు. ఏలనవి
 మీవంటి మంత్రివ్రతులులో యొందించి వాలింను వాచాలనమందు
 శేత మన్యధానుండుటకు గారణ మగుపడదు. దేశాక్రమణ బూర్తి
 యైనవిమ్మట దేశస్థిని యింకను బాగుపడునామ్మ. మాయావీ! యీ
 భారతదేశమున నీయభివృద్ధి యెటులనున్నది?

మా—స్వామీ! భవదీయ కరుణానీలాక్షమువలన లోక మం
 తయు నామాయలో నిమిచ్చికొని, నిరంకుశముగా విహరింపుచుంటిని.
 లోకమున భార్యను భర్తవంచించుజూచును. భర్తను భార్య మోసము
 జేసితీరును. సుతుడు తల్లిదండ్రుల కనుగవుఁ బ్రయత్నించును. అత్త
 మామల నిరసించి కోడలు చెలరేగ గనుకొంచును. కలివ్రహ్మ! పరస్పర
 రక్తసంబంధముగల యొక్క కుటుంబములోనివారే యొకరి నొకరు
 మాయాజేయ నూహించుకాలమున నితరులగూర్చి వచింపవక్కఱ
 లేదు. అయిన నాకుచెలిసినది నుడివెడ నాలింపుఁడు.

సీ. పరిశుద్ధమగు నోట భాషించునదిమాయ
 ఆత్మలో నూహించునదిమాయ
 కేవలమాలోచించి కావించునదిమాయ
 కావించి చెప్పెడుగాథమాయ

కాంభికోవ్యోగుల తనువెల్ల పెనునూయ
న్యాయవాదులు చెప్పనద్దినూయ
పరిపాలకవారె పాలనంబుననూయ
పరులనన్నినవారి బ్రతుకునూయ

గీ. అదియు నిది యననల నీ యననినూ
నూయచేజేయఁబడెనను మాటవినరె!
కలిమహారాజ! మీమహా కరుణకతన
సర్వస్వాతంత్ర్యములతోడ సంచరింతు

కలి—అహ! ఏమి నీయవ్రతనూన నిరంకుశ స్వేచ్ఛాసంచా
కము! మిముఁజోటి మంత్రివర్గముఁ గలుగుటంగదా వాఁడభ్యుదయమునకు
వచ్చెగలిగినది. ఇంక నునవిహమచి విజృంభణ మెటులున్నదో?

విహమఁడు—దేవా! మీయానతి ననునదిచి యోకమునఁ బ్రాసే
శించి, యింతవరకు నెల్లగజే గౌరవింపఁబడుచుంటిని. ఇంక నాజీవన
మెటులున. సత్తమామల యారడి కోర్వలేక నిరంతరము తపింపుచు
నిల్లాలి నోదార్పలేక మతిజెడి తిరుగామి నిష్ప్రయోజకుల హృదయ
వల్లవములు నాకాహాకపదార్థములు. అంగ్లేయుభాషాభ్యాస మొనరించి
పట్టభద్రులై నిగుద్యోగమునఁ దుదకు మత్రిభంకమునొందు మందభా
గ్యుల హృదయనీమ వానివానస్థానము. సకలమానవ మానసోద్యా
నము నాస్వైరసంచారభూమి. ఇంక నామహాగ్గ్యంబు:—

నీ పతిమాటజవదాటునతినడందగలేకదానుఁడై చరియింతుధవుఁడెరుంగు.

లేగనివృత్తులబూచి ధనమెల్లఁగోల్పోయినన్యాసియైనట్టి జడుఁడెరుంగు
కాల్యాంతమునఁదనభర్తప్రాణమువోవ విలవిలవాపోవువిధవెరుంగు
ఘనదర్శియందాటఁ దనయాలుబిడ్డలఁ బెంచఁజాలని నిరుపేదెరుంగు

గీ. గారువీరననల నీ ననుధిఁజోన

నన్నెరుంగనిజవంబు సరయంగలరె

కలినుచు గావ! మీమహాకడుగకతన

సర్వసాధనంబులన్నియు తీసి నంచరింతు

కలి—భట్ట! ఒకనినిమించి యొకరు ముద్దిరీతుగా ప్రతిభావిశేషంబున జేకోద్ధారణ మొందింపునున్నారే! విగతాచారిగూడఁ దనప్రతాపము వినిపించి శ్రవణానంద మొనరించుగాక!

విగ—కలిదావా! యొకమన నాప్రతాప ముద్దిశ్రీయమై రాజులుచున్నది. చాతుర్యాయులు సంక్షోభముఁ బుట్టించి, యొకజాతిపై మెకజాతికి వైషమ్యము గలుగునట్లు గావించితిని. తొలుతటి బ్రాహ్మణ గౌరవాధిపతులను గోతఁ బొంపేయించితిని. నిరుపమాన క్షాత్రసంశోభిత క్షత్రియవంశంబుల నాశనముఁ గావించితిని. దైవ బ్రాహ్మణశక్తి పూరితులగు వైశ్యులకు నిననుదాంధస్వముఁ బ్రసాదించితిని. పరోపకారసేవాపరాయణులగు శూద్రుల కనివారణగర్వాధంబు నొనఁగి భావిదేశోన్నత్యధ్వంసముం జేయుచుంటిని. స్వమతాచార విస్మృతులఁ గావించి, దురాచారావలంబకులఁ జేసితిని. అఖలదేశీయులచే నాదరింపఁబడి దైవమువలఁ బూజింపఁబడుచుంటివని మనవిజేసికొనుట కెంతయు సంతోషించుచుంటిని.

కలి—వహ్స! ఇకపైవఁగదా మనకార్యసాధనప్రతిభాప్రయోగము. మీరలందఱు స్వకీయ విజరాజ కార్యవిర్వహణ దురంధమై యుంట నాకుం గడు ముదావహమయ్యెడిది. విగతాచారివర్యా! కాలాచారి వర్తమాన మింతవర కేమియుఁ దెలియమిచే నందేహంబుకొంచెదిని. కావున నీవేగి (లేఖనిచ్చుచు) యీలేఖ నిచ్చి యచ్చటి వృత్తాంతమారసి శీఘ్రముగరమ్ము.

విగ—మహాప్రసాదము. (లేఖఁబుచ్చుకొనినిష్క్రమించును)

కలి—విషాదా! పంజరములోని చిలుక భద్రముగానున్నదా?

విషా—దేవా! సంతత రాజునామధ్యన వరాయణతగలదై,
యల్పహారభాదియై సీరమంగ్రోలుచునిప్పుటివరకుసుఖముగ నేయున్నది

కలి—మనయువదేశము లేమైన తెలికెక్కుచుండెనా?

మాయా—నాయువదేశము లన్నియు వ్యర్థము లగుచున్నవి
తొలుతటివలెనే భీష్మించియున్నాడు.

కలి—మాయావీ! మనమింక నేమిసేయవలసియున్నది?

మా—ఏవిధియైన గాఢసాధన మొనరింపవలయునే గాని
వేగిరబడరాదు. స్వప్నరాసలచే బీడితుడైనగాని మనజుడు లొంగు
బాటునకురాదు. ఇంకపై నొంటిపూటయే యతని కాహార విషవల
యును. అప్పుడుగూడ ఆధానకామీ యున్నయెడల హార విషట
మాని ఫలము లొనగవలెను. అదికూడ వ్యర్థమైనచో సీరాహారదుగ్ధి
తేసిన దప్పక మనము గృతకృత్యుల మగుచుమని నానమ్మకము ఏమన

క. ద్వావళవర్షత్రాజుం బీడింగలజీవకోటిసేచగఁదాచు

ద్వాధాహింపకీనిచే గాఢేయుడుశునక మోంస ఖండముబ్రీతిగా

అటువంటి మహాతపశ్శాలియే యాకీటిబాధకు లొంగిపోయి
నపు డింక వీరలేరాటివాడు? కావున రేవటినుండియే దీని నాచరణలో
బెట్టింపుడు

కలి—ఈయక్తి మిక్కిలిచక్కగానున్నది. విషాదా! మాయావి
చెప్పినట్లు రేవటినుండియే యాచరించునది. ఈలోపున నొకసారి నే
న్వయముగావచ్చి మాట్లాడిమాచెడను. అప్పటి పోస్థితులబట్టి కర్తవ్య
మాలోచింతము. వేగిమీరినటులున్నది. నేటికేక వధఁజాలింతము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

రంగము—2

[విశ్వంధరుని సభాధివక్తము—విశ్వంధరుని వేషమున కాలాచారిప్రవేశము]

కాలా—

ఓ. ఎవరెవరెన్ని మూర్ఖములనేలిగొనేప్పున; నివ్వమంధరా
 యువరిని; వారిలోన నెవరుంజీరినేటి; నేమిశాశ్వతం
 బవని; కిల్లినబోధిమిడినై యిటుజేసిననన్ను ఘోరదు
 ర్భవ రుద్రపాశబంధమున బద్ధునిగా నునరించితి! హరి!

అహ! దైవమా! నీచేరి లనమానములు. అయిదారు నంప
 త్నములక్రిందట నలుగురిన్నీహితులతో వివిధజీవ పందరసోత్సాహం
 బున బతులుజేరిపోయిన విశ్వంధరుని రాజ్యమును మాయావేషధారి
 నగు నాచే నాక్రమింపజేసితివి? ఈరాజ్యప్రాప్తికై యెన్నియోయన్యో
 తిములాడించి పడరానియిడుముల ననుభవించజేసితివి. (నిదానించి)
 ఛీ! దైవమును దూరనే! ఇదంతయు నేనే బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేసితిని.
 విశ్వంధరులతోఁ జెలిమిసేసి యరినియనుగ్రహము పడసి దేశాలనమున
 కరినిని జెంబడించితిని. అచిరకాలంబున నరిని రిహస్యములన్నిటిఁ దెలి
 సికొని తుదకా ఘోరారణ్య వధ్యంబున నరినిని బహిష్కరించి,
 మాయాయోవంబుదాల్చి యరిని రాజ్యాపహరణమునకుఁ బడరానియిడు
 మలంబడి యాడరాని యిబద్ధఃకులాడి నేనే విశ్వంధరుడనని రూఢి
 సేయుట కనేక నిర్ధారణవాక్యములఁ బ్రమాణము గావించితిని. ఎట్ట
 కేఱకుఁ దద్రాజ్యాధిపతిత్వము వహించితిని. (ఆలోచించి) ఇందు
 నాదోష మావంతయు లేదు. ఈ మాయాకల్పనానుహావృత్తంబునకు
 బీజంబా ఘోరకలి ప్రబోధయేగదా! పారతంత్ర్యమున నుండుటచే
 నిలులాచరించితిని. కావున నిట్టి ఘోరకార్యాగతంబగు దోషంబు
 వానినే చెందుగావుత! దైవమా! విరాజేషిత పరసాహాయ్యుడ నగు

నేనే యిట్టి దాసుగృహస్థుని కొడవడివపుడు దగ్గిరులఁగూర్చి వేరే వచింపనే? పొట్టపూర్తికై నాకు తెట్టికార్యములకైనఁ బాల్పడుచుం డిరిగదా!

సీ గతిమూలి మతిరూలి కనుసోలిపొట్టకై
 క్రూరాదాన్యంబుఁ గైకొనఁగివాడు
 మనసాఁదన హారమునాతెక విధిలిక
 తిండికై యంటింటఁ దిరుగువారు
 నిమరించుతిరిబొంచి నొకమోచి గమకించి
 చలఁగిపోరత్నముఁ తేయునారు
 అరుమానమునుమాఁచి తినినానినైనను
 వందించి ధనము రాబట్టువారు
 గీ. పాపముఁజేయు మద భయపడలివారు
 పొడిఁగుఁమలగు మురింపజేయువారు
 మాన మభిరూపము నవి మరచినారు
 బహుశ్రమంబితో! పగిలిపోఁ బ్రబలినారు.

అయ్యా! నేనెంతమౌనఁబడ్డిని. లోకమేమయిన నాకేమి? నా జీవితమున యీ గాఢ్యమును నాయుచ్చవచ్చిన స్థితుభవించెదను. పూర్వ కులచాతులఁ దొలఁగించితిని. నవీనసేవకుల నిరుమించితిని. వీరు నా కను సన్నలమౌఁగించు నాయుష్యమములఁ దోడ్పడుచున్నారు. (స్వల్ప తి నభినయించి జేబులోని లేఖఁదీసి చదువును)

“విశ్వంభరున కభివాదములు—

మిత్రమా! జేళ్ళాటనమునుండి నీవు మగిడివచ్చినదాది నిన్ను గలిసికొని యొక రహస్యవిషయమై ముచ్చటించనొచ్చితిని. నాకనుల తొండరచేఁ గాలయావనమైనది. రేపునిన్ను గలిసికొనుటకై రానంది తిని. కావున నీవు మందిరముననే యుండువని నమ్మెదను. ఇట్లు,

డాక్టరు. భిషగ్వరమూర్తి! ఈభిషగ్వరమూర్తియెవరు? ఇతని నానో బరిచుముక్కడ? ఆ— తెలిపింది. విశ్వంధరుని స్నేహితుడై యుండ నోవు. ఆతఃజీవముమైముచ్చటించుచో తననుకుట్టుముగ నేనుగూడఁ బ్రవర్తించును అతినిచెలిమి నేనేలత్రోసివేయవలెను? ఆతఃకువచ్చుచిర కు ఏశ్రాంతిమందిరమునఁ గొంతవడివిశ్రమించెదరు. ఎవరులా! అక్షర?

[చలా! నాపేరు ప్రకటింపఁగ]

చలా—(అయిష్టముతో) కైకూటులాతేరుమా రాజ్!

కాలా—ఏమిరా నీబద్ధకిము?

చలా—(భయముతో) లేమానామీ! ఎందుకొపిల్చుంది ఆంత
నొందరా అని

కాలా—సరియే! నాకొంకెవరేని వచ్చినచో ఏశ్రాంతిమందిర
మునకు వర్తమానమంపుము. (చప్పు)యించుచు)

చలా—అరే! క్యాకోల్నాభాయి! యొక్కీ. నూస్తేనావాసం
బాందీవదిలేస్తాదిభాయి. ఈమావచ్చు చెంకమీద ఏక్మామాంగనో.
ఇప్పట్కీ—ముడువదులే ఏస్సీకి డిప్టింగ్ అర్డర్ జానీ—హెమాగనో.
(శిలవంకించి) మైజనానాబిడ్డల్కీ—షుఖాహుంజీ—యొక్కీమాక్ క్యా
జూర్ హై. ఇదర్ బై ట్టు. కూర్చుండిగోచువరుండిద్రవభీనయించును)

[డాక్టరు, భిషగ్వరమూర్తి ప్రకటింపఁగ]

Oh! yes! Time is marvellous As one of the English authors says; "This is the best of times; and this is the worst of times. This is the age of wisdom; and this is the age of foolishness. This is the epoch of belief; and this is the epoch of incredulity. This is the season of light; and this is the season of darkness. This is the spring of hope; and this is the winter of despair. We have everything before us; and we have nothing before us. We are all going direct to Heaven; and we are all going direct the other way" Yes, time is marvellous and works dexterously. And! I am really beating about the bush. What for this duration! I shall look to my business soon. సేవకా! సేవకా!

చలా—(ఒడలువిరుచుకొనుచు) కోరికెభాయితూ?

డా—నన్ను భిషగ్వరమూర్తి నుంచును.

చలా—(ఉలిపిరిలేచి) క్యా! డాక్టర్ సాబ్ ఆయాక్యా! క్యా మారాజ్ కె కూవాసే?

డా—మీ ప్రభువు—విశ్వంభరుఁ డెచ్చటనున్నాఁడు?

చలా—ఘశ్మేష్ట! ఆలోచనాచ సేకియా లోస్సిపోయింది. బైరో డాక్టర్ సాబ్ మెబులాతుం.

[డాక్టరు వచ్చిలోఁబుచ్చుచును. సేతుఁడుపోయి కాలాచారిలోఁ—బ్రవేశించును]

డా—(లేచి కాలాచారివారి సైదాలనముఁ గాచింది) మిత్రమా! నీపునర్జన్మమున నెంతయుఁ గుహూలముగానున్నది. దేశవిశేషంబులేదు.

కాలా—భిషగ్వరా! పితృషంబు లేమియు లేవు. దేశాటనంబు వలనఁ గట్టసుఖములు నాటుటయేగాక లోకజ్ఞానోదయముగూడ వగును. కనిమేశ్వరానుగ్రహమువలనఁ కప్పు లేమియు లేకుండ సుఖముగా నింకిరికేరిని. అది యటులంది—నీవేషియో కహస్యవిషయమై ముచ్చటించునది వ్రాసితివే? అదేమియో వివర నాడెద మాత్రముఁ జెందుచున్నది.

డా—అదియొక మహద్విషయము. నీవలనఁ గావలసియున్నది. సావధానముగ వివిధావిధి, సంస్కరణాదివిధి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడనై యుండును.

కాలా—(తనలో) ఇప్పుడేమిని ప్రత్యుత్తరమిత్తును? నమమ, నుకూలముగఁ బ్రవర్తింపచిత్తో నాగుట్టుబడులును. (ప్ర)కాశముగ భిషగ్వరా! నీమనోంఘ్రిమిడద్దుటకన్న నాకేమిగావలెను? కావున సంశయింపక యావిషయమేవో తెలియఁజేయుము.

డా—అట్లై నవినుము. నాచెంతఁ గువలయిమాలయను కన్యకగలదని నీవెఱిగియేయున్నావుగదా!

కాలా—(తెల్లబోయి రిలనూపుచు) అనునను, ఆమెకేమి?

దా—ఇప్పుడామె నగపూర్ణియాయన యగుటచే వివాహముఁ జేయఁదలంచి ప్రయత్నింపుచు, ఆమె నామన నామె యభిప్రాయముఁ గూడఁ దెలిసికొనుట యుచితమని తలఁచి యామెట్లు ప్రశ్నించితిని. “కువలయా! నీవు యుక్తవయస్కువై నీకు ఇది వాంఛించునుట లోకి నమ్మకముగాదు. నన్ను జూచుకొని బ్రాహ్మిని నీమనోంధనుఁ దెల్పినచో నిన్నొకయింటిదానిగఁ జేయఁగలఁచితిని”

కాలా—అంతలకామ మేమనిప్రశ్నయైతరమిచ్చెనో?

దా—ఆమెగద్గనస్వరమున “అయ్యో! మీద గాఢశ్రేకమున నే నింతదాననైతిని. మీయాజ్ఞ నేదవదాట దానయిగాన. అయిన నన్నొక పెద్దగఁజేసి మీరడిగితిని. కావున నామనస్సు విశ్వంభరునియందు లగ్నమయినది. ఆయనలభించినచో వివాహమూడవను. లేదచో బ్రహ్మచర్యమునుజే నాయభిమతియను.” అని నీవున గాగమమును నిరీక్షింపుచు నింతవరకిట్లే యవివాహితుగానున్నది.

కాలా—(చిరునగవుతో) నిష్కళంకహృద యానురాగమట్లుండునుగాఁబోలును! ఆమె యట్లు విశ్వభోభిప్రాయ యగుటకుఁ గారణ మేమైయుండును?

దా—కారణమేమియున్నది. నీవు మాగృహమున కేగుదెంచి నపుడెల్ల నానుదతి నీరూపలావణ్యాశితయు సద్గుణైశ్వర్యములఁ గాంచి కామించియుండనోపు. లేదా నీప్రేమరసపూరితావాంగవీక్షణము లామె చిత్తము నాకర్షించియుండనోపు. నిజకారణము భగవంతునకుఁ దెలియవలసే కాని మానవమాత్రుఁడైన నేఁ దెలియఁగలనా?

కాలా—(ఆశ్చర్యమున రినలో) ఓహూ! ఇప్పటికిఁ దెలిసినది. భిషగ్వరుడు విశ్వంభరుని కుటుంబవైద్యుడు. దాన వలఁడితని గృహమునకుఁ బోయినపుడెల్ల నాతస్వ విశ్వంభరునిజూచి మోహించి

యుండును. అశోకుగూడ నామనా శ్రేయోదయింపజచ్చును, అయిన
వతినున నతని ముంజే లగ్నమునుబాడెను. వాకలయ నాంగిక, కన్న
వివాహనూడిదలఁదివది. ఆయావిరియిగ లభి మునున్న విరియి
యేలపోగొట్టుకొనవలెను? (ప్రకాశముగ) వయివ్యా! విరంశేశమర్త
మునునది. విశ్వరూపంపయ్యడ నగు నవ్వామను వివాహనిగాడునను
టకు నీవు నాశయింపునున్నట్లు వోను మన్నది.

కా—అదియేనానంజేహమి, కాబట్టివదిలి. సౌందర్యవంతుఁ
డవు. సద్గుణసమృద్ధుడవు నగు నిన్ను ఏమి న్నానఁజేసి యెట్లు వివా
హింపాదుమని కనుదునా యని యానాదింపునుంటివి.

కాలా—భీష్మగ్నిహ! పైన్యము సర్వభోజనస్యానాన్యులు ఆప
ద్భావ నామిసార్థింబుదాకితిమి. నీనాగధ్యము కిల్చిమిగి
దోచినను మోకిది గిడుబూడరుము. ఏలనఁ—

సీ. ఆర్తావమువిన్న యుష్మక చనుదెంచి

సాహాయ్యముగఁడు నానుభూతి

పలురోగములఁబాపి భాసురాహోగ్యులు

దానింబుజేసెడి ధర్మబుద్ధి

విధివశంబుననైన వినువనునది లో

శాంతిఁబూనెను గొప్ప సాహసంబు

ఆకులస్వాంతులై యడలుచుండినవేళ

తెలివెడవ్వునియట్టి నీరతయును

గీ. మీదుపుణ్యవశంబున మీకుఁగల్గు

కాని భువిలోన సామంశ్యమానలలకుఁ

గల్గునే పూర్వకృతకర్మ కలిమిలేక

వగుగానినైత మానిత నైద్యచంద్ర.

కాపున నీనూటఁ ద్రోసివేయఁజాలరు. కాల్యమునుంగీయు నీచోరిఁజెలి, నూతని నూపలాచక్యవతియగు కువలయమాలనుగూర్చి నాకిం ముదియుఁ నూప వసుమానము లేదని త్రికరణశుద్ధికాఁ జెప్పు చున్నాఁడు.

దా—విగ్రహిల్చినా ! నీయకాదార్యమొకయు జ్ఞానునీయము మీపురోహితులకు ప్రభాకరశాస్త్రిగాఁజే నొక కుభయిహూర్త మెప్పాలువేయించి పూజాయాడెవపుగాక. చాలతడవాలపించితి నీక నాకు పెరివిమ్మ (కాలాచారయొక్క హస్తచాలన మొనరించి సిమ్మ)మందును.

కాలా—ఇప్పుటికికొకము గడిచినది. శ్వరలో వివాహము గూడ జరిగినచో నికనంగభయముండదు. (చిలోచించి) యోకు లమాయకులు. వాపట భయగ్నియందు నెన్ను విశ్వంభయజనియెనమ్మనాఁడు. కలికల్పిత నూచానాటక సూత్రధానిని యెరుంగిండు. (తలవంకించి) కానున్నది కాకిమోనను. నాటకప్రదర్శన మారంభించిపిచ్చిట భయ పడిననేనగును? ఎట్లో రిహస్యము బహుల్పకకుండ నాటకము బూర్తి చేయవలెను. అహ! దైవసంపతుల ముడిచితిము! వారతంత్ర్యమునఁ బలుబాములంబడు కాలాచారికి రాజ్యప్రాప్తియ, సూదర వధూ లాభమునా! (తెంచాయను)

రంకము—3

[దాక్షు భిషగ్వినిహాస్పితల్—ప్రథమశాసితము]

[వధ—పాట.....(ఏమిజన్మము ఏమిజీవనము వలె)
ఏమిలోకము ఏమిబ్రతుకండి ! కడు హేయమగుచిది
ధూతలంబునఁ బుట్టుటాదిగ ! వారపైతృకభావలను పె
మ్మారములుపట్టుకొని మనుజుల ! వారవేసికమొంగుచుండిన

పాతకంబుల జేయనొనరుగా ! మున్నగునెట్లై
నీతిని నునులును నడచునగా ! క్రొవ్వుమీసములి
ప్రీతిగాయకమునను విడివరుగా

ఖ్యాతిగాంచవలె కృతామ వి ! నీకులై నానూదిగఁజూల
చేత భ్రమవిడి వుట్టులై చెడి , భాతనాశకు దూరుకురుచీ! ఏమి!

గోకంబోయెనహగూడా పట్టెబప్పుజేమీ పట్టుకురాంబాదు.
కాని నేనుమాత్రంకప్పుతోనూడా జ్వరాపిలావో చ్చారు. ఆస్త్రుతా
అప్రమధంభర్తుకియిహ—యూనుననుభావుని ధర్మనాయని యిప్పు
టీకేలోగం కుదిరిందనవచ్చు కాని—ఎవోకైనా బ్రతుకంటే ఆశా
వ్యాఖ్యనంటే భయమేకదా! (నలుదెసలహాది) పక్షగుగారింకా
రాలేనుకాబోలును. బ్రతినన్నాహ్లా పట్టుకొప్పురాదా. (బల్లపై
కూర్చుండును.

[ద్వితీయశ్లోక యాదిప పాటకు వాడుమ ప్రవేశముడు]

ఆనందభైరవి—ఆనందారామ

పురాకృతం బియ్యముడిగా నో ! మురారి పరమహంసయరా నా! పు!
కింకకావరము కిరులగచ్చి ! బ్రహ్మవిద్య నా ! భాగ్యదీప్తి
మండివడిన నెన్నుకొనినీ యీ ! బంధబాధ వాళ్ళీయెట్ల నా! పు!

అమ్మ—యిప్పుకీ గంధగిరిపై నుక మందెచ్చమాంబలాంబి
బుద్ధితకు—ఎచు చెప్పును. (బల్లమీదకొనినీ హాది) ఇదిగో! ఇత.
సిక్కిడే యున్నాడు. ఇది నీట్లు ఎందుకుతుంది? పాశ్చాత్యులమే
ప్రాయశ్చిత్తమన్నారు. గనుక నిజమే నప్రాదు.

ప్రధి—ఏమాయీ ఎలావచ్చుని?

ద్వితీ—కొంచెము సుస్తీగయిండి ఔషధముకోసమువచ్చాను

త్రధ—ఏమిటాజబ్బ?

ద్వితీ—నువ్వెరగం జేముందీ వాచేత పేరించాలని గాని.
“గ” కాం ప్రయోగము.

ప్రథ—అబ్బ. దానిబాధ యద్వితీయమని చెప్పవరే?

ద్వితీ—మీరీ ఛాందసువా? అందుకే దాన్ని “హీరోఆఫ్ దివీ
జె” అన్నాను.

ప్రథ—అలాగా? అదేక్కడ సంప్రాప్తమయినది?

ద్వితీ—నువ్వెరగవటోయీ యూరందలోని అల్లల్లాడించేస్తోంది
మహాహుళిలాగ. విరువారి నేచస్తాను.

సీ. ముక్కవనివారి మిడిమిడిజేయును తన్నె మున్నెనునిచ్చుతిరుకోడి
అశతో నేసిన మూటపోయినవంత కోవాన్నిబెంచెను కోమలాంగి
అరువుబెట్టిననొతమరుహితులకైన గలహంబుగల్గించుకంబుకం
చూచిననగ్రాతన సుజనులంగజ్జిలూడి మూహించునరుముందు

గీ. ఊసిపోవనివారిల నుకటిజేసి (ముద్దుగుచ్చు

కాలమునీ ముఁ దవనోడి గడనజేయు

ప్రతిభంగిల్లిన నతికా ప్రాభయగుచు

మృతిలంబున గల్లు పేగాటవనిత.

ఆవిడే నన్నింతవరకు బెట్టినది. తెలిసిందా?

ప్రథ—నిన్నిప్పుడుమాత్రం యెలావదిలిపెట్టి దానిక?

ద్వితీ—అబ్బ! అది నన్ను నానూన్యంగా వదిలించి.

దు. ధనమా! పోయెను; పూజ్యతాపతిరులా దాక్షిణ్యముంజూపరా
ననమా! వాడె; రుజాదులా! పయికోనా ఆరోగ్యనంపత్రిమా
మునుముట్టంజెడి; నిద్ర లేచుగద నీ పోరేల నాకిం నో
వనితా. మ్రొక్కెడనన్నుచీపమని నే బ్రాధించితిమిరమా!

అప్పటికామెకు దయగలిగి పీల్చి పిప్పిజేసి రెండు పెద్ద జేస్తుల
మీద కుడేలుగాడ్చిజేసి వదిలించి. సారహీనుణ్ణమాను కాబట్టి నేను

గూడా వదిలేశాను. ఈ దాక్షుడు గారి పుత్రుడాయని నారోగమును దిరిండి.
(వదిలిచి) అదిగో! దాక్షుడు గారు వస్తున్నారు.

[దాక్షుడు భిక్షువునూత్రి ప్రవేశించి కూర్చుండును. రోగిని నిలుపుచుడు]

డా—ఏమండీ! మీరెలాగున్నది? (ప్రథముననుగును)

ప్రథ—మీదయింపలన నుండుటగానే యుండండి.

డా—అందులో మాగయేముంది? పరిమేశ్వరానుగ్రహము
మీ పూర్వోన్మేషివత్సవము. (చీటిని చూచును. చీటిని చూచుకొని ప్రథముడు
కంపించిండును నున్నానీకి: బోవును,

డా—మీరేమంటున్న చేతుటి?

ప్రథ—చాలానులుపుగానే యుండి కాని అనరువదలేదండీ.

డా—ఇంకో నల్లనిప్పుడొమధుపుచ్చుకొండి. పూర్తిగా పోతుంది.

కాని—మీరెప్పుడూ అవీధికి పోనూడదు.

ప్రథ—ఎట్లాంటి బాటూ ప్రమాదకంగా—అవీధికి నేనుపోనునది
గదా వెళ్ళినాళ్ళని నూదానద్దట బ్రతిమాలాను.

డా—ఏమో మీరొప్పుం. (చీటిని చూచును. చీటిని చూచుకొని ప్రథ
ముడు వెళ్ళినంతినే పోవును. మరియొకడు మూగివానిని చెవిటివానిని
వెంటనిడికొని ప్రవేశించును)

డా—ఏమి కావలె? (వచ్చినవారి నడుగును)

మరి—(మూగివానిని జూపుచు) అయ్యో! ఇతనికి మాటలాడ
డానికిరాదండీ. (చెవిటివానిని జూచి) ఇతనికి న లేమియునబడదండీ. వుట్టిగో
డండీ. కావట్టి యేలివోరు రచ్చించాలండి. బాబయ్యా! తమపేరు నెప్పు
కొని బ్రతుకు తారండి.

డా—అటువంటి రోగానికి విరుగుడు కనిపెట్టి బుద్ధిమంతులైన
పుట్టలేదయ్యా! ఏమీలాభంలేదు. తీసికొని వెళ్ళు.

(మున్నగు పోవుదురు. చలకీసాపేలు రోజుచు ప్రవేశించును)

డా—ఏమిరా యిది?

చలా—(కోపము) మారాజా మీదగ్గునాస్కి అనేకూనాస్తే
జోడులేకరావ్ ఇట్టియంది. నాకీపోయి చదావ్ పట్టెపన్నీ తేయిక్కింది
సాబ్ దేఖో. (తేలుకుట్టినచేతివేలు చూపును)

డా—(నుండువేసి) మీద్రాభు విచ్చటికివచ్చునా?

చలా—హా, సాబ్. పల్లయివ్వండి. మైదాకర్ లేకరాతుం
(పోపోయి) యే దేఖో సాబ్ అతాహై. (కాలాచారివనేశించును)

డా—(కుర్చీచూపి)మిత్రమా! కూర్చుండుము. ఏమివిశేషము?

కాలా—అయిదు నిమిషములు మాట్లాడుట కవకాశము
చిక్కునా?

డా—Oh! Yes! నిస్సందేహముగ మాట్లాడవచ్చును.

కాలా—భిషగ్వరా! నీవుచెప్పినవిషయమై నేను బాగుగనాగో
చించితిని. ఇప్పటికే కువలయమాల హృదయము మిగుల వగచియుండ
నోవు. ఇంక నేమాత్రము నాలపించక నీయిష్టానుసారము మహారా
నిశ్చయము చేయించవచ్చును. నాకుఁ గొన్నితొందరపనులుంటుచే
ముహూర్తనిశ్చయభారము నీయందే పెట్టితిని. కావున శీఘ్రముగఁ
గార్యమునకుఁ గడంగుము. ఈవృత్తాంతము సెప్పుటకే నే వచ్చితిని.

డా—మిత్రమా! త్వరలోనే మహూర్తనిశ్చయము గావించి
తెలియఁజేసెదను. నీవునంసిద్ధుఁడవై యుండుము.

కాలా—తుందిది. నీవు మహూర్తము స్థిరపరుచుము. సర్వ
మును తుణముగో సిద్ధముకాగలదు. చేనికఁ బోయెద. (లేచియుండు
కునడిచితివలో) నేటికి ప్రాణములు సగము కుడుటఁబడినవి. త్వరలో
వివాహముగూడ జరిగినచో నీక వంత భయముండదు. ఇంతి దనుక
తోడ్పడిన దైవ మిప్పుడేల తోడ్పడెను? ముందుపని జూచెదఁగాక.

(నిష్క్రమించును. వెనుకనే చలాకీసాపేలుపోవును)

డా—నేనిప్పుడే ప్రభాకరకాస్త్రీగారిని దర్శించి వివాహమూహూర్తముంచుడని చెప్పినవచ్చెదను. పిమ్మట వివాహ ప్రయత్నము గావించెదను. కంపాండవ్! వచ్చినవానికి మంచులిచ్చి పంపివేయుము. నేనిప్పుడే వచ్చెదను. (నిష్క్రమించును)

కంపా—(లోపలినుండియే) యస్ సార్. (రెండు మందుసీసాలతోఁ బ్రవేశించి) ఏమండోయి! యిలారండీ! మందులుతీసికొనివెళ్ళండి ఆఫీసు కట్టివేస్తాను. (మునుపటి ఇద్దఱురోగులు ప్రవేశింతురు)

ప్రథ—(సీసానంగకొని)శలవుమహానుభావా! (పోవుచు) దేవునివరమైనా పూజానివరమియ్యకుగదా!

ద్వితీ—(సీసానందుకొని) అయ్యో! ఆశ్చర్యమింపించండి. యీపాటి కైనా యింటికి పోతాను. (పోవుచు)

అ. వె. కండకావరమున గర్వింతుగారాదు

కాలముక్కనీతి గడువఁబోదు

పూర్వదన్ధోర్ధ్వ పోవునేయూరక

కట్టిగుడిపి బాధఁబెట్టుఁగాని. (నిష్క్రమించును)

కంపా—దబ్బువదలలేదుకాని వనిమాత్రం అంటిలమీ దయిపోవాలి వీరికి. ఈననుయందాటితే వీరు నాచేతిలోపడతారా? ఇప్పుడే యేమైనా వదుక్కోవాలి. (చేతిగడియారముఁజూచి) అప్పుడే నడకొందుగంటలు దాటింది. ఇంటికిపోవాలిపాటికి.

(అన్నియుఁ బరీక్షించి వెడలిపోవును. తెరవాలును)

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము

భూమి కల దేవుని దేవుడు

ద్వితీయాంశము — రంగము 1

శివమగ్న పాంథాద్వితీయము

[ప్రథమాంశం ప్రారంభము]

ప్రతా—రై వనూ! నీవు పశువాణ్ణి ద్విగోళవారాడవ్. లోకమున సర్వప్రాణులను నీనిద్ధులవలె జూతినవడవంటి నట్టి బూటోము. నీవు దయామయుండవలయునుకే కాని అయామయుండవలసి నీవునున్నది. ఈవాక్యమందలి శబ్దమును దృఢపఱిచుట కీలోకమున నాకు సాక్షులనేకులున్నారు. అందఱివిషయ మెలకావలెను? నాచొర్రమును పరిశోధింపుచున్న నీకుఁ దెలియదా? పుట్టివదాది యెక్కటనున నే యిడుమలూ బడుచుంటిని—బ్రతికియన్నంతకాల మిట్లే గడవవలయునా! నీకు నేనేమిద్రోహముఁ జేసినది నాపైనఁ గత్తువహించితివి? (చెట్లకులవడి విని నలుచెనలఁజూచి) ఏమీ! యీ! ఎక్కొని నాప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చుచున్నట్లు వోచుచున్నది. ఆహా! ప్రకృతిలో నెంతగహన్యమున్నది! నాపురాకృతియు సెనుమధవింపవలె నని బోధించుచున్నది—పురాకృతిమననేమి? నేనెవరిని?—నకలచరాచరాత్మకమయిన యీ! ప్రపంచమునఁగల జీవరాశులన్నిటియందును భగవంతుఁడున్నాడని చెప్పినప్పుడు పూర్వజన్మయందు నాలోమాత్రము లేదా? అట్టిచో దైవప్రేరేపణలేక మించినగాని చెడ్డమగాని నేనెటులఁజేసితిని?—కాబట్టి పూర్వజన్మకర్మఫలము దైవమే చేసినాఁడు. అతఁడే

అహా! యావమున ననుభవించుచున్నాడనుకొనవలెనా?—అటులయిన నీపంచభూతాస్మికమైన స్థూలభూతమేల భరింపవలెను? ఈక్షుద్ధివాస లేగును? ఈషాత్రయలోలుఁ డేలకావలయును? కాను క్రోధ లోభాది యరిషష్టర్గమున కేలొంగవలెను?—ఈబాధలన్నియు జీవు నకనిగా? అట్లయిన జీవసరమాత్మలకు భేదమా? ఇంతలోనే విశిష్టావైతమనిసిద్ధాంతమా? ఛీ! ఛీ! నేనాశివితర్కణఁ జేయఁగడఁ గినిదో మతికూడఁజూపును. నావలొకప్పుడేవాంతు లాద్యవిచిందుల చేతనే, పరమపవిత్రమై గూర్చూశత్రువున భారతవర్ష మిలులున్నది. జీవుఁడో—దేవుఁడో—యీయీయీకాయమున నాయువున్నంతకాల ము దేహధారణ తిప్పును. మృతినొందినపిమ్మట నేమిజరుగునో చిప్పుటకెవరైనఁ జూచివచ్చినవా గున్నారా?—అన్నియు భావించుకొన వలసినది! ఆభావనావ్రపంచపు గొడవ నాకేల? ఈమర్భరాష్ట్ర నతిక్రమించుటెట్లు? ఎవరినాశ్రయింతురు? అన్నవిస్త్రామిలిషి నన్నుఁ బోషించువానిలోకమున నెవ్వరున్నారు? లోకమంతయు వ్యత్యస్తముగా నున్నప్పు డేవిద్యచే నుదరిపోషణఁ జేసికొందును. ఛీ! ఈలోకమం దేనాగియుఁ గూడ నగువినుట లేను. ప్రేషమా!

సీ. బ్రాహ్మణవిర్వస్తు బ్రహ్మదేవునికేరె
వేదవ్రమాణముల్ నెట్లులాయె
తూత్రంబు శస్త్ర నికాయంబుపాలాయె
నితిశాస్త్రములు ముస్నీటఁగలనె
వ్యవసాయవర్తక వ్యాసంగమెపోయె
పాడివంటలుచాల పలుచనాయె
నర్వేకుపై భక్తి సంపూర్ణతఁబొందె
నైకమత్యముగాన రాకపోయె

గీ. తెలివినున్నయ్యె; గొప్పతనము దీర్ఘమయ్యె
సత్యమునశించె; ప్రజల నొనంబుమించె

కవితముఖ్యతగ్గః సత్కళాప్రయగ్గ
కూటికింపూడి గొంతాయె ఘోరకలిసి.

నాచారమున్న యాహార విాపూటనో బూర్జియెనది. ఇక నేమిసేయవలెను? కందమూలాదులచే తప్పనివారణఁ జేసికొనుచు మునివృత్తిఁబూని జీవితశేషమును గడవవలయునా? (నలుదెవలఁజూచి) ఆహా! ఈవని మౌరీరణణీ ముముగనున్నది. ఇందలితరువు లొక్కొక్కటా క్షాత్తవీరి నుపకేళించుచున్నట్లుగుపడుచున్నవి. ఈపుష్పలత, తాళవృక్ష మునలమికొని తనశోధను నలుదెవలవెదజల్లుచు “పరాశ్రయము బాప మని తలఁచకుము. దానివలనఁ గూడ వభివృద్ధిఁ గాంచువారున్నారు” అని జూపించుచున్నది. అది నాకనుకూలించును. పలుబాములంబడి చౌర్యమున ద్రవ్యమూర్జించి జీవించుతనకరునిబ్రతు కెంతసాఖ్యమో- పారతింద్ర్యమున జీవించిన నాజీవితము గూడ సంత సౌఖ్యముగనే యుండును వ్యచ్చందవృద్ధి నవలంబించి గంజిఁద్రావి జీవించుటయే శ్రేయస్కరము. కాని:—

చ. పుకమిసలభ్యమైపరగు పూరుషజన్మముఁదాల్చి పౌరుషం
బుడగి చరించుకంటె వికఁ బూజితమా మునివృత్తిఁబూని యో
జడధిశయాన! దేవ! జలబాక్షులుటంచు నుతింతుఁగాని, యీ
లోచితేడుపొట్టకై యధిమ లొకపు ఎత్తులఁబూన; దైవమా.

యువకుఁడనై నాకే పొట్టఁబోసికొనుట దుర్ఘటముగా నున్న క్షుడు—అక్కటా! నాసోదరి—యేదేశమున, నెట్టియిక్కట్టు లనుభవింపుచుండెనోగదా! జీవించి యున్నదనిమాత్రమెట్లుచెప్పఁగలను? బృతి నెందెనేమా? “పాపీచిరాయుః” అని యున్నది. కావున నెచ్చటనో జీవించియున్నదనుట విశ్వయము, ఎట్లుయివ దైవమొకవిధముగ మేలే చేసినాడు. అమి నాదండ లేకపోవుటంజేసియే, జీవముతోనుండఁ గలిగిరి. ఇంతకును ధాత్రవార మెట్లున్నదో యట్లుకాకమానదు.

ఈ ఘోరకాంతారమధ్యమున నెంతవారోయిన నేమిప్రయోజనము? అప్పుడే మార్తాంధ్రవ్రతావ మధికమగుచున్నది. (మనఃపఠావగా విని) అదిగో! ఆదిక్కున మరుజులయలబడి వినవచ్చుచున్నది. వాటిలు వచ్చిన నీ ప్రాంతమం దేదేని వల్లెమున్నచో వానినడిగి తెలిసికొనియెడం. అంతవరకీ తరుచ్చాయనించుక విశ్రాంతి గైకొనియెడ.

[చెట్లనీడను బయండును. పద్మకల్పిలుఁ ప్రవేశింతుఁ]

ప్రథ—అరే! బావా! యాయేల గోటకీ పోనామంట్రా?

ద్వితీ—ఉండ్రా! నీయేలబంగారంగాను. దాని నిల్వీసివావర గా—అక్కలేంకల్లో గాని మాసెడ్లకై పెక్కిందోసి. (తూలుచు)

ప్రథ—ఒరివీకల్లుకాలిపోను. యెవ్వమా యెవ్వగొడనేంట్రా! యాయేలనామోటరా—నవగైమాత్తుగాని. ఊ. (వీసముడుప్రసను)

ద్వితీ—నీతస్సాగోయ్యా! యేదొదిల్చి నువ్వావలపురా! ఇక నేను మాత్రం యేమీసెయ్యనుచుమామరి. యెవరోనీయివ్వ. నాను సెప్పేసేచుగదా.

ప్రథ—అట్లాగేనో—రిద్దూసెప్తాను. (ముందకువడిచి చెట్టు క్రిందవానిని జూపుచు) ఇదేంట్రా! ఇక్కడే చొకింది మేలీయేల!

ద్వితీ—(వరికింది) యెవడామా బేవనోడినాగున్నామా? మనూసులినేకా ప్లాను లెగుత్తున్నాదుసూకు?

ప్రథ—రానీరాసూత్రం. బేవ్నోడయితే, పంచాంగమేనా సూత్రాదుమనకి—నువ్వుమాత్రంమాటతూలిపోగొడదుమరి. ఊ. (పరిశీలించి) పాశం. బీవోడినాగున్నాడు. తమాసాసేత్రానుసూకు. (లేచి వచ్చి సమీపించిన వ్రతాపసింగుతో)

కం. ఏమాయిబావనయ్యా! యీమార్గానుచ్చినాపు యిట్లాగొత్తే సేమాని పోవటానికి యేమీ మాయేలికొప్ప డెండులకొచ్చా?

ప్రతా—భిల్లులారా! నేను బ్రాహ్మణుడనుగాను. కాలవక కును నటువచ్చితిని. ఈ మురిగియున నందరింపఁ గూడ దనియూ మీ యేలిక యాజ్ఞ?

ప్రథ—బే. ఈ ముడివిలో దొరికినోజ్జలలా రి ప్రేచితెమ్మనికూడా సిగ్గుచు ఊఁ.

ప్రతా—ఇట్టియాజ్ఞ నెవ్వరు విసలేదే? మీ ప్రభు నెవరు?

ప్రథ—రయనపేరు మాకు తెల్లదు. కాని ఆమది నిలాసేత్రే మాకెంతో డచ్చిచూచు.

ద్వితీ—ఈజ్ఞిగూడా తీసికపోదాంకదరా. మళ్లీయిస్తాడు.

ప్రతా—ఆమధ్య నెరిని వీసికొనివెళ్లిరి?

ద్వితీ—అదంతా నీకెందుకపోదూ. నువ్వగునా వత్తావా? నేకపోతే నీకా జేమందో అక్కడెవతావా? ఇట్టిసెప్పు.

ప్రథ—అరే తాళరా! (ప్రతాపసింగునో) అబ్బో. అది నేనా గొడబుండయ్యా! ఆరుద్దిలిలాగే. నాగు నైదుగురొత్తే మేమంతా యెల్లి బెడరించేటప్పటికీ- ఓరినాడితెన్నగొయ్యా- యేంసెప్ప నాళ్ళ కరగాను. ఊ. ముగ్గురు పోవోయేరు. ఇద్దరుమాత్రం నొరికేరు. అందులో-ఒకడేదకోపోయాడు. కాని లెక్కనోజ్జిమారాజు కొట్టులో పెట్టేశాడు. ఊ. బేను. అప్పుడు మాకంతా చంతర్పణకూడాసేసి, నేనా డబ్బిచూచు. కావట్టి నువ్వేటంటావిప్పుడుమరి. ఊ.

ప్రతా—భిల్లువా! సేనేమనిన మీకు నమ్మకము గలుగును. నేను మిక్కిలి పేదవాడను. జీవనాధార మేమియులేక ద్రిమ్మరుచు నిటువచ్చితిని. (విచారమున మోమువాల్చుచు)

(భిల్లులు తమలో నంతాపించుకొందురు)

ప్రథ—బావా! యీడెవడోగాని గొప్పదీనా గున్నాడురా! పాపం! సూద్రా! యెథవడరిద్రం వీక్కు-తింటోంది. నేకపోతే అవాలక మంటిరామరి ఊ. నిజంగా చీవోడే.

ద్వితీ—అంనుకేవలబావేటి?

[ప్రథ—ఈశ్చినున్నోకి నాగేదామనే. ఊ. ఇలాటోడుంటే మినికి సేనాలాభముంటాది. నాని తున్నెప్పనో నూసుకోమరి. ఊ.

ద్వితీ—ఓరిసన్నాసీ! ఉన్నోళ్ళకే తొడిగేక యేడుస్తూంటే యీ దుగూడా యెంతంతా! మామంచి తెలివిగలోడివే?

[ప్రథ—వీట్రాకూతలు! నాయనారాని కడ్డొచ్చావంటే-నీయ పున్నెల్లను నూసుకోమరి. ఊ. అంతేనాతిమానా.

ద్వితీ—(ప్రాధేయకముగ) బావా! బావా! నీయిట్టంరా. నా కెందుకేటి సిగూడలి. తెచ్చివోడిసి! నీవేగండా?

[ప్రథ—(ప్రణాపసింగుతో) నిచ్చయంగా నీకూడు లేదంటయ్యమరి. ఊ.

ప్రతా—తినుటకాహారమన్ను లేదనుమూఁసుడెందై ననుండునా?

[ప్రథ—అట్లాగైతే- నానున్నేనెట్లు సేస్తావామరి?

ప్రతా—నే జేయఁదగినదై నచో జేయుటకు నందీయములేదు.

[ప్రథ— ఆ! అయితే మిప్పవరో కాంతిసెప్పుమరి యంటాను?

ప్రతా—నేనుగైనాత్రయవంశ సంభూతుఁడను. ప్రతాపసింగని పిలుతును. ప్రాణహానికై న నెడిఁబడుదును గాని నీచకార్యము లాచరించుట కియ్యకొనను.

[ప్రథ—మాకేమీ నొఖిగని సెయ్యక్కర్లేదు. మేమేటలో కెల్ల మాక్కాంతి నామూనికిరావాల. నేకపోతే మాగుడిశి కాపలా నూపాల. ఇలా నమ్మకంగా ఉన్నావంటే మారాజుకాడికి తీసికెల్లి యేదైనా సెపుతాను. నూసుకోమరి. ఊ.

[ప్రతా—(తనలో) దైవమా! ఇంతవరకు నీవు లేవని భావించితిని. నాతెలివిహీనతను క్షమింపుము. నీప్రభావ మద్వితీయము. అగోచరము. అర్థత్రాణవరాయణుడ వనుటలో నిక్కము నిప్పటికి గ్రహింపఁగల్గితిని. నీమహిమ నెవరు పర్జింపఁగలరు?

ఉ. మానముబోవుచో దురభిమానమువీడి కరంబులెత్తి, కృ
ష్ణ! ననుగావవే యనినఁ బయ్యెనద్రావడిగాఁగట్టలీ
దీనునిపై నఁగూడ భవనీ ముఖటాముఁజూపి తిచ్చుడో
దీనదయావరా! వరద! దేవ! రమాధవ! గోకబాంధవా!

(ప్రకాశముగ) భిల్లుఁడా! నీవిచ్చివాడిన మాటలకు నాకుసమ్మ
తము. మిమ్మునునరించుటకు నాయాటంకి మేమియు లేదు.

ప్రథ—నశే! నూయెంటరా. అప్పుడే గొల్లమద్దేన్న మయింది.
(ద్వితీయునితో) యేవీరా! బావా! మనిసుంటే సేదేంటిరామరి డో.
వద. బేగవడు. (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

రంకము — 2

[విశ్వంధరుని కైలు, కలిప్రభులు (పరశురామి కూర్చుని యుండుదురు)

కలి—విగతాచారివర్యా! నీవేగిన కార్యమెవ్వది? కాయాపఁడా?

విగ—దేవా! కాయ ముదురకుండినే పండెల్లగును? ఇంక
మూడుమానములకుఁ గాని నర్వమును సంపూర్ణముగాదు. పిమ్మట
మనియిష్టమువచ్చినట్లాటాడింపవచ్చును.

మాయా—(ఆశ్చర్యమున) ఏమీ! ఇంకను మూడుమాన
ములు గావలయునా? ఇంతవరకేమిజేయుచున్నాడు?

విగ—అయ్యో! మన మారనిపైఁ గోపపడిన నేమిగును!
అచ్చటి పంగితు లన్నియు మనమనుకొనవట్లు లేకపోవుటయేగాక
యెదురుతిరిగిపవి.

కలి—అది యెట్లు?

విగ—విశ్వంధరుఁడు దేశాటన మేగునపుడు తనరాజ్యమును
దాను మిగిలినచ్యువకు నాలింపుడుండవలసినదని కోరి చక్రవర్తికప్పు

గింది తాను వెడలిపోయెను. కాలాచారి మనల నచ్చట విడనాడి పోయి రాజ్య మాక్రమింపజూచెను. కాని యతనిచుంత్రులు “సీత చక్రవర్తి చేవ్రాలుగిల యాజ్ఞాపత్రమును జూజ్ఞగగాని సీతే మా ప్రభువువని నమ్మజాలము” అని యాటంకపడిరి.

మాయా—అహా! కడుశ్రమగనున్నదే! తరువారే!

విగ—పిమ్మట విఫలమనోరథుడైన నైర్యమూని చక్రవర్తి పాలికఁజూయి, తనవిషయమై మంత్రులకుఁగిలిగిన యనుమానమును దెలియఁజేసి విశ్వంధరుని రహస్యము లించుమింఁగుగ నన్నిటిని దెలిసిన వాఁడుగావునఁ దా నేవిశ్వంధరుఁడ ననియదాహరణపూర్వకముగాపిద్ధా రణఁజేసెను. తరువాత చక్రవర్తివలన వ్రాతపూర్వకమైన యాజ్ఞాపత్రమును దీసికొనిపోయి, తన పరివారమునకుఁజూపి రాజ్యాధిపతియ్యెను.

కలి—చట్టుదల యనిన నట్లుండవలెను. కార్యసాధకులు గన్ములఁ గణన నేయరను లోకోక్తి దీనివలన మాధి యగుచున్నది. పిమ్మట నేమిపఱిగినది?

విగ—రాజ్యాధిపతిమైన కొలఁదిదినములకే శన్ననుననించి తన యుద్యమములఁ దోడ్పడెనువారలనుంచి, మిగిలినవారలఁ దొలఁగించి తన కినుకూలురగువారల వియమించి రాజ్యాంగసవరణఁ గావించెను. వీరినన్నిటిం జక్కఁబరుచుకొనునప్పటి కంత కాలమైనది.

కలి--సెబాష్. మించిపనిఁజేసినాఁడు. ఇప్పుడేమిజేయుచున్నాడు?

విగ—ఇప్పుడతఁడు వినాహనన్నాహము లాచరింపుచు కొలఁది కాలములో పెండ్లికొడుకు గానై యున్నాఁడు. అవినాహము జరిగినఁ గాని సర్వము సంపూర్తిగాదనియు లగ్న నిశ్చయమైనవెంటనే మనకు వర్తమానింతుననియుఁజెప్పి నన్నంపివేసినాఁడు.

కలి—ఓహా! అదృష్టమనిన వానిదే యదృష్టము! పెండ్లికు మార్తెపదరు?

విగ—విశ్వంభరుని కుటుంబవైద్యుడగు డాక్టరు భిషగ్వర
మూర్తియింటనుండి కువలయనాల యను సౌందర్యరాశి. చిక్కద
నాలచుక్క. కలివ్రభో! ఆమె రూపలావణ్యతతో మేమనిపింతును?

ఉ. కందనిహస్తనాళములు కాంతియిడిగిని మోముదమ్మిలు
ప్రమందనిరొమ్మనక్కలు మా మనికుంఠలను త్రభృంగముల్
డిందనికన్నుగల్వలును తేనెదలి ర్మెను మేరుగలి; యా
సుందరియొప్పి నక్కొలనుజొచ్చి వెలింగెను లక్ష్మీయోయనన్

మరియు గీ. ఇందిగాదది సులకాలదొంతిగాని
దొంతిగాదది చెమంగిబంతిగాని
బంతిగాదది కంఠువిదంతిగాని
దంతిగాదది మోహంపు లిందిగాని

అట్టివడలిని బరిణమ మూడునున్నాడు. నాని వివాహమునకు
మనమండలము కావలెననిపూడి మనవి తేలికొనియున్నాడు.

కలి—మాయావీ! కాలాచారి వివాహము మనయుద్యమముల
కొకయాటంక మని తలచెనను.

మా—అజ్ఞెట్టి యంగిరాయమును గల్గించును?

కలి—అతడు వివాహమాడినచో తన ప్రేయకాంతాలోలుడై
మనల మఱచుటయేగాక మనమాటయనిన లక్ష్మ్య ముంచ డని కూడ
నానమ్మకము.

మా—అతడట్టివాడుగాడు. ఎత్తుడైనను మీయాజ్ఞయనివ
శిరసా వహించునేగాని యన్యథా భావించడు.

కలి—వెట్టివాడా! కాంతాకనకంబుల మహాత్మ్యంబు నీవు
బాగుగ నెరుంగవు. వినుము:—

చ. ఘనతపమాచరించి యల కౌశికుడేమిట భ్రష్టుడయ్యెనో
ఘనజలతోడఁ గౌరవ భరాధిపుడేల దివంబుడేరెనో

వివేకము; మహానుభావుల వివేకమునీ చరింపఁగా. మహా

ధనముతోఁజైన మానసిక దార లభించిననీ నిల్చునే?

కావున ధనమునకుఁ దోడు దార కూడ లభించిన మనల
ముఱివిపోడవి నన్నియు.

మాయా—అటులయినఁ గర్తవ్యమేమి?

కలి—వివాహము వాపుటయే?

మాయా—దానఁ బ్రయోజనమేమి?

కలి—కాంతాపిషయలంపఱుదు గాక మన యాజ్ఞానుసార
ముగఁ బ్రవర్తించుటయే.

మాయా—అది మీభ్రాంతియే గాని వేరేగాదు. మీరా
వివాహ మాపించో మనపై నతనికిఁ గోపమువచ్చి, వానగుట్టుఁ బయ
టఁ బెట్టి చక్రవర్తిగోఁగూడమనపై దాడివెడలిన మనమేమిసేయుగలము?

కలి—నిబుద్ధి మిక్కిలి సమంజసముగానున్నది. వివాహమాడి
సుఖంపొమ్ము. దాననైన మనకు లభించునేమో? ఇంక నిచ్చటి పరి
స్థితుల విచారితము. సేవకా!

[ద్వితీయభిల్లుఁడు ప్రవేశించి.]

కలి—(తాళము చెవిసిచ్చి) వీగముఁ దెంచి విశ్వంధరు నిటకుఁ
దీసికొనిరమ్ము.

భిల్లు—సిత్రం (తాళము చెవి పుచ్చుకుని తాళము దీయుటకు
తికమకలు పడుచుండును)

విగతా—రాజా! మీరు భీకరముగా నడుగవలెను;

కలి—మొదట సామమును బ్రయోగింతము. అది వ్యర్థ
మయిన నాలోచింపవచ్చును. (సమీపించిన విశ్వంధరునితో) విశ్వం
ధరా! ఆసీనుఁడవుగమ్ము. దీనినొక పరాధవముగ భావించుకొనకుము.

విశ్వం—అటులనే! కన్యవశమునఁగలిగిన కష్టమనయే యెంచు
చుంటిని. (కుర్చిపైఁ గూర్చుండును)

కలి—నిన్న చటనుందిన కారణమునీకుఁ జెలిసియేడించువనితలచెనా?

విశ్వ—నా కేమియుఁ జెలియను.

కలి—నినానుఁజెప్పుదును జెప్పలేదా?

విశ్వ—నేనంత క్రద్ధగా వివలేదు.

విశా—అటులైన మాప్రభుహితమున విభవలయునని గా?

విశ్వ—విభవలపివచ్చినఁ గప్పునా?

కలి—లిప్పదని నిశ్చయించుకొంటిగాన నేనే చెప్పుచున్నాను. సావధానుడవై యొక్కరింపును. నేనును, నావరివారమును మున్ని చటఁ జేవపుడు మిగులఁ గటగటాబడి చె నానుగ్రహమున విక్కడ మావసతి నేర్పరుచుకొంటియి. మీదేశమునఁ గూడ రాజ్యభావనఁ జేయవలె నని యిటువచ్చితిమి. ఇట్లునొల్ల నివే మాచే శిశి-నివి. కావున నీరాజ్యమును మాకప్పగింపుము. దాన నీకు వలసినంత ధన మిత్తును. పరివారము నిత్తుము. నీయిచ్చవచ్చినట్లు సౌఖ్య మునుభవింపుము. కాని నీవు దుర్గమును దాటి బయటికిఁ బోఁగూడదు. మారహస్యము వెల్లడిఁజేయఁగూడదు.

విశ్వ—శ్రీహరి! ఎంతదారుగాను! మీరిచ్చిన మనోహర్తికై నీ నాజీవమును గడపవలెనా? ఆమరతలకుఁ కేకొడఁబడనిచో?

కలి—ఒకఁబడనిచో నీజీవితశ్రేష్ఠమును నిరాహరివై యీచెరయందే గడవవలయును.

విశ్వ—బ్రతికియున్నంత కాలము మీకు దానుండనై చరింపుచు తున్నట్లనై జీవించుటకంటె నిరాహరినై మరణించుటయే మేలు. కానిండు. పరమిద మాంభోరాశియైన భగవంతుఁడు లేఁడే! మున్నెండలు మహాపురుషులు గవ్వము లనుభవింపలేదు.

చ. పరమేశ్వరీవిరాజిత శుభాకలితాస్వయమందఁ బుట్టి; సం
గరమున దానవాపరుల గర్వము నర్వము రాలఁగొట్టి; భూ

భరము దొలంగ భగ్న పరిపాలన జేసిన షటిరాను ఘా
నకతియే నుహుటపుల నక్కట! కిష్టము లొందలేదాకో.

అటువంటి పురాణపునఃపునః ననక్కు వనాడినా?

కలి—చరియే! అటులనే వైరాగ్యముఁబూని యాలోచించు
కొనుము. నీకోకమానము గమనింపితివి. బాగుగ నాలోచించి తిండి
మూట నుడువుము. సేవకా! ఇతనిఁ గొనిపోయి యథాప్రకారముగఁ
జేరయండునుము.

(భిల్లుఁడు విశ్వాధరుని చెరలోనికి నీగమునేయురు విశిమకలపమను)

కలి—మంత్రులారా! గాఢకార్యములఁ దొందర పఁకిరాదు.
శాంతమే సర్వకార్యసాధనము: —

కిగ:—కాపువ నేఁగోయికాలాచారిన వేగింతును. నాకిన్ద్రజ్ఞ
నునఁగూడు. నేబొయ్యవచ్చెదను.

కలి—మంచిది. బహు జాగరూకితతోఁ బ్రవర్తించు: నెల
కోకసానియైన వర్తమానింపుము. సేవకునియొద్ద తాళముఁబని దీసి
కొని యందఱును సమ్మోటుంతురు)

రంగము — 3

[విశ్వంధరుని జైలు. (పథమభిల్లుడు ప్రవేశము)]

ప్రథ—(సన్నని యీల వేసి ద్వితీయుని పిలిచి) యెల్లదా?
(సాంజ్జఁజేయును)

ద్వితీ—పోయాడు. ఇంకాంతముం దొచ్చావా—మనకొంపెల్లి
మట్టిగొట్టుకొని పోయిందన్నమాటే.

ప్రథ—దానికోసరమేగాదంట్రా—అనెట్టుసాటున కూకున్నా
మితి సేపూమరీ. ఊఁ.

ద్వితీ—బాగుంది. అనునీ. బేనాక్కురా—మల్లీ యిసా
దయ్యెత్తా.

[ప్రథ—పదినిముసాలు నేన. (ప్ర)తాపసింగును సౌంజ్జ చేబిలుచును)

[ప్రథ—(ప్ర)తాపసింగురాగానే) అదిగో! అక్కొట్టులోనున్నా
యనే—పిలిసి మాటాడుకో—బేగెల్లి పోనాలమరి. ఊ.

[ప్రతా—ఎచటనున్నాడో నీవే పిలిపింపుము.

[ప్రథ—అరే! ఆమున్ని కాంతి పిలిసి—యిద్దరికీ మాటామాటా
కలవరా. మనవట్టాగెల్లి కాపలాపూద్దాంవరి. ఊ.

ద్వితీ—ఓయినదరుడూ! నీకోసం యెవడోవచ్చేడు. నూసు
కొని యూసులాడుకో. పదినిముసాలుపైవంతే.

విశ్వ—(ద్వారముకడకువచ్చి) ఏ! ఈఘోరి కాంతారమధ్య
నున్న నన్ను జూచుటకు వచ్చిన మహానుభావుడేకీ?

[ప్రథ—(ప్ర)తాపసింగుని జూపుచు) అవుగోనయ్యా! (ప్రతాప
సింగుతో) ఇట్టారావ న్నా! బేగూసులాడుకోండి. మెమట్టాపోయి
కాపలానూసుకుంటాం. చారా. బావా! (భిల్లులుపోవుదురు)

[ప్రతా—(స్వగతము) ఈతవివర్చును, బాడ త్త్రయినివలె
నున్నాడు. ఏదేశమును బాలింపుధన్యఁడో నేడీ చరయందు పనట
గుంచుచున్నాడు. నేనే ఒకలురింతును. (వకాశముగ) ఆర్యా! నీదర్శన
మిపేక్షించినవచ్చిన నన్ను మన్నింతురని నమ్ముచున్నాను.

విశ్వ—పుణ్యపురుషా! నీనిర్వేత్తకజాయమాన కరుణాకటాక్ష
మంతయ శ్లాఘనీయము! నీవెవరు? ఈప్రాంతమున కెటుల రాగలి
గితిది. ఈదీనునేల చూడవలసె?

[ప్రతా—ఆర్యా! నేనుక నుక్షత్రియఁడను. ప్రతాపసింగని
పిలువఁబడుదును. దారిద్ర్యపీడితుఁడనై ద్రిశ్యురుచునీప్రాంతమునఁ జేరి,
యీభిల్లుల దర్శించితిని. వారల కానగొలిపి యీకహన్యమును దెలిసి

కొంటిని. నాయోగిని యువకారము సేయ మిమ్ము దర్శింపవచ్చితిని. మీచేత్ర తే వివేకగివలెన వినుచువును.

విశ్వ—మహాశయ్యా! పరమాత్మ ర్య నుపాదము. నీచెలిమి నా కాదరణీయమైనది. కాని మొదటిరీతైన నీవెటుల నుపకారముసేతువా యని సాశంకుంపు గుంటిని.

ప్రతా—దానికే! ఇట్టికావ్యములు సాధించుటయందు బుద్ధిబల మావమోగిందివలెన శక్తిగలది నుపకారాలివను.

ఉ. ఎంతటివానిలైన దనుకొని శక్తిగ బలానులున్న నా

నంగియున్నె న నొక్కరి నాంభితమిన్ బడయంగలేదు తా

నంగిబోయ్యెనె నమిచెదక కార్యముడక్కజేయు ధీ

మంతుడెటా నుజెప్పకొన మాన్యచరిత్ర! వివంగలేదొక్కో!

అట్టి బుద్ధిబలముగల మహావంశ సాధ్యమేది? కావున నేనొంటరి గానుంటివని తను కనుకూర్చి ననుకొనకుండు.

విశ్వ—దానికే! మిత్రమా! పరమాపరకరుణాసము నాయంతరం గమును గలదియై ను గున్నది. ఇత నాచరిత్రవి నన్ను చెరచియుక్తుని గావింప యత్నింపును. భోగవేశమును బరివాలింపును విశ్వంభరుడ నని పిలువబడువాడనుసేనే. నానాశేష సంవర్షవోత్సాహంబున నలు గురి స్నేహితులతో బడులుతోరి కొన్నిదేశములజూచి యీ యరణ్య మున జేరితిని. పిమ్మట నీదుష్టుల నన్ను నాస్నేహితులను మిట్టగొంచిరి. నేనెదిరించినది. నావ్రమాత్మ మలన్నియు వ్యర్థములైపడి. నాస్నేహితులతో నాకుదెలియదు. నన్నుమాత్ర మీ చెరయిందిడి, నారా జ్యమును దమ కప్పగింపవలసినదని నిర్బంధించుచున్నారు.

ప్రతా—హరిహరి! ఎంతదాహము! పిదప.

విశ్వ—దానికి నాయొప్పుమింజేసి యొక మానము గడువిచ్చి తొడిగింపవలసినదని చెప్పి యాభూతకలి యంతకుముందే పోయినాడు.

'కాపున నీమానముతోపున నాచెరబావయిల్లించి, నన్నరక్షింపగడం గుము. ఇదియే నీవలనఁగావలసిన మహిమావికారము.

ప్రతా—విశ్వంభరా! నీచెరవిముక్తికై నా దేహప్రాణముల నైన నర్పింతును. సంశయింపక నేనేమిసేయవలయునోయావలయుము.

విశ్వ—ప్రతాపా! భారతదేశమున నారాజధాని యగు రంగా పురమునకుఁ బోయి నాన్నేహితుఁడైన డాక్టరు భిషగ్వరమూర్తికిని, పురోహితులైన ప్రభాకరశాస్త్రిగారికిని నాదురవస్థఁజెలియఁజేయుము. తరువాత చేయవలసినది వారేయూచింతురు. నిన్ననమ్ముటకై నాచేతి ముద్రాంగుళియొకఁముఁ గొనిపొమ్ము. (చేయఁజాపును)

ప్రతా—(ఉంగరముఁదీసి తనప్రేలికిడికొని) వయస్యా! సూర్య చంద్రాదులుసాక్షిగా నీయుంగరము నీన్నేహితులఁ జేపెనని నమ్ముము. నాకుసెలవిమ్ము నే బోయివచ్చెన.

విశ్వ—మిత్రమా! కాలవ్యవధిచాలదు. శీఘ్రముగఁబోయి నా చెరవిముక్తిఁజేయింపుము. ఈదుర్భాగ్యులనహంసప్రజ్ఞావంతులు. వారి కంటఁబడితివేని నీకానఁగొలిపి మోహింపఁజేతురు. కాపున నెందేని వ్యామోహ పాశబద్ధుఁడనై యీదీనుని మరిచిపోకుము.

ప్రతా—విశ్వంభరా! ఎంతమాటాడితివి. ఉత్తమక్షత్రయవంశ సంభూతుఁడనై, లోటివానిప్రాణసంరక్షణార్థమేగుచు తుచ్ఛమైన ఇహ లోకసౌఖ్యముల కాసింతునా? ఆదుర్మార్గు మోహదేవత సాక్షాత్కృత మసాధారణమైనదని నేనెఱుంగనా?

సీ. గోరీవివాహంబుఁ గావింపుచోబ్రహ్మ

తలనుగొట్టించిన తరుణియెవరె

దివిజాధిపతియైన దేవేంద్రుడేహంబు

జల్పి చెండాడిన చేడయెవరె

రాజనానునంత రాజనైనను భంగ

పరిచియేడ్చించిన పడఁతియెవతె

ఘనఁడైన గాథే మముని తపోభంగము

గావించి చెరిచిన కలికియెవతె

గీ. కనులుగానక పాండవకాంతఁగోరి

త్రుల్లివడిన కీచకుఁడ్రుంచె నెవతె

అట్టి మహిమాభిరామయై యలగునట్టి

మోహశక్తికినాదు దాసోహ మిదిగో

నేనామోహశక్తి లోబడుదునని నమ్మకుము. నాదేహమునఁ
బ్రాణమున్నంతదనుక నిన్ను మరుతు ననుకొనకుము.

విశ్వ—మిత్రమా! పోయిరమ్మా. నీవు మరలవచ్చువరకు దిన
ములు లెక్కింపుచు జీవించియుందును.

[భిల్లులు ప్రవేశింతురు]

ప్రథ—అవలేదంటయ్యా! ఔను బాటై పోయింది. పదీపాటి.
శాంపమునుగూర్చి. ఊఁ.

ప్రతా—విశ్వంభరా! పోయివచ్చెదను. సాహసము మాత్ర
మొనరింపకుమా. పదునైదుదినముల కిచ్చెటనుంచునని నమ్మము. (భిల్లు
నితో) భిల్లుఁడా! పోవుదమా?

ప్రథ—నదు. ముందునదు. (ద్వితీయునితో) అరేబావా! మనకి
రెండేళ్లులా నాభాతే. నువ్వు మాత్రం వదిలంగా నడుసుకోవాలి
మరి ఊఁ. నేనెల్లా. (నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయాంకము

మో క క ల్లి

ప్రేమభావము

తృతీయాంకము — ౧ ను 1

రంగారావు . పోలవరభూమి

[జన్మిదిమొలుచుకొని. అలాగే అలాగే ప్రవేశించి.]

అవ—కుట్టకుంటలు చూచుకుంటే కదా భయపెట్టెను. ఎంత పెం
గ్రాడేలేదీనా చింతింపకుంటే గిరి పర్వతానందములు వాళ్ళొచ్చినారీ కా
వేళే అప్రతుండు. (వేళికించి) అదీ! అక్కడ గురిపెనలూచుచున్నారు
బోరా! ముబ్బన్నా!

సుబ్బ—(ప్రవేశించి) వస్తూన్నామంటే బాత్.

అవ—అదీ! అలాగే చూచుచున్నా పండ్లెరువు చెప్పినలేనా?

సుబ్బ—అబ్బే! లేదంటే ఇంట్లో చూచేటప్పుడైన అలవాటండి

అవ—ఆ గొప్పదూకే. వాళ్ళే?

సుబ్బ—వస్తూన్నారంటే పోకేకేకొనినానాండీ.

అవ—నువ్వకూడా వెళ్లికూచంఛానా? (ఇంట్లో శిష్యులు
ప్రవేశింతురు) ఏమిరా! ఇంత పెంద్రాడేవచ్చారు?

సుబ్బ—నిత్యకర్మానుష్ఠానాలయ్యేటప్పటి కింతపొడైక్కిందండి

అవ—అఘోరించారు. మీకర్మానుష్ఠానాల కింత కాలము
కావలెనా? అలాకూర్చొండి. పంత్ మొదలెడతాను. (శిష్యులు వరుసగా
కూర్చుంటురు) శ్రీగురుభ్యోనమః హరిః-ఓం “ధాతాపురస్తాద్యముదా
జహృ” అం చెప్పండియ్యిదిగా.

(శిష్యులు ప్రాంతమును రెండుసార్లు చెప్పెదరు)

అవ—ఒరేయి. సూరన్నా! సిన్ధురంతప్పూతాంది. కామన్నా!
నీమాటనినపడదంటిదు. ఏవీ నాల్గీ చెప్పండి. “ధాతాపుంస్తా ద్యమిదా
జహారి” (శిష్యునివై సూత్రమును శంకునారులు చెప్పెదరు)

అవ—అదిగిల్లానన చెప్పాలి ఊరి. “శక్రప్రవిగ్ధాశ్రదిశశ్చ
తినః” (శిష్యుని వై సూత్రమును శంకునారులు చెప్పెదరు)

అవ—“తమేవం విద్యా నన్యుతిషాభవతి”

(శిష్యులు మామూలుగా శంకునారులు చెప్పెదరు)

అవ—“నాన్యవేధాఽయనానువిద్యతే”

(శిష్యులు యథావిధిగా శంకునారులు చెప్పెదరు)

అవ—“ఓ, నహస్రీక్షణదేవం పిశ్వాపి విశ్వేశాభవం”

సుబ్బ—అదిగిల్లా. అదిగిల్లా కాస్తేయ. అయితే గురు
వుగారూ! భావంతికి చేయితకాయలని యెక్కడికా! చిత్రకామ
జెండ్రిగూడా అలాటి చొక్కెలమీసేనా వెయ్యిలేదేమిటి? ఈనం
దేహం చెప్పండి ముందు?

అవ—అదిగా! అప్పుడే వ్యాఖ్యానం మొదలెట్టేదా? ఛాడ!

సుబ్బ—అదికాదండీ. ఎన్నిపుట్టించి కానామహాన్న భగవం
తుడికి వెయ్యితిలకాయలంటే ఒక్కతిలకము వేసేరు చూడండి
వాళ్ళతెలిపితిక్కన.

అవ—కొవమున)క్రిక్కురా! నే నదేనా పద్దన్ననులకనారులు-
పాట:— భద్రవా! సికెందుకు పెద్దలగొడవా! ఓ! భద్రవా!

1. మాటిమాటికిని పాతముఠమవక

వాటముగా పలు మాటలనాడెను! భద్రవా!

2. పెద్దగాధలను బోర్కొని యిటువలె

హద్దుమీరి బహు సద్దుఃఖలికెను! భద్రవా!

ఇంకెప్పుడేనా యిలాటి వ్యాఖ్యానంచెప్ప. ఏం చెప్తానో!

సుబ్బ—గురువుగారూ! వాళ్లకంత వక్షసాత మెందుకంటే?

అవ—హుమ్! ఊరుకో! శాస్త్రులు సిద్ధాంతి వస్తూన్నారు.
(శాస్త్రులు, సిద్ధాంతి ప్రవేశించారు) ఓ హాహా. ఇలాదయి చేసారేమిటి?

సిద్ధాం—మీ విశ్వంభర గాజుగారికి శేపుని వాహమయగా. ఈవేళ
స్నాతకవ్రతిమమ. చుట్టూపట్ల గ్రామాలకి వర్తిమానించారమహాదాను.

శాస్త్రు—పరివరి. ఈవివాహంనంగితి దేశనిగిడైందే. అయిదు
రోజులూ సంతర్పణలట. జోన్యులందరికీ కాసులిస్తూట. శాస్త్రజ్ఞుల
కందరికీ రెండేసి పరిహారలట. పైగా బుర్రకొక్క జామారమ. ఈరిగిగా
దేశమంతా మ్రోగిపోతూచే?

అవ—(స్వయం) ఆహా! అదివయ్యా! అదిప్పుడు జరగడమ!

సిద్ధా, శా—అ! అ! నిజమే! నిశ్చయమే!!

అవ—అవయితే నేనబద్ధంగావుతున్నానంభాగా గోగుమి?

శా—శిషివా? ఎంతమాటన్నారు! కారణమేమిటో?

అవ—అవివరము నాకు తెలియదు. కాని వినాహమిప్పుడు
జరగదని మాత్రభాగశాస్త్రీ చెప్పినాడు. అందులో యెంతమాత్రము
అబద్ధంలేదు. రండి భోజనముచేసి వెళ్లువరుగాని. చాల ప్రాద్దేశికనది
రండి. (అందఱు నిష్క్రమింతురు) (ఇది విష్కంభము)

రంగము — 1

కాలాచారి రహస్యాలోచన మందిరము

(చలకీసాహేబు తపాచిచేయుచుండును)

చలా—ధూత్రేయీ—యెంతమనిసీకానీ—జననాన్కి ఘుఖంనై
తోక్యాకాంతా? అరే!—అల్లా—మేరేకుఘుఖంనై సాతతా? బజా
శ్మేనై మిర్తాట—యిస్కీమాకా. (మీనముదువ్వుచు) ధూ! ఏభడనా

నాభిమే, పుఖానై — క్యాభి నై. (అబ్బోచిచి) మైక్యాకరుం. చుప్
 కిర్ బైత్తా. అమా రాది కై సాహై అయిసాబానా. బాన్దేవ్. అల్లా
 హైనా? (పరికించి) ఏదేనో! దోనోభిస్తుపిడ్ సోండ్రల్పాతాహై.
 దునినూ మేబహూత్తమామ్ అస్మీహై (వచ్చువాగలనైపు చూచి)
 నలాం. మారాజ్! (నిష్క్రమించును)

[కాలాచారి, విగతాచారి ప్రవేశించి కూర్చుంటుంది]

కాలా—విగతా! నీవిచ్చటి కింత త్వరగా నేల రావలసె?

విగ—అవును. మారాజ్ సిక్కిర్వసు బాధకిరముగ నేయుండును.

కం. పనిగిల్గింక కాలము వెనువెంటనె మసలుచుండ పెనుక పెదకిసన్
 గనుపడుచుపాదగూడుది జనులకు నావనె జగతి సన్నుతచరితా.

కాలా—మిత్రమా! ప్రస్తుత మిచ్చటి వాక్కితులు దెలియక
 నిఘ్నాచముగ నూట్లాడెదవేల?

ఉ పుచ్చిన పండువైన నొక పూసుకపుల్లను గ్రుచ్చిట్లు లీ
 మచ్చిన హాస్యమాడి పలు మాటల నామది వొస్సవాడగా
 వచ్చునె? యెవ్వరైన నిటు బల్క నహించగలారె? కాన నీ
 వచ్చిన కార్యమేదో యిక నానిది నన్యయజూడు మిత్రమా.

విగ—నేవచ్చిన కార్య వాస్యించి కార్యవసరమే. అక్కడ
 వ్యవహారమేమియు గొగకలబడుటలేదు. కావున నీవివాహము శీఘ్ర
 ముగ జరుగవలయునని చెప్పి తిరుగ నన్నంపినారు.

కాలా—వివాహమిప్పుడు చేయుటకు వీలులేదని డాక్టరు భిష
 గ్వరుండు తెలియజేసినాడు. ఇప్పుడావివాహమాగినవచ్చి

విగ—ఓహో! ఎంతద్రోహముజేసినాడు. ఇంక నీయూజ్ఞ
 సునగుము. పదునైదుదినములలో వివాహ మొనరింతును.

కాలా—అవిధాన మేదియో నాచెవిని వేయగూడదా?

విగ—ఆటంకమేమి? క్యాకే! చలాకీసాబ్. (సేవకునిచిలుచును)

కలా — (వ్రేచింది) క్యాజి! ఎర్కార్ (నవ్వుడు) మేలేకు
 “నాబ్” వైటాల్నా నాగజే. ఏలలాంకు “నాబ్” ట్రాల్ ట్రాను.
 తుంకుర సేలో అచ్చా హేలాతా.

విగ — ఎసాక్యా! (జేబులో నుండి చుట్టెట్టి) ఏమైనా
 లేకర్ బహుశానా — టుబాబేస్ ఆఫ్ ట్రాన్స్ గెల్లిక్ లేనా? ఎల్లీ
 ఆనా? కావ్.

కలా — చచ్చా. “భిత్తెం. (యూరాయ్ ఫుచ్చుకొనిపోవును)

విగ — టా! నాయ్యుగము దెలిసిన పిమ్మట నిన్ను ఎలదనిన
 నాకు: గిట్టునుగానుండునుమా!

కా — విగితా నానినానాను మున్నేనాం నువ్ర మున్నేనున
 కడ్డుగానని నేటిదే బాంజేముననాను. (చోటా చేసువైసును)

విగ — సెబామ్. గాథెక్కి దృష్టాంతం లుగియేగ వా! నేను
 మొదలు నారానునోలునా ఛిగ్గకుం బరిమాన్తి నీకా తులయ
 మాలంకూతు. ఇంమే నాంజ్వికాభిరాయునా.

కలా — పిచ్చివాడా! దనకనిమూడగు డాక్టరు వాంజినిన
 వెనుక నన్ను వినానానానా! ఆయనము వాల్టోస్సానామున
 గావింపబడినదని యూహింపకుండునా!

విగ — నీ వ్రాహించిన దిదియా? పరిగాయ మాటంక పరదిన
 డాక్టరు చనిపోయినవెనుక వినానానాడ కేమిసియును?

కలా — భిషగ్గిరని చెప్పించినది సేనియూహించి నన్నుబరి
 ణయమాడఁ దిరస్కరించును.

విగ — తింసకరించినచో బలవంతమున బెండ్లి యాడఁగూడదా?

కలా — అట్లయిన నన్యోన్యము రాగము లేని దంపతుల కేమి
 పౌఖ్యముండును?

విగ — ఆమెకు నీపై ముక్కున గలదంబి కాదా?

కాలా—అమె విశ్వంభరుని కామించినమాట నిక్కయమే. భిషే
గ్వరనురూపాదుడని యూహించి మనసు దివ్యభావనాదావా?

విక—అత్యున్నత దుఃఖము. పూర్వముగ యాగ్లభావా
కవి యూహనమున నేలవాసినో తెలియునా? “లావ్ యాజ్
బైండు” (Love is Blind) అన్నాడు. దాని కీ మనవారు—

క. అమె కాగమియోనూడిన మనమున కిమమంతమైన మనమిగ్గాదర
గనుమీచక తాదలించి పనితనఁజెల్లఁ జను సవారణలీల.

అన్నారు. కావున నామెను నీపై మక్కువగలదేని-ఇంతమాత్ర
మున భంగముకాదని నానమ్మకము.

కాలా—అది సుగమరంకుగాని యామెవారి కనువ రించదు.
శ్రీమదస్మి చందలవ్యభావములది.

అ. వి. పునుమోగియైత వాన్వతీచిత్రైత వగలమానిలచ్చి మగనికైన
భావైవనితాతత ద్మైకైవనితహృదయమయనలవిగాదు.

కావున ముతలదీత్రమిప్పుటికెల్లమునో యెరు తెలియగలదు?

విక—అట్లే! జీవాంశోపచార మిచ్చి నాయుత్సవ
మును మాన్వతాచుమన్నాను.

కాలా—లేదులేదు. శ్రీమదానంద్రితైదితిని. కాని వీరయ
శ్చము మామయింటినా? సవాకాన్యమాచరించిన నామె మనస్సు
చలించి గారు నన్ను వివాహ గాదుల కల్ల.

విక—సియూహనాద రిచ్చే. జీవాంశం గావలయునేని
నాకుమాత్రము పురాణాధుని తెలియవా? నే జెప్పలేవా? తొల్లి
రుక్కణేనేని శ్రీకృష్ణుని నీచివలేదా? భగవానుం జామెను రామి
వివాహంబున జేకొనలేదా? రిససోదరుని బుగ్గగొరిగి మీసముఁ
దీసిన కృష్ణుని బెండ్లి నూచుట కేమైన దుక్కిరి యభ్యంతరపెట్టెనా?
అమెమాత్రము శ్రీవ్యక్తిగాదా? అమెచిత్రమేలచెడలేదు? ఏవియో

లేనిపోనిమాటలచే నీయనుష్ఠతను దెలియజేయుచుటివేగాని-యామె
పరిణయమాదసిచో మనమే యంతి చేతగానివారమా? అకాశ్యథా
రము నాపై వేయుము. వ్యవహారము ననవదింపదెదము.

[అలాగేహామీరు రెండు సాగాపీకాలగో (రచనము)]

విగ—బజాయ్ జానేకు కెత్తాపైం హాలానారేతుంతు?

చలా—నైసాబ్. వైన్ ఇంపోర్ట్ గ్ కంపెనీమే ఏబాటిల్సు
లియాసాబ్. ఏడేభో! (సీసాలిచ్చి) అచ్చాహైనా?

విగ—(సంతోషమున) బహుత్ అచ్చాహై. విశ్వంధరా
రమ్మ మనవిఁగఁ బోవుడము. (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

రంగము — 2

రంగపుర రాజమార్గము

[అకాశింగ్ (రచనము)]

ప్రతా.—దైవానుగ్రహమువలన నిప్పటికీపురము జేరితిని. ఇంక
ముందుకార్యక్రమ మెట్లు? భీష్మగిర్వర వనతిగాని, ప్రభాకరశాస్త్రి
నివాసమునుగాని సేనెటులఁ దెలియఁగలను? జనసంచార శూన్యమైన
యీమార్గమున నెవరిని గమగొందును? ఈ గమయమున నీరాజ
మార్గమేగాక పురమెల్లఁగూడ, జనసంచారశూన్యమై నిశ్శబ్ద ప్రభావ
పరిపాలితంబగుచున్నట్లు దొరుచున్నది. ఆహ! రాజమార్గ స్థాపిత
దీప్యస్తంభస్య స్త విద్యుద్దీప్తమాలికా ప్రకాశితంబైన యీపురసాధ
వలల మొత రమణీయముగా నున్నది! ఉన్నతిభవనశిఖరోపరిబద్ధధార
తీర్ణప్రారథముంజూడగా:—

చ. ఉరుతిరరవ్యహస్యశిఖరోపరిబద్ధమరుచ్చలాచల

స్ఫూర్త దుశూలజాలములు సుందరవర్ణపరాతిరంబులై

పురి వడిసిధిఁబోయెడి నభోమణిన్ ఇరువాగులందు సొం

వరయఁగ మార్గనక్కకుల భాడిదలిప్పు నిదేమిదిత్రమ్మా.

ఈశిగడుచుటెట్లు? ఎందైనబోయి విశ్రమించెదను. (వరికించి)
ఈమార్గమున నెవఁడో వచ్చుచున్నాఁడు. పురరక్షక రాజభటునివలె
నున్నాఁడు. వీనివడిగి తెలిసికొనియెద.

రాజభ—(ప్రవేశించి) ఏమియ్యూ! మవ్వెవరు?

ప్రతా—నేనుక బాటసారిని. గ్రామాంతరముఁ జూపుచుండ
నీపుత్రాంతముఁ జేయనప్పటికి సాయంకాల మైనది. ఈరాత్రి నిచ్చటఁ
గడిపి సోపురలంపున నిలువచ్చితిని.

రాజభ—(మనిషిని బరిశీలించి) ఏమోకాని నిన్ను చూస్తే అను
మానంగానే యుంది.

ప్రతా—నీవంటివారికొంటరిగా నెవరగుపడినను- అనుమానమే
యని తలఁచెదను.

రా. భ—నీపెంకిమాటలతోఁ బనిలేదు. తొలిజాము చాటిన
తరువాత నెవయ్యాడ సంచరింపఁగూడదని మారాజాజ్ఞ. దాని నతి
క్రమించి నీవు తిరుగుతున్నావు. పైగా నీవాలింజూస్తే దొంగలగురువు
వని నాకనుమానంగానున్నది. కావున నీవు కొట్టులోకి రావలసియుండి.

ప్రతా—అట్లును నీవుమాత్ర మేల సంచరింపుచుంటివి?

రా. భ—పురరక్షకార్థము మాకుఁ దిరుగుట కధికారమున్నది.

ప్రతా—ఏదీ నీయధికారచిహ్నముఁ జూపుము? నే నిన్ను
పెంబడించెదను.

రా. భ—అలాగా? (నలుచెరలఁ బరికించి) అ! శాస్త్రులుగా
కొస్తున్నాడులే. (ప్రవేశించిన ప్రభాకరశాస్త్రితో) శాస్త్రిగారూ!
నమస్కారములు. నేను తిరిగివచ్చేవరకూ మీరు వీనిని కనిపెడుతూ
ఉండాలని నాప్రార్థన.

ప్రభా—నీవు తిరిగి రావలసరము లేదు. ఇతఁడెవడు?

రా. భ—అయినే నీనున్నదే నుండవిద్యుతి. అతనిసంగతి అయిన అడగరాదు! చెప్పిస్తుంది. ఇది నాకుఁబోయి. (ప్రవేశించుచును)

ప్రతా—(వ్యగతము) నెవఁడోయింతవఁ జూచియు దగిలిపలుల నీయపూర్వతేజోవిధానీయైన యాయు. నీ ప్రభాకరశాస్త్రియై యుండ నోవు. లేనిచో నెవఁడును నాచరింపఁగూడని యాననమును నెవఁడు బయటకు రాఁగలరు? వైవంశుటన నని విద్యుతము! (ప్రకాశము) బ్రాహ్మణోత్తమా! నీనొక తెలుఁదిని. ఈలాగి నిచటఁ గనుప వచ్చి తిని. అట్టివన్ననుమానించి ఎచ్చటకోరావలయుననిబలవంతి పట్టిరాదు.

ప్రభా—(వ్యగతము) ఇతఁడెవరో విచారకుగిన్నె నిచ్చవలె నున్నాఁడు. వైవంశ మెటులున్నను విచారకోటి కను శ్రావ్యమిగ నున్నది. ఇతనితేజఃపుంజ ముద్విత మయ్యెనును నెవలగ్రహునున్నది. రహస్యకేవధానియై చీంపు నున్నట్లు నోచుచున్నది. (ప్రకాశము) ఈపురాజశాసన మెటులున్నది. అదియుగాక—ఇచ్చో గాఢము. స్వపాపమై యిది. కాని యోగైహికత! నీకేవలమునాది భిక్షునివలె నుండుకాదు! ముఖవర్చస్సు తొల్రమును నూచించుచున్నది. నీచరిత్ర గూఢ యున్నదని నాయభిప్రాయము. కనుక నీవు వదిలినది యువార్థమున నమ్మఁజాలను.

ప్రతా—విప్రోత్తమా! మీరు పక్కాఁగిరిదినది నిక్కవని. అయిన మీచాత్ర మించుక విసిరిచినఁగాని నాయుదార్థ మరము తీరం.

ప్రభా—(నవ్వున) వత్సా! నన్నుగూర్చి యెంతవంశయును భావమనది. నేను రాజపురోహితఁడను. ప్రభాకరశాస్త్రి యని పిలుతురు. మిగ్గెద్రోహములు మామొడలఁగావలె. కావున నిక నిర్భయుఁడవై నిజముఁ దేటపరుపుము.

ప్రతా—(నమస్కరించి) భూసురాగ్రగణి! అప్రతిహత ప్రతిభా వంతులగు మిహ్నునామానించిన నన్ను మన్నింపనేడెద. ఏనుహామభావుని దగ్ధవాధ మిటువచ్చితినో యాభూసురశ్రేష్ఠుని దగ్ధనమాయె నాహా! ఏమి నాభాగ్యము!!

ప్రభా—(అశ్రుర్యమున స్వగతము) ఏమి యాచివరీతప్రవర్తన. ఇంజేదియో రహస్యమున్నది. (ప్రకాశముగా) ఎత్తా! నఫలీకృతాత్మఁ డవుగమ్మో. నాదగ్ధనమేల నెవేక్షించితిని నీచరిత్ర నామూల్యాగ్రముగ వినిపించి నాయునమానమును నొలంగించుము.

ప్రతా—సావధానులరై నాచరిత్ర మాలికింపుడు.

ఉ. పాగుపమే ప్రధానమయి భాసియత్త్రమువంశజాత వి
స్తాకశోవిరాజితు లుదారమతుల్య దలిదండ్రులున్వివై
బాగవై చి నన్న కలుబామల బాల్కునవంహఁజెప్పి నా
పేరప్రతాపసింగమనుఁడెట్టి గతిందిరి భూసురోత్తమా

ప్రభా—(స్వగతము) నేనుమానించినట్లేయైతి. ఆహా! మనఁ బూసి మాన్వలయునన్న మణిపూనవల్లపూసయగునా? (ప్రకాశము) అట్లయిన నీకీ ఘాటించి వేష మెల్లు లభించెను?

ప్రతా—ఈవేషమలవకుటకుఁగూడఁ గారణముగలదునినుఁడు.

ఉ. నిక్కముదాపనేల? ధరణీసురవ్యా! దరిద్రబాధకుం

జిక్కిచరింపుచుండి వనసిమకుఁజూపగ భిల్లులిద్దరా

చిక్కినిబావుచుండి నను జాలి పెనంగొనఁజూచి వచ్చినా

యొక్కటికంబుఁబాపితమ సామిగనంది భజింతురందఱు

అభిల్లులలో మనబటచే నీరూప మలవడియె. దీసింబట్టి నాపూ ర్వస్థితి మీకే యాహ్వాంబు.

ప్రభా—ఎత్తా! ప్రతాపా! దైవయోగమునకువగవంబనిలేదు. భగవంతునిసమ్మిపాడై నవారెందైవగలరా? ఇరసీరాకకుఁగారణమేమి?

ప్రతా—శాస్త్రిగారా! నేనుక రాచకీయవిషయమై యిటు వచ్చితిని. అదియీవలనను వాళ్ళ కుభిషక్యముగైవలనను నమకూకును

ప్రభా—ఏమీ! రాచకీయవిషయమా! మా యిరువురివలన నమకూకునా? కడుఁ జోచ్చయ్యగనున్నదే!

ప్రతా—నాంతెరుగ వినినచో మిక్కిలివింగగనుండును.

ప్రభా—అదేదియో నిర్వహింపవచ్చును.

ప్రతా—వాక్యశ్చ కుత్రమీయులే యాలవ్యము.

ప్రభా—అవస్యయగ నమగవచ్చును.

ప్రతా—ఈపురి నిపుడెవరు పాలింపుచున్నాడు?

ప్రభా—విశ్వభద్రనహారాజు.

ప్రతా—(తెల్లబోలు) ఆయిరువై డిచ్చటగలరా?

ప్రభా—నీవ్రశ్న భావ మనోచరముగానున్నదే! నేనెవ్వ డిచ్చట నుండియేగదా వచ్చుచుంటివి? ఇంకా నేనుగదా?

ప్రతా—(వ్యంగ్యము) నుననూ నేగిరింపకుము. నెర్వమును జెలిపికొనఁగలవు. (ప్రకాశము) ఆర్యా! స్వామీను నోదరింపును చూచుడు. (శింకరమిచ్చి) అనువ్రాంకుళియ! మెవిడియో గుర్తింప గలరా?

ప్రభా—(విస్మయమున) అయ్యా! యిది మావిశ్వంభరునిదే! నీకెటుల అభించినది?

ప్రతా—అది చాలగాధయున్నది. అప్పుడే శంకు యాచుము లతిక్రమించినవి. కావున శేషు నెర్వమునువిశదీకరింతును. నేటికి క్షమింపుడు. ఇప్పటికే కాలావరణముఁ గావించి మిమ్ముల శ్రమఁజెట్టితిని.

ప్రభా—ప్రతాపా! నీవు మాస్నేహకోటిలోఁ జేరినాడవు. ఇంతమాత్రమునకు క్షమాగ్నిం లననసరము. రమ్మ మాగృహమున కేగుడము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

రంగము — 8

అశ్వీను హాలు

[డా. భిక్షుగారు 9 వార్తాపత్రికలో ప్రవచించుచు]

Oh! my gracious God! What a lot of news papers in these days! After all there will be nothing substantial except some advertisements of Medicines; Books; stationeries and so on. Anyhow the number of newspapers has been increasing. But I am doubtful whether the increase in the number of newspapers is directly proportional to the perfection of the objects with which they are originally started.

(కూర్పుచు పేరు చూచుచుండును)

సేవ—(ప్రవేశించి) అయ్యా! ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వచ్చారండీ.

డా—అయితే మీ లోనికి తప్పిపోవచ్చు. (సేవను పంపును)

[ప్రభాకరశాస్త్రి ప్రతాపసింగుతో ప్రవచించుచు]

డా—శాస్త్రివర్యా! దయచేయును. ఆయనెవరు?

ప్రభా—(ఇరువురు కూర్పుచు) భిక్షుగారా! ఇతడు ప్రతాపసింగను తీర్చియును. (తొగరమ్మ) దానిని పుచ్చాన్ని దు పునకింద జేయుటకై వచ్చినాడు. బాగుగ బరిశీలించి యెవరినూ గుర్తింపుము. (ప్రతాపసింగుతో) ప్రతాపసింగ్! రాజకుటుంబమైన న్యూ డిగ్రీ ఈయనయే కాళ్ళను భిక్షుగరమూర్తి. అన్నిటినూ ప్రతిభాశాలియైన యాంధ్రయుద్వేగ వైద్యశిల్పజ్ఞానమూడమణి. కావున సంగత చరిత్రమును నమగ్రముగ పఠించి సంశయనివృత్తి గావింపుము.

డా—(అశ్చర్యమున) ఇది మనవిశ్వాధరునిదే! (ప్రతాపసింగుతో) అయ్యా! ఈముద్రాంగుళియికి ముద్రలు బడయగలిగితిరో విని పింఛంగోరెదను.

ప్రభా—పూజ్యులారా! ఈపురికి దక్షిణంబున బెక్కుదూరముగ నొక్క మహారాజ్యంబుగను, అందు హంపాపట్టణమను పురము

గలడు. అది కలిమహారాజునిచాలించి యమానవ నిర్మితంబనడగు దుర్గముగలదై గాజిల్లు. మీసైహితొడై వ విశ్వంధరుడౌ దుర్గమున గలిచి చరణబ్రష్టబడియె.

ప్రభా—(విచారముగ) హరహరా! ఎంతదారుణము! పిచ్చుల ప్రభా—అరువతి నైవహుటనచే నేవతని నేకాంతముగ దర్శింపఁగలిగితిని. (విచారముగ) తలచుకొన్న గుండెలయిదున్న విగదా! నీ. కురులెల్ల జడగట్టి చిరిగిమాసివబట్టి మరుముగామైపొలకొరయవాని నేలవాసినీకాలుకేసుచెక్కి బంగారుకమలనశ్రులుచాలఁగలుగునని వినిపోనియదింతి కడలేనివలవంతి యెడిలేనిపపలవంతి నెయువాని లాలితాహారముల్ మేలై నహరిముల్ లీలానిహారముల్ తనివాని

గీ. కటకిటంబును భూదానిగాఁడలంచి

కాంచి శోకించి తలవంచి కళవలించి

పసుకనుంకించి శికించి వలుకరించి

కట్టెరువెల్పిరిని గుఱగఱుల్లా.

అట్టి ముప్పిరి గనినంత నానునిస్సురై, వజ్రపాతమున కోట వడివ భూధింమువగిది నెప్పుడక్క నేనుగూడఁ బరితపించితిని. కొంత వడి నావృత్తాంత మురికికరిపించి నామోచిన యువకారమొనరితు వంటిని. అప్పుడతఁ డనమానయశోచిభాసితు లగు మీ కారిని దుస్థిరఁ జరియఁజేయుమనిము, నతనిచాజ్యమును దమకప్పగింపవలసినదని కలి ప్రభృతులు బలవంతిపెట్టుచుండొనిముఁ జెప్పుచుని వన్నంపినాఁడు. మీరు ఎన్నుకుందురేమో యని యాతిని ముద్రాంగుళియక మానవా లొనఁగినాఁడు.

ప్రభా—శివశివా! అహంకళముబ్రతిహతమగుఁగాత. శ్రీత్రయ వతంసా! నీదాక్షిణ్యవృధావ ముంతిగారవనీయుము! నీవొనర్చిన యువ కారమునకు మేమేమియొనర్చి నీయుణము దీప్తఁగలము.

ప్రతా—శాస్త్రివర్యా! మావపధగృహచరించితినేగాని విశేష మేమొచ్చితిని. దానికై నన్నింత పొగడుట మీబోంట్లకుదితమే? ముం ద్రువెయ్యె మూలోచించి విశ్వంధరుని విడుదలఁగావింపవలెను.

ప్రభా—(అశ్వత్థమూలంబు) ఔరా! లోకమం దెట్టి మహా మా యాదురంధరులున్నార! భషగ్వరా! మిన్నువిరిగి మీదఁబడినది. దాని నెట్లునునఁ దప్పించు నుపాయ మూలోచింపుము.

దా—మనముపుడు ప్రకృతవైకడికుఁబోయి యచ్చట నీకపట నాటకమాడించునూత్రిధానిని జెరలోఁబట్టించుటయేనామ భోక్తృదేశము.

ప్రభా—అయ్యుండేలచో నీవుత్తాంత మాఘోరకలి చెవిని బడకమానకు దాని నాశ్వత్థమూలంబు విశ్వంధరుని జీవించియున్నా? అతఁడు గతించినదెచుక నుపయత్నములేల? కనుకదీనికి నాశాక యుపాయము దోచుచున్నది. దాని నీసహాయమత్యావశ్యకము. మనమిప్పుడు ప్రతాపసింహులతోఁగూడ నచటికిఁ బోవలెను. నీవేమనియెదవు?

దా—మనప్రభువును, స్నేహితుఁడనైన విశ్వంధరుని గానాడు దుటకన్న నాకేమి కావలెను? నన్ననుసరించుటకు నా కావంతయు నభ్యంతరములేదు.

ప్రతా—శాస్త్రివర్యా! ఆవిధానమేమో వినిపించి మాహృ దయముల వికసింపజేయరాదా?

ప్రభా—మిత్రమా! నీయభిమతము నేనేల కాదనవలయును వినుము. మనము పగటివేషధారులమని ప్రవర్తింపుడు, తత్కాలాను కూలములగు వేషములదాల్చుచు, కలిరాజ మనోరంజనము గావించి, యీతని కొలువునఁ బ్రవేశింపము. పిమ్మట సర్వమునుసాధింపవచ్చును.

ప్రతా—ఆర్యా! ఆలోచనావరాయణత మీకే చెల్లునుగాని యన్యులకు సామాన్యముగ నలవడునే? మీయుక్తి నిరాటంకముగ జయప్రద మగునని నాయభిమతము.

డా—*Well done* శాస్త్రి! మిక్కిలి చక్కని యుపాయ మాలోచించివి. తప్పక కార్యము చక్కఁబఱచునని నానమ్మకము.

ప్రభా—భీష్మగ్వరా! నేటిరాత్రియే శుభముపూర్తముగూడఁ దారసిల్లినది. నీవు సంసిద్ధుడవై యుండుము. నేటిరాత్రిమూడివయ్యామ మునబ్రయాణము. మేమిఁకబోయివత్తుము. శలవు.

(ప్రతాపసింగునో నిష్క్రమించును)

డా—నేననుమానించినదంతయు, స్థిరమైనది. లొంగరవడి వినా హముఁగావించినచో నెంతమోసము జరిగియుండును. సుగుణకీల్మైన కువలయమూలకు నిరంతరి ధైర్యమును సమకూర్చినవాడ నగునను. పాపమెన్నటికైనఁబయలుపడకుండునా? పోనిమ్ము. ఇంతవరకు ప్రవచును కూలముగ నేయున్నాఁడు. (పాదధ్వనివిని) ఎవరోవచ్చుచున్నారు.

[కువలయమాల ప్రవేశించును]

కువ—(నమస్కరించి) ఆర్యా! నాస్వత్కృత్యముమత్తుమింపనేడెదో

డా—ఆమాటనవసరము. కూర్చుండుము. నీవచ్చిన కార్యముమి?

కువ—మీరు ప్రభాకరశాస్త్రిగారిలో రాచకీయవిషయమై ప్రసంగించుచున్నారని విని శ్రీహరిపరమనమ్మనై దానినరయఁగోరి మమ్ముడర్శించితిని.

డా—కువలయా! ఇచ్చట రాజ్యమునేయువాఁడు నిజమైన విశ్వంధరుఁడు గాఁడనియు, నీవు కామించిన విశ్వంధరుఁడు హంపావట్ట ణమునఁ గలిచే జెరఁ బెట్టఁబడెననియు నెక మహనీయునివలనఁ దెలియవచ్చినది.

కువ—(జై న్యముగ) అయ్యో! ఏమినాదురదృష్టము! ఇఁక నామనోరథ మీఁదకుట కల్గెదో! అయ్యో! మీరిప్పు డేమిసేయ నిశ్చయించితిని?

డా—నేనును శాస్త్రీయుఁ బ్రతాపసింగుతోఁబోయి విశ్వంభరుని చెరివిముక్తి జేయఁ బ్రయత్నించెదము. నేటిరాత్రియే త్రయోణము సిరపరిచితిటు.

కువ—మీరేగద రనిన సంతోషమే. కాని మీరు లేరని యాదుర్మార్గుఁ డేదైన సాహసమునఁగించునేమో?

డా—ఆదుర్మార్గుఁడీమియఁ జేయ నుద్యమించఁడు. అయిన నీకట్టి సంశయము గలదేని, ప్రభాకరశాస్త్రీగారి వంటలక్కియగు బాపనమ్మను నీతో నుండునటు లేర్పడుతును.

కువ—ఆదుర్మార్గు గావింపుడు. ఆమెతోఁగూడనివసింపుచు, మీపునర్వర్తనము లభించువర కెటులనో కాలముఁబుచ్చెదను. నాయ దృష్ట్యము బాగున్నచో ర్వమును సశీఘ్రముగ సమకూడును. నాకు శరణు దయసేయుఁడు. (నిష్క్రమించును)

డా—(లేచి) శాలవర్తిశ్రమిణ మీరీతినున్నది. ఎప్పటి కేమిరా నున్నదో యెవరుచెప్పగలదు? మన విశ్వంభరుఁడు మహారాజ్యవధ్యంబున నిడుమఁగ బడుచుండు నెవఁడో యదృష్టవంతుఁ డిచ్చట రాజ్యము ఖమల ననుభవింపుచున్నాఁడు. కానిమ్మో, ఇంక నెంతకాల మనుభవించునో చూచెదను, ప్రయాణ ప్రయత్న మొనఁగించి సర్వమును సిద్ధముఁ గావించుకొనెదను. (నిష్క్రమించును)

కృతీయాంకము

భూ ౨ క ౨

భూభూభూభూ

చతుర్థాంకము — ౧౦౪ ను 1

వాక్యము భూభూభూభూ

[కువలముహూ, బావము భూభూభూ]

బావ—వైదికా కువలము! పంచాక్షరిలో యెంత మహాత్వం ఉందనుకున్నావు?

కువ—వీరివన్నియు నెప్పుడు నేర్చుకొన్నాను?

బావ—నీవిటోమరి! అనువబ్రతుంగివా అర్థాన్న నునిపోయింది గదా. ఇంకేమి చెయ్యను? “శ్లోకా గామి” యనుకుంటే కరమార్థ మేనావుందని యిలా ప్రారంభించెను. దానికేమిగాని, నువ్వెప్పుడేనా వశిష్ట వాక్యాలు విన్నావటో?

కువ—అపేక్షైక విసలేనా.

బావ—అయ్యో! యెంత బాగుంటాయనుకొన్నావు! చూడు! మధ్యని రెండుముక్కలు వాడివినిపిస్తాను.

కువ—నుందిది. ఎట్లయినా బ్రాహ్మణులు దుట్టయే ప్రధానము.

బావ—అదెంతవనమ్మా! నేను వేదాంతం మొదలెట్టినంటే పెయ్యేళ్ళయినా వెళ్ళిపోతాయెనుకొన్నావై?

కువ—వేదాంతమునకేమిగాని, అవశిష్ట వాక్యాలు పాడండి.

బావ—దాల్లోపూత్రం లేదటమ్మా! ఈయక్కల్లో యెంత ధముందోచూడు.

పాట. “ప్రపంచమనియేటిపావకల్పపునదీ పారుతూయున్నదీ ఓరామా!
ఆనదీవృత్తాంతమంతయును దెల్పెదను ఆదరంబుగవిను మిటరామా!
అర్థముఁజెప్పందా?

కువ—అదిగూడ మీరేచెప్పండి?

బాప—మనమిప్పుడున్న భూలోక మంతాకూడా గంగానది
లాటి పాపప్రవాహంతో పోల్చేను. ఆనంగతిని విశిష్టులవారు రామల
వాంతో చెబుతున్నారు.

కువ—అయ్యో! గంగానదిలాటి పాపప్రవాహమేమిటి? గంగా
నది పవిత్రమైనది గాదుటరా?

బాప—అవునమ్మా! గంగ పవిత్రమైనదే—కాదని యెవరవ
గలరు? కాని లోకంలో పాపాత్ములందరూగూడా అందులో న్నానం
చేస్తున్నారా మఱి? వారి పాపాలు పోతున్నాయంటున్నారా లేదా?
అయితే అవెక్కడికిపోతున్నాయి? గంగాప్రవాహంలాగేనా? కాబట్టి
గంగాప్రవాహాన్ని పాపప్రవాహమన్నా తిప్పులేదు. ఇప్పుడాశ్చర్యము
కానుగాని అలాటి ప్రవాహంలాగ యీప్రపంచమనేనది ప్రవహిస్తోంది
అనుకొనాలి.

కువ—నరే పాడండి. వ్యాఖ్యాన ముక్కరిలేదు. కాని భావ
మునుమాత్రము చెప్పినది జూచును.

బాప—(స్థాపకమునభినయించుచు) ఏముక్తపాడేనిప్పుడూ? ఊరి!

“ప్రపంచమనియేటి పావకల్పపునదీ పారుతూయున్నదీ ఓరామా!
ఆనదీవృత్తాంతమంతయును దెల్పెదను ఆదరంబుగవినుమి ఓరామా!
సందేహ ముదకము ఆశయేలోతూ కంటకంబే యిసుక ఓరామా!
మోహమే ఉబ్బలి పాపమేడిలుగ కామక్రోధపురాల్లు ఓరామా!”

అప్రపంచమనే నదిలో నీళ్లేమిటనుకొన్నావు? మనందరికీ వుండే
సందేహాలే. లోతేమో ఆశ. ఇసుకేమో అనహనము. పాపము,

నూహను మొదలైనవి గట్టయొక్కమృత బయల్దేరే గడ్డిమొక్కల్లా
టివి. కామకోధాదు లందులొని రాళ్లు. తెలిసిందా?

కువ—మీరు చెప్పినను తెలియని మూఁగులనా? తిరువార
వాడండి.

బా—(అనలో) కామక్రోధపు రాళ్లు. రామా! (ప్రకాశముగ)

“అవి కేకులందరూ ఆనందబోయి అందులో మునుగుమరు ఓరామా!

కనులుగానక వారు ఆ రాళ్లు తగులుతూ శ్రుల్లి పడుచుందురు ఓరామా!

ధైర్యమనియేటి డాలునంఘటనచే దాటిపోవలెగాని ఓరామా!

బండ్లగట్టుకు వారునిండునదిలో బడినగంపింబుగడచునా ఓరామా!”

కువ—ఆహా! ఎంతచక్కనివాక్యములు! ఏమిగంభీరభావము!!

బావ—అ! యేమిచుకున్నావో? అందులో నెంత వేదాంతముందీ?

కువ—మీరేదాంతో పడేతె మెవరుచేసినారు?

[చలత్సాహేయతో విగతాచారి ప్రవేశించి హాయిమండి విమచంశుడు]

బావ—అబ్బో! యిదిప్పుడైన ఉపదేశమా? అప్పుడే కెందు
మూడేండ్లనుంది. అప్పుడే పూర్వసువాసిని ఎద్దించువచ్చా! ఆవిడి
పెట్టిన భిక్షిది. నేనుకొద్దాన్నేగాదు. మరిదిభర్తృక మరిడమ్మా,
గంగవైరుల గవరమ్మా, మరేమో సిగ్గుల చిట్టమ్మా, పోకుల
సూరమ్మ, బూటకాల బుచ్చమ్మ, రంగుల రాజమ్మ అన్నీ! చాలా
మంది నేర్చుకున్నారు. పండ్లు ఫలహారాలు గాకుండా అంతా తలో
కానూ యిచ్చేరావిడికి. నేను పంచాక్షరిగూడా ఉపదేశమై కొంచెం
అదనంగావేసి, వెండిహంగు చేయించి వేదాంతి కర్పించుకున్నాను.

కువ—ఆడువాండ్రు పంచాక్షరి చెప్పుకొనవచ్చునా?

బావ—అయ్యో పెట్టిదానా! ఆడవాళ్లుచేస్తే ఆయిదవతనం
యెక్కువమ్మా! యీజన్మ యిలాబుగ్గయినా మళ్లీజన్మానికేనా పర
మార్థ ముంటుందని నేనది మొదలెట్టి చేస్తున్నాను. అదంతా యెం

దుకూ మార్కండేయచరిత్ర విన్నావా? ఆయీశ్వరా రాధన లేక పోతే చచ్చివాడేనా? అలాటిదివ్వుడు చిరంజీవై కూర్చున్నాడు చూసుకో! కావున వంచాక్షరి భవనాశనమో మరి?

[మాటుననుచి విడుచును విగతాచారి చలాకీసాహేబు ప్రవేశింతుడు]

విగ—ఓబోటి పసిపాటాలేని వత్తిచదిలంతా జవాలుమొదలెట్టేసుకాబట్టే—మంత్రాలమహత్త్వ భక్షణమే కనుపడుతోంది.

బాప—(ఉలికిపడి లేచి కువలయమాలదరికిఁ బోయి) ఓహీ! నీమొగంబుండా దిక్కుమాలి పడుగా నీకేమి పోయేకాలంరా యాడ వాల్లన్న చోట ప్రవేశించి చోటికొచ్చిసల్లూకూస్తున్నావు? ఎవడవురా నువ్వు పాండవరా?

విగ—(అశ్చర్యమున) ఆ! ఏమి నీవ్వలంబ్రము. చెలుగు తున్నావే!!

చలా—(విగతాచారిముందుకు వచ్చి దురుసుగా) క్యా! క్యా బోలే! జ్యోతిషమూలకీ బాత్ కర్నాలో!!

విగ—(చ. నా హేబును వెనుకకులాగి) అరే! తై రోమైబోల్తుం.

చలా—దేవు! నానొ కెత్తాకరా? బాత్ బోలే! అఫలీచ్ నై క్యా ఏబావ్నోలోకి?

విగ—చుంకరోలోలేనై. (బాపనమ్మతో) ఓవిధవారత్నమా! నేవనెనో తెలిసికొన నీకభిమానగా నున్నది గానఁ గొంచెము చెప్పుక తప్పదు. విను.

బాప—అయ్యో నీయమ్మకడుపుకాలా! విధవారత్న మేమిటిరా నీపిండాకుడూ?

విగ—(సప్రవృత్తు) ఓహూ! గొప్పవేదాంతివి. నీకామాటకే యర్థము తెలియదా? 'విధవ' యనగా భర్తపోయినది. 'రత్న' మనగా శ్రేష్ఠ నాచకము. నీవేమాన్నిబట్టి నీవు విధంతువులాగున్నావు. నీబోటి

వాళ్లంతా తలోకానూ యిచ్చి వేదాంతం నేర్చుకుంటే, నువ్వు వెండి హంతుచేయించి నీకురుపున కట్టించినావు. కనుక నీవు విరజలలో ప్రేక్షమైవదానవు. అందుచేత నిన్ను 'విధవారత్న' మని సంబోధించినా దప్పేమినిపువిధవపు కావేమో చెప్పుకు మార్యగా చెప్పుకుంటా. (నవ్వుచు)

బావి—నీ నవ్వు నట్టేట్లో కలిసికట్టేయండిరా చండాలప్పీచుగా- ఊరుకొంటున్న కొద్దీ పేట్రేకుతున్నావే? వెధవ్వేమాలాసి. ఊరి! (ముగము చిట్టించి) పో-అవతలికిపో! (కసురును)

విగ—(కోపమున) నీవాగ్ధాలమిక్క జాలింపుము. ఆవదాన వని యూరుకున్న కొలది కాదులరనుచున్నావే? నే నెవరినో యెరుగుదునా? ఇగవదంశ సభూతుడనైన విగతాచారిని. సర్వవ్యాపకత్వము వహించి లోకమంతయు గిజగిజలాడించుచున్నది నేనే. దేశమందుగల నానాజాతులవారిని గలువజూచుచున్న మహాపురుషు నేనే. సర్వజనాదరణప్రాతుడనై వ్రజాసాలన మొనరింపుచున్న నేను నీకొక త్రూప్రాయునిగఁ గాన్పించుచుంటినిగాఁబోలు. నాసత్తువ నీకింకను డెలియనేలేదు.

సీ. గొప్పవారలుర గొరిగి గుండ్రగఁజేసి

'త్రాఫింగు' లుంచిన ఘనుఁ డెవఁడు

త్రాగుబోతులఁజేసి ధనము కొల్లగదోచి

జాడగాండ్రనుజేయు చుట్టి మెవఁడు

అంగనామణులచే అంజనశిలకాదు

లూడఁదీయించిన వాఁ డెవఁడు

ఇంటిలోఁబడియుండు నిల్లాండ్ర బండ్లపై

'మేరు' లంపెడు మహా సరసుఁ డెవఁడు

గీ. దానధర్మాలు లుడిపిన దాత యెవఁడు

పోకిరీ లకుఁ దోడ్పడు పుణ్యు డెవఁడు

అన్నిటికెఁగూడ నాడియెనట్టివాడ

నేన; నకలంబుఁజేతునా నేర్పుమీర.

కొలిసినదా? నర్వచిత్తములయందునఁ బ్రవేశించి వారలను టక టకలాపించు నిరంకుశప్రభువీ విగతాచారమే! అనాచారమే నా ముఖ్యయుఫము. దానికి లొంగనివారు లేరు. ఎందైనఁ గొండలు ప్రబోధింపఁగోరదను లుండిన నుంచుచుకాక. (ఆలోచించి) లేరు. వారు గూడ నానాత్రములలో భుజుపుచున్నారు.

బావ—నీవేమిడికి నాయంసత్రములకూడను యీమొగానికి.

విగ—(నవ్విడు) నానాత్రములు మీయూర్ధ్వలుంచిన సత్రములనుటిపికొని మీనాత్రములన్నియుఁ జాలబుట్టినకు నశించినవి. టగిలినవానిలో నైన నేళకుఁగోమనఁగాని తిండిదొరుకుట దుర్లభము. ఇక నానాత్రములన్నవో—యూసేతుమామాచలపర్యంతమును వ్యాపించి, దీప్తిమూలమున ప్రకాశింపుచు చినదినాభివృద్ధి నొందుచున్నవి. నానాత్రములలో న్నానాసాధ్యుల లక్ష్మరలేరు. మిక్కిలివలెనను నియమములేదు. వేళకువచ్చి గాని భోజనము పొందదను భయములేదు. ఏసమునునుండైన వానికానిచ్చినచో నేమిగులలో లగులో భోజనము పెట్టింపెదను. ఏది మీనాత్రములలో న్నిచ్చి రాకర్యములుగలవా? ఆదరణపూర్వకముగ భనము బుచ్చుకొనినైనను విశేషమైనచో తిండి బెట్టు నాచారము మీనాత్రములం బెచ్చటన నగలదా? మీనాత్రములు బీదలకేగాని నానాత్రములలో ఏదైనాదలకేగాక భవికులకుఁగూడ సమానమే. కావుననే మూడువేళలందును జనులందఁలఁగూడ నానాత్రముల నలంకరింతురు.

బావ—(తనలో) ఏమిసత్రపులమ్మా! వీడిసత్రపులుకాలిపోను?

చలా—తుమాగా కాఫీహోటలుక్కా మారాత్?

విగ—అవును. దానిమహర్షి మెవ్వరు కనిపెట్టగలరు, నేఁజేప్పెద నాలకింపుము.

సీ. సర్వవర్ణముల సంకరముగఁజేయ

స్థాపింపఁబడిన సత్త్రంబుగాదె
 పరవిత్తమార్జింపఁ బాడుఁగొల్పిసమహా
 తింత్రసమ్మితి యాత్రంబుగాదె
 పరిమిశసంయుక్త పలుభక్తిములఁగలు
 మోసపలులక్షణ మూర్తిగాదె
 చలులరోగోనేత సంకాశమగు పడ
 ర్ణంబునమ్మెడి దుకాణంబుగాదె

గీ. సరకులోత్తమునై నట్టి నమ్మబోలు
 పరమయోగ్యుల కిది యాటపట్టుగాదె
 చాలసభివృద్ధికి దెచ్చు మూలమగుచు
 దసరుక్కామోటల్పు తత్త్వంబు విగట

ఇటువంటి మహాసత్త్రముల స్థాపించి లోకోపకారిముఁ గావించు
 చుంటిసి. కావుననే, నేను సకలమోసచారియైయుండినైతిని.

చలా—ననానా. తుమారాషత్త్రం అచ్చాహై. ప్రేనాజాశీ
 జాన్దేవ్ షుఖంతితానై. అంతాయందూ—మేరఁజుపురిత్ షుగ్గే
 కాంకర్నేకు సలాంకరేతో—మేరేకుఖనాకహసే అనానానా?
 కనా—మీషత్త్రం మేహర్భాసేనా ఉంది అసి—సన్నాథంకా మీ
 దాదెబ్బయేసీచెప్తా—దేభోమారాజ్!

కువ—నేవకా! అవసరప్రసంగ మొసరింపుచు మీరిచ్చట
 నుండ వలనుండదు. మీవచ్చివసంగతి నెఱిగింపుము.

చలా—హుజూర్ రాణీసర్కార్కు సలాంలమ్మా! నాకీయేమీ
 పసియుందితల్లీ. మాలచారి ,రా! అంది నేనువచ్చింది(విగతాచారితో)
 తుమారోకాంబోలోజ్!

విగ—కువలయమాలా! నీవు నాతో ప్రసంగించకపోయినను నేను నీతో మాట్లాడకలేవును. అంతమాత్రమున నాకసుర్యాద వాటిల్లకు. ఇప్పుడు డా. భిషగ్వరమూర్తిని జూడవచ్చితిని. ఆయన గ్రామాంతరము వెళ్ళెనని తెలియుటనే నీతో ముచ్చటించవలసె. విశ్వంభరుని వివాహవిషయమున డాక్టరు భిషగ్వరుఁ డిప్పుడేల తటస్థముగానుండెనో తెలియఁగోరి మారాజాజ్ఞపై వచ్చితిని. ఆవిషయము నీకుఁ దెలిసియే యుండవచ్చును.

కువ—(ప్రవృత్తియై) డాక్టరు భిషగ్వరమూర్తియను, ప్రభాకర శాస్త్రిగారును, గ్రామమున లేనట్లేగుర్కాస్థలకిప్పుడే తెలిసినది. కావుననే యాచందానిని పిలిచితిని, వివాహవిషయమై నిర్బంధించబడినట్లు దోచుచున్నది. దీనికోసము క్రిందన్నదఁగాక. (ప్రకాశముగ) అయ్యా! ఆవరిగాదు మాటలకి వరిచినది నేనే. నేవలచిన మహాపురుషుఁడు దేశాటనమునకుఁ జరిగివచ్చునేని, మూడుమాసములు రుద్రాభిషేకముఁ గావించి, పూజింతునని మొక్కుకొంటిని. ఆవ్రతసమాప్తిగాకుండ వివాహమాడుట దోషముని తెలచి యటులఁ గావించితిని.

విగ—విశ్వంభరుఁడు తచ్చి నాలుగు మాసములు దాటినవే? ఇంతవరకేమి సేయుచున్నావు? ఇదంతయు చాటకము కావుననిఁగవారమురోజులుగడువు. ఈలోపు భిషగ్వరుఁడువచ్చి వివాహముఁ గావించెనా సంతోషము. లేనిచో పల్లెసెలు మారిపోవునని తెలియఁజేయుచున్నాను. వివాహమైనపిమ్మట చరిత్రపూర్తికేతురాదా? తిరిగి యెనిమిదవదివమున నిన్నగర్భితును. అప్పటి కన్నియు స్థిరపడవలయును. (చలాకీసాహాయితో) అరే! చలాకీ! ఏతమాషా బడాసాబ్ కు నైజోల్నాసమాల్. (రెండురూప్యములిచ్చి) అప్ జాయంగే. (పోవును)

చలా—(సంతోషముగ) ఓవైసా! నీవక్తి సేనాగొప్పవుంది. దునియామీ తుమిహ్ అల్లాహ్! మాంకు ఘర్కూజాకు- ఖానాగినా ఖాకు. ఆవై నాసేస్తాంపోకు. (నిష్క్రమించును)

బావ—అమ్మమ్మా! ఇప్పుటి కా నెధవపేతుడు లోడినేడు.
ఆభూతంలాగున్న వెధ వెవనో కువలయా?

కువ—అమ్మా! ఏమిచెప్పినాను! ఈపూజరివాంకున కాంధిరిం
గికుం డాపిశాచమే! వాని యధికారాంధికారికం జూచితివా? తాను
వారము దినములు గడువిచ్చినాడట. ఏమిచేయవలెనా చదు. వారము
దినములకే నా ఈశ్వరపూజగూడ సాగితిమిన్నగిదా! ఎట్లును మూడు
మాత్రము పూజ నిర్విఘ్నముగ నాగింపుమందులు.

బావ—అలాగేనో. ఆపూజాభారము నాపైని వేస్తూ నీకేం
దుకు. నేనింటికిఁగోయి పెండ్రాకేవల్లాను. బ్రాతె. (నిష్క్రమించును)

కువ—నాయాత్రి తిచ్చట తిప్పిపయించును నీనిద్దాము కా
వివాహవ్రతంన యెలకావలసి? కటకటా! నేనే నాపేదారమున నిండు
రార్పిణిపూయెనా? బ్రేవనూ! పాముపిష్టమైన వాల్కిరి వ్యాస
కాళిదాసాది మహాకవులచే, గొనిగూడెంటి, సత్త్వపుంబుల చక్ర
భ్రుతంబుగఁ బరిపాలించిన నల హాశ్వ ప్రవాహ మెప్పుడెప్పుడో కొని
పీతమై, రామాయణ మహాభారతాది మహావంగమములకు దంగ
స్థలమై సమస్తసంపన్నులయమై, ననాగియొడిచిను నీయుక్త ముగూ
నాట్యశాలయై పేరుఁగాంచిన యాభారతివర్ష ముంకెప్పుడొక్కొకరిగయ్య
ముల సృజింపుచుంటివేల? ఈశ్వరా! ఆపూజాభారములను నీన్న
సమ్మి నాయాపదారణ్యము భస్మీభూతమైపోవదా? ఎన్నిజన్మముల
కైన నీసుందరవదారపిందభ్యానామృతమును గ్రోలుటయే నా నిశ్చి
తాభిప్రాయము. (నిష్క్రమించును)

రంగము — 2

శివాలయము

[కులకుమారులు, బాపమ్మ, భాగ్యలక్ష్మి హాస్యములు]

బాప—అమ్మా! అదిగవ్యాపకవ్యాపములయాయా?

కుల—అహ! ధ్యానస్థులములు రాక ధ్యానించుచున్నాను.

బాప—అలాగా, చెప్పుకోమని—

(బాగునప్పు యిదిగువస్థితిములను క్రిమముగా చెప్పును
కులకుమారుల నెనుకొని చెప్పుకొనును)

“స్థితిరం బిందుసంయుక్తం । నిత్యం ధ్యానుంశి యోగినః
కామదామోషదంష్ట్రైః । కుంకరాయ నమోనమః”

“నమంతి బాపయో దేవా । సమంత్యస్సాంకరాః
సంసరింతి వేదేన । వకాగాయ నమోనమః”

“మహాదేవ మహాత్మాభం । మహాధామ నివారణం
మహాగక్తి విరంభం । మకాగాయ నమోనమః”

“ప్రియం శాంతం జగన్నాథం । లోకాన్త్రహకారణం
శివమేవ పుంసోన్మయం । కుంకరాయ నమోనమః”

“వాహనమృషభోమన్య ! వాసుకికింరభావణం
వామేశక్తి పుంసోన్మయం । వకాగాయ నమోనమః”

“యత్రయత్రస్థితిం ప్రేమం । సర్వవ్యాపి సమీశ్వరం
యోగురుః సర్వదేవానాం । కుంకరాయ నమోనమః”

బాప—(ధ్యానాంతమున) మంత్రమేనా వ్రాసకమున్నచా?
జ్ఞోకాల మొదలుకురా లేకాదూ. జపంచేసికో. దేవలింగిలోయి స్నానంచేసి నస్తాను.
(నిష్క్రమించును)

[కుమారులమాలపించుచును విరతానామ కుండపములో ప్రవేశించును]

విగ—ఆహా! ఏమి యీమె సౌందర్యప్రభావలల కిరణము దాయము నాకన్నల మమిమిట్లుగొలుపుచున్నదే!

సీ. పుల్లడిబాన్సుయో పురులూరిగొమ్మయో

కాకున్న కిలహంస గిహంసయొక్కో

రత్తిచేతి చిలుకయో రతిసాపు ములకయో

కాకున్న కిలకంచ కంచయొక్కో

కంతుచిదంతియో కలువపూబంతియో

కాకున్న కంజాతి గంధియొక్కో

మార్క్సిపులికయో ముఠిమోపురాశియో

కాకున్న కమనీయ గాత్రియొక్కో

గీ. భవనమోహన పాండర్యభూతియొక్కో

కాక విద్యుద్యుతి ప్రభా నీక మొక్కో

దివిజ నటకామినీకుల దీప మొక్కో

ఏమియుంగాక యీయౌష మెట్లువాన్చు

నాకుఁ గూడ మనోవికారము గలుగుచున్నదే! మహా మంచి తరుణము లభించినది. యీశ్వరాచార్యుల నాయక్యమును నకు బాగుగ నుపయోగించినది. ఆబ్రాహ్మణవిలేంతువుగూడ సమయమునకు వెడలి పోయినది. (వశించి) ఆహా! ఏమి యీమె మూఢభక్తి! ఈకాలమున జపతపాదు లక్కరలేని పురుషులు స్త్రీలకే తమ దేవతార్చన సందు లిప్పగించినట్లు దోచుచున్నది. ఈస్రంభముచాటున నుండి యీమిచర్య గనిపెట్టెదను. (స్రంభముచాటునకుఁ బోవును)

కువ—(జపముఁజాలించి) ఓమహాదేవా! దీనబాంధవా! తొల్లి త్రిలోకకంటకులయిన త్రిపురాసురులు తమ ప్రచండ ప్రతాప బాహు బలాశిక్యమున లోకముల బాధింప దేవేంద్రాది యమరనాయకులెల్ల

మొరలిద వారి కుమ్యాలించి భవదీయ ప్రభావమున నా ముక్కుది
రిక్కినుల నుక్కడంపలేదా? ఇప్పుడేలకో యీదీనురాలి యాలాప
నూలించుటకున్నావుతండ్రి? అనాధనకు నాకీయవసరమున సీకిన్న
దిక్కెవ్వరు? మహాత్మా! ఆనస్తాత్ములు ప్రతిదినమున నన్ను స్పృహ
భంగించుచుండ నీకేల జాలిచోడముటలేదు? మనోవాక్కాయుక్త్యులచే
నీవె నానవ్విమూసని నమ్మి యారాధింపుచున్న నన్నింకెన్నియు శోధించె
దలచితివి. దేవా! ఆకూరులబాణకిం బిక్కివచో సీదర్శనమైన లభింప
సీయరనుట నిర్ముఖమని నెరియువా? ఇదివరకే నూదుర్మార్గుడు
నాగ్నిహమున వేచియుండును. నేను నిన్నువీడి యరిగిన నాయవస్థ
యెట్లుండునో చెప్పమో! నాకేదెల్లోవ?

విగ—(మరుగునుండి) ఆబోడిలింగము సీకు దారిజూపుట
యూలోకమనఁగాదు. ఇటు గిదలిపచ్చినచో నీకేహనిరాకుండు మార్గ
దిద్దికుండనై మహారాజ సాధమునకుఁ దీరకొనిపోయినను.

కువ—(భయపడితెచ్చి) అయ్యా! పరిమేష్వరా! నిన్ను
సీయెనుటనే నింకించెడి యాపాపాత్ము నాలుక పేరుచీలికలు గావించ
లేవా? ఎప్పుడో దావరించుననిన విశాచ ముప్పుచే ప్రత్యక్షమైనది.
కాని సీదర్శన ముప్పుట దుర్లభంబేదా! ఏమాలవాణీ! యమపాశబద్ధుం
డగు మార్కండేయుని గాపాడన నీతొల్లిటి కరుణారసము నాపైఁజల్లి
యీ పెరుభూతంబునుండి కాపాడినెరిగినాగత్రతాణ విరుదప్రభావమును
లోకమున వెల్లడిలేయరాదా?

విగ—(నవ్వుచు) ఆహా! ఏమి నీవెట్టికోరిక! ఆకాలము వేరు.
ఈకాలము వేరు. ఈశ్వరవరప్రసాదియైన మార్కండేయుని మహా
భక్తియేడ? చవలమానవ స్త్రీవయిన నీభక్తియేడ? అదియఁగాక
నిన్నివ్వకు గాపాడన నీ శిలామయంబగు బోడిలింగము! పాపము!
నీవు దీనిని దైవమనియే భావించుకొంటివికాబోలును. నీచే యారా

ధించబడువాడు సన్యాసిగాని సర్వేశ్వరుడుగాడు. అందులకు నీ కను
మానము గలదేని నేనిపించెద నాలింపుము.

సీ. ఏలగా భువిలేదు ఈశాన్యమేగాని

యిందేగా బసలేదు కొండగాని

కాలకూటమేగాని కలగూలికేదగు

మణికోనిమాలిని పునాదేగాని

పావకంఠేగాని ఘోరభామిలేదు

పూముగంధములేదు భూతేగాని

కల్పవస్త్రములేదు గజచ్ఛమేగాని

ఎక్కగూములేదు సేదగుగాని

సీ. తిరివెమ్మిల్లిబ్రతుకు దేవస్వినూలేదు

జాతీలేదు పుట్టు జాడలేదు

పరిమయూగగాని పరిమేశ్వరుడుగాడు

నెడగొప్పొలిపడలు నెడదాని.

జలాజాటభారితై విభూతి సలమకొని పన్నగరుద్రాక్షసూత్రం
లంక్యకుల్ల చర్మచేలముగట్టి కపాలాబుర్రే తేలంగాని, ముల్లోపముల
వర్తింపుదు బిచ్చమెత్తుకొను సన్యాసి సర్వేశ్వరుడని పూరించు ని
యివివేకముగ గొనియాడఁదలసదే! అట్టివాడు ప్రత్యక్షమై నిన్నుగా
పాడునను భ్రమనువీడి సన్ననుసరించెమ్మో.

కువ—మహాదేవా! ఇట్టి మూఢాత్ము లుద్భూతులై లోక
మునుగూడఁ బాడుచేయుచున్నతరి వీవేల మిన్నకుంటివ్రా తెలియఁ
జాలకున్నాను. శంకరా! నీవు భక్తవశంకరుడవని వాసిగాంచినది
బూటకమేనా? ఈదిక్కుమాలిన యనాధను గనికరింప నుపేక్షవహిం
చితివేల? స్వామీ! నాపషయమటులుంది— నిన్ను నీచెంతనే పలువిధ
ముల దూరుదున్న యానీచుని మామనావక్యములకైన పొరుషమురా

దొడుచేత? ప్రళయ కాలాన్ని ప్రచండ మార్తాండ నన్నిభుండవై
యూవిర్భవించి యాఖిలని దండంపదాలవా?

విగ—ఇంతమా తయారే ఈశ్వరసాక్షాత్కారమైనచో వింకే
మికావలయును? అనిలందఱుఁగూడ నావల్గమయముల నీవుడమిలో
గలబోసి నాళ్ళిచ్చిపేకనూని గావించికుప్పకప్పులుగఁ బూజలొనరింతురు.
దొలఁదావనోకీ మన నానందగిమ్ము. లేనిచో బలియని గొనిపోవలసి
వచ్చును. ఇంకాగా నాలోనియెడల నుము.

కున—అయ్యో! దైవము! ఈసమయం దన్నిటికిఁగూడఁ
దొరికింపఁజూచుచున్నావని (విచారమున) ఇతఁ నేమిసేయదాసో
లెప్పప్పుడేనీ! నీవు నున్నప్పుడే నీవైతఁ గలఁకొంది ఈదీను
నాలిందఱుఁడై నీవును బ్రహ్మం బిట్టి! సర్వలోకజననీ! నీవైతఁ గలిగి
రమునానా! ధనమునా! బాధలు లను నోపింపజేవతదానా! ఆర్త
ప్రాణముల నూలఁచుచు చింతనదాగ్ని లెతవిధిప్రాజఁబంతును నే డే
మూఁగుని నీవే కష్టం బింపనా! ననుగ్రహింపు! అనానై, యబలనై
ఈనీతిని బోధింపఁజేయు నా బాలము మోచు వినఁబడుట లేదా?
దీని నీ కృపచేస్తువలె!

సి. పశ్యంతి నాట యుభయైక కుట

చంద్రుని నాట శరణు! శరణు!

రాతాచలగిహ రిమ్యగోపతివాహ

శారదాంబుజశేహ శరణు శరణు!

కాలమాటాహార గజవైత్యసంహార

సర్వలోకాధార శరణు శరణు!

సర్వక్షమభూష సంయమకృతిపూజ

శరణు! శరణు! శరణు! శరణు!

మో ర క లి

గి. తైలకన్యగునోనాధి శరణు శరణు!

తైలకీదనకురువర్య శరణు శరణు!

తైలధరచవ్యుని మక శరణు శరణు!

తైలగృహవాస! నిశ్చయ! శరణు శరణు!

(కన్నీరు చురుకుకొనును)

విగ—సిగ్గుల్లిపింజము, వినువా? వ్యయ? ఈలోకమున రాళ్ళను మహర్ష్య మెచ్చునుండునట్లును? అనివాసములలో నిరాకరించు వే? పూజచాలించుమిమ్మ పలచుచోయెద? ?

కువ—గంగాధరా! ఈత్రూరుడు నన్ను పోషింపగలదు కను. వస్తునగానిమ్ము. నివాసంబులముల విడుచుచుమామగను. గోలిపడే! నీ కిదే నాకడపటి నమస్కరిము. (నమస్కరించి)

దంపతియు—శ్రీమన్మహాదేవ! చేవేల! ముఖ్య మస్తోమ కోటింకోటిసితాగణ్య మాశిష్యులైచ్చుటాంబ బాలా తివ్రస్ఫూర్తి భూతదివ్యాంఘ్రికన్యవియూ భాసిత సత్సలధ్యాన హృదయంబున నానంద్య పద్యాంబుకొనెను న్నవ్యవాదల పీత్రవర్ణ! సత్యసంధి స్మృతే! పద్మలోకాకృతే! మహాభాగినీ! నవపంచత్పదానంత సత్య స్పృహకూరయతి వ్రాత్యవేద కిదే? స్వహృదయ! వ్రాత్యోర్ధ్వ వానంబు గోపూంబుస్వీయమూర్తే! సరిస్తాభలారే! తమాభాతానేక భానో! భవత్కాంక్షానే! చిదానంబ! కీదాంకితాసితాంక! సర్వ నసంకప్త! సూర్య మవహిన్యకేత్ర! సంగీతవాక్సీవిద్యోదజ! వరేవృత! శంభో! మహాదేవ! గవ్య కృత్యోర్ధ్వితాణి! నమ్యకృపితాణి వేనచ్య రితాణి భాతి శ్వయీకం పను సరి జగజ్జాతుజే వారిణి! బుద్ధదానిక వద్యోప్రభ! విశ్వకర్మేశ్వర! నమస్తే నమస్తే నమస్తే

(ఈశ్వరలింగాలింగప మునరుచును)

విగ—(కోపమాన) బౌరా! నిరాధారివని యూరకుంటినియా
లింగాలింగనముఁ గావించితివి. నిన్నిచ్చుచే బంధించి తీసికొనిపోయెద
నూమము. (త్రాకినో సమీపింతును)

[౨౦౪౪ ప్రత్యక్షము]

విగ—సామ! నన్నాన్న! ఇచ్చి కపటప్రాయమునుబట్టాము
నిన్నుదే నానకలమున లేచి లేచి. నన్నా! తక్షణమున లేచునుది.

(మీగితావారిచాకిర్యము పడుచున్నది. చతురీరావేలు అతనిని
బయటకు నీసికొనిపోవును)

కువ—(వినిమనస్కరించి) ఆహ! ఏమనాభాగ్యము! ఫలగో
చరము ప్రశ్నపరమానుగా!

సీ. జలధిమి గాము జలమవిధి గాము

దేవాదదేవాయ శేనమోస్తు

కుష్మగహారాయ భస్మాగి గాగాయ

భానుకోటిపభాయ శేనమోస్తు

కరిచక్రపసనాయ కైలాసవాసాయ

ధృతిచంద్రఖండాయ శేనమోస్తు

కాలకూటధరాయ కనకగ్రాహిణాయ

సూర్యాస్త్రహరిణాయ శేనమోస్తు

గీ. దివిజాయామమయ శేనమోస్తు

రృగ్ మునిస్వంతిరదనాయ శేనమోస్తు

దిగ్గనాయక సేవ్యాయ శేనమోస్తు

దీపకల్పకభూజాయ శేనమోస్తు

ఓభక్తవత్సలం! ఆవదోదారకా!

మ. శరణు నగోగ్రదావ! జలహంసవన్నత భోగభూషణా!

శరణు హలాహలాశన విచారవిదూర విన్దితగర్భదా!

ఘోర కలి

శరణు త్రిలోకకంటకనిశాచరదర్శనివార! ఈశ్వరా!
శరణు సగాత్రజాహృదయపారసత్పుంగ శుభాంగశిరిరా!

రాగమాలిక — చాపునాళయి

ననుదయంగనుమీశా । ననుదయంగనేవా!
అఖిలపాపమదవిదూర । ఆనందానివహరా!
హర, పురహర, ధర శిష్యవరమహావరమహానాద । నను!
రంగనానందతరంగ । రంగనూర్జిత సింహంగ!
అంగజభంగా! కృపానిధినిగా! భృతవాదినీ! నను!

(ఈశ్వరపాదములను బ్రతిబింబింపు)

శంక—అమ్మా! నువ్వెందువారా! నీ భక్తికి మద్దీతినిలేదు.
నీ ప్రభావము నీ వెదుంగక చేయలేదువై వాపోయిందా? పంపిణీప్రకారా
శిరోమణివగు విష్ణులను కేరిగియు? కొలదికాలమువనే యామిగ్గా
ర్గులు శిక్షకొందెవరు. నీవు భయంబునక్క- సుఖం చరింపుము. నేను
మొదలు వారు నీవంక దేరిచూడజాలరు. కావున నీవు భయంబుజీగి
గృహమునకుఁ జకుము.

కువ—(చేచి) స్పృష్టిస్థితిలయకారణ! నీయనుగ్రహముఁబడెనన
వారి కేమికోడువగలును? (హఠతి బట్టుకొని)

ని రో వ్య కం ది ము

జయజయ సగజానాయక!
జయజయఘనశేషహర జగదాధారా!
జయజయశైలశరాసవ
జయజయ కాశీనిశాంత శాంతనిశాంతా.

(తేజవాలును)

రంగము — ౩

విశ్వంభరోన్మాదననము

[కాలాచారి మాన్యుడు]

కాలా—నేడన్నియ నవశకునములే గాన్పించుచున్నవి. నా స్నేహితుని కార్యమున కేదేని సంతోషము గల్గియుండెనా? లేక కలిపూహులైన కౌగ్రహము జనించెనా? అగతియుంట్లూ పిచారించుట వివేకలక్షణము. (అనొందించి) విగతాచారి గుంత యాలసిగనుట కేమిగలదు? నేవరుడైన వచ్చినట్లగుటకుట లేదు. ఇచటికే రమ్మంటినిగదా! కావున నిందే నారిచాళ విక్రీయించెదను.

[కాలాచారి మాన్యుడు ప్రవేశించును]

చలా—సలాం. మూరాజ్. (చేతులు వెనుకకుంచినిలుచును)

కాలా—ఏమిగా యట్లు నిలువఁబోవో?

చలా—(వెదపిచి) క్యాబోల్నా సర్కార్. అన్నదాస్కి—
అయినదాస్కి—బరాబర్.

కాలా—అబరాబరేమిరా!

చలా—బోడిరాత్రి—బాహ్యపుట్టిదిసాబ్!

కాలా—అది యెక్కడ?

చలా—మీదేనాళింగో-నిజం. వాకీమానీవచ్చింది. మైజాట్ బోల్తా క్యామారాజ్.

కాలా—నీవు దేవాలయములోని కెటుల బోగలిగితివి?

చలా—ఇగతాసాకి తీస్కీ పోయిందిసాబ్.

కాలా—తదధికారులు నిన్నుగూడ లోనికి బోనిచ్చిరా?

చలా—ఆ. అకడారిగిలింది చేనీ—కానీ—ఏక్ బాత్ బోలేమై.

అంటే హిందూన్ అంతాగుడా రంజాస్కి పంజామీడక్కి.

(చేతులిటుమిగొనును)

కాలా—చెప్పుము. మీజాతి తామసలక్షణ మునువంటిది.

చలా—చురుకుగా) పకానాబ్ లేకపోవే యేంటిచూకీ—
మీరంతా మీపిల్లకీపూస్తే లెటాలెమ. కాని మనమువత్తే తలటా
పుంపీనాబ్? “హిందూముసలంయూనిటి” కిదర్గయేళాబ్? అనునా
బోలేమై. అప్పు-సబ్బి, “బానీజీ బావీజీ” యన్నమాటా తప్ప హద్దూ
లేకపోయింది. మీకీ యంతి కట్టం ఉండేదో మైజాతానై అని బయ
టా మీరున్నాం.

కాలా—నీ వెట్లయినా గార్యవిర్వహణవస్తువుడవు. గరువార?

చలా—లోనాసమానాం కిస్కూ హెలానా? ఆసాది, యివ్వ
తలా సావడీమేవడీ ముంబి, మై మయ్యా తీస్కువచ్చింది. బోడిరాత్రి
బొమ్మపుట్టింది. నాకీచూసిందిబన్.

కాలా—ఇప్పుడలేచెచ్చిటన వ్వాది?

చలా—మీదర్న నాస్కి వస్తుందిసాబ్! (చరికించి) ఏజేభో
సాబ్ ఆతాహె ఆనుస్తే పే నానుసాంపంబి. కైఖావాస్తేహం
కుమాలుం నై.

[వివాహ కార్యచారిత్రం ప్రకటించుచుండు]

కాలా—(విగతచారి నెరహొని) మిత్రమా! ఎన్నడెరుం
గని వివాదమును సూచించుచుంటివేల?

విగ—(నిట్టూర్పుపిచి) వయస్యా! ఏమిచెప్పుటకును నోరు
రాకున్నది. మనము దైవ్రావహతుల మైతిమి. దైవముగూడఁ బ్రతి
కూలించినచో మనయత్నములేలఫలించు? మిత్రమా! ఆవృత్తాంతము
జ్ఞప్తికి వచ్చినపుడెల్ల మేను గంపించుచున్నది చూచుము. (వడకును)

కాలా—నిశ్చయము. ఆసీనుడవు గమ్ము. చెదిరిపోయిన
సీధైర్యముఁ జేరేదీసికొనుము. పిమ్మట ముచ్చటించవచ్చును.

(కూర్చుందురు; చలాకీసాహీలు ప్రవేశించును)

చలా—మారాజ్ దర్జ్ నాస్కి యెవరో, గేట్కి కాసాలాపుందిసాబ్.

కాలా—లోనికి దీసికొనిరమ్మా. (చటాకీసాహెబు పోవును)
విగతాదాత! నేడన్నియుఁగూడ నవశకునములే గాన్పించినవి. దాన
నమంగళశ్రవణము గలుగునని సంశయముగానేయున్నది. పోనిమ్మా
నీవేల వృథాశ్రమఁ బడియెదవు? డాక్టరు వచ్చురరకు వేదియూడిన
మనకు నస్యమేమి?

విగ—నాం క్రేగుటఁ బన్నుటకై పోయినానో యోచింప
వలదా? ఇంక కాల మాలసింపటకు వాగికేమిపని యున్నది?

[చటాకీసాహెబు దండనాథ కారితో ప్రవేశించును]

చలా—అయినామారాజూ వుంది యిప్పుడేభో?

(కాలాచారిని చూపును)

దండ—అయ్యా! విశ్వాధరా! అభినాదము. (నమస్కరించును)

కాలా—(నమస్కరిం మందుకొని) అయ్యా! మీరెవరు?
ఏపనిపై వచ్చితిరి?

దండ—నేను నదాశివచక్రవర్తి కొలుపునందును దండనాథి
కారిని. మీరయి తనముఁ బంపఁగా వచ్చితిని. (ఉత్తర మిచ్చును)

కాలా—విగతా! గీచిని జమపుము. (లేఖ నిచ్చును)

విగ—(లేఖఁజూచి) “విశ్వంభునకు— నికీయత్తర మందిన
వెంటనే మాదండనాథ కారితోఁగూడి రావలెను. నికాక త్యాగనరము.
నదాశివచక్రవర్తి”

ఇదియే అనిలోని విషయము.

దండ—అయ్యా! ఆలేఖఁ దమ కన్యలచేఁ బంపిన నాలసింతు
రని నాచేఁ బంపినారు. పిమ్మట మీచిత్తము.

కాలా—(అలోచించి) అయ్యా! నేటికి మీరింక నుండుఁడు.
లేపు మనము వెళ్లవచ్చును. సేవకా! వీరికి వసతిఁజూపుము.

దండ—నాకు శలవుదయ సేయఁడు.

(చలాకీ సాహెబుతోపోవును)

కాలా—విగతాదానీ! ఈ యు త్తమున కర్థమేమి?

విగ—భీషణగుఁడును, కాశ్రీయు నచటికిఁ బోయిరనితోచు
చున్నది.

కారా—పోయిన మనల నేమిసేయఁగలను?

విగ—మనపై కేదేని కుట్రబన్ని చక్రవర్తి చెవి కెక్కించి
యుండును. దాని నివారయిటకై నీకు వర్తమానింపఁగూడదా?

కాలా—ఇంతకును విశ్వార్థరుఁడు తిరిగి వచ్చినఁగదా మన
కేదేని హాని తటస్థించుట కావున మనముబోయి చక్రవర్తిని దర్శించు
టమే యుక్తమని తోచుచున్నది. మనమిప్పుడు పోవనిచో మానంతట
మనమే యనుమానాస్పదుల మగుదుము.

విగ—అటులనే చేయవచ్చును. కాని—దండనాథికారితో
ముచ్చటించి యేదైన గీతము నొరుకునేనూ ప్రయత్నింతుము రమ్మ.

(నిష్క్రమింతురు)

చతుర్థాంకము

ఘోర కలి

పంచమాంకము—గంగము I

కలి తొలుపు మాటము

[కలి ప్రభువులు ప్రవేశింతుడు]

కలి—మా గూడీ! నేను పగటివేషధారు లాలసిందిరేల?

మా గూడీ—స్వామీ! నేటితో పగటివేషము లాఖరనియు, మిగిలినమూడువేషముల నీక్షిరమిసినేమాపునుమనియు నిన్న నాతోఁ జెప్పినారు. నేను మూడువేషములు రావలెను గనుక గొంత యీల న్యవాయి యుంచును.

కలి—అహా! మిక్కిలి చక్కనివేషములు. పట్టపగ తీకంటమట్టిఁ గొట్టంజాలు నేర్పరులు. చూచినవారెడి నాశ్చర్యముగనున్నవి సుమా?

మా గూడీ—(అలకించి) అదిగో సజాసీచప్పుడు వివచచ్చు చున్నది. వేషము వచ్చుచున్నదిగాఁబోలును.

[నిశానీతో ప్రతాపసింగ, నుహరాజవేషమునఁ బ్రవేశింతుడు]

ప్రతా—(సభను చలకించి) సెబాష్! నేకీసభ మా శానంద మును గలిగించుచున్నది. (వరికింది) మాశాస్త్రి యింకను రాలేదు గాఁబోలు. (హుచ్చుండును)

[ప్రెచ్చిశాస్త్రిలు వేషమున ప్రభాకరశాస్త్రి కిఘ్యవితోఁ బ్రవేశింతుడు]

షీ శా—స్వస్తి సమస్త రాజస్య ముకుటాలంకృత దివ్యచరణా! ప్రతాపాధరణా! (కలిమొగంజై) స్వస్తి మాయావి నీవే ప్రభువైన సేవిత నిజబలశాల కలి! స్వస్తిరస్తు

కలి—బ్రాహ్మణోత్తమా! దయసేయుడు. పీఠము జూపుము.

ప్రతా—శాస్త్రిగారూ! క్షేమముగనుంటిరా?

పి. శా—స్వామీ! ఎచ్చటి మువలితవముగదా? లోపలికి పోయే ముద్దేగాని—బయటికివచ్చేనూద్ది లేకుగదా? అన్నమునొక నళోచకము పుట్టినేలేను—అళిశమై నే వారనేయుటకు వానసేలేను. ఏదో పెద్ద వననకాయంత మునుకు—బానము పప్పు—వర్షికెతెట్టెడు కూర—గుమ్మడికాయంత! ఎచ్చడి—కడిపెడి పులుసు—తొలీ పెట్టు కున్నంత మలీ—మట్టి పెట్టుకున్నంత! మారు—మారు పెట్టుకున్నంత! మజ్జికలోకి—అపై న వారు పెట్టేదినుంత!—నేపడిగి పెట్టించుకునేది మరియంత. ఇతి నాచిండివరిమితి. అంత కేక్కువతింటే దేయ్యపు తిండి—తక్కువతింటే పట్టతండి. కనుక నదే యుత్తమపురుషప్రచూ ణముగా యున్నది. ఇక నాశిరీప్రకృతి చూస్తే—తింటి ఆనూనం- తినకపోతే నీరసం—మోచేతులు వెనక్కి నెట్టేయి—మోకాళ్ళు ముందుకొచ్చాయి. కాళ్ళు రెడబడుచున్నవి—పళ్ళు ప్రవాసామల వంగమించుచున్నవి. ఎదురుగానుంటే యేమోగాని—గోడచాలు! దేదీ కనుపించడం మూసేగించిగదా! శరీరపాటవం గులాపున్నది. ఇట్లా గున చెలితే మీకు నవ్వులాట—నాకు ఏకులాట. ఇందుచేరిన పిచ్చి శాస్త్రులంఛను. కాని నాకు పిచ్చియెక్కడిది? ఏదో నాయనా! ఇలాగే అండబాయుర్దాయము పోసికొని తుమ్మడుక్కలాగ తిరుగు చున్నాను మరి.

శి—గురువుగారూ! రాజుగారికి పంచాంగము చెప్పకుండా ఏదో సోది చెపుతున్నారేమిటండ. ముందు పంచాంగం వినిపించాలండ!

పి. శా—వీడికిండు నాసాలి యనుదూత. అనుతే శిష్యా! ఈకాలలో పంచాంగం విన ప్రభు వెవడ్రా? పోసి యెందుకుచెప్పే వ్రా! రా. చూసి చెప్పుమరి. (పంచాంగములకట్ట పిప్పిచూపును)

శిష్యు—చేచితి బాగుండదండీ. పైగా ఆ తెనుగంకెలు నాకు తెలియవు.

పి. శా—నీకు తెనుగే తెలియదు. అంకెలలా తెలుస్తాయి. నేనే చెప్పుకుంఛాయని. (వంచాంగముఁజూచుచు) “స్వస్తిశ్రీ విజ గూఢ్యురము శాలినారాయణకాబ్దాః 1847 కలియుగాబ్దాః 5026 ప్రభ వాదిగతాబ్దాః 59 అగు నేటి తుదననానుసంవత్సర తక్కినిక్కిరి మాసం, అరువది నాలుగవతేదీ, పైత్యశుద్ధ తదియా మంగలవారం, సూర్యోదయ మైనతరువాత కేవలపక్షిముత్యోద్భవినైరాపరకా ముఖ్యతి కామువీరం ముక్కాణి-అశ్వనిఅర నై పదకొండున్నరా పరకా అరవీరం, అయిద్రమాసన్నరా- లబలబాకరణ మారుంబరకాపోగా గతిలేనికరణం ప్రవేశంమీద వర్జము రాత్రి పదకొండుఘంటలప్రాంతాం తాపవర్జమున్నూ- తెల్లవారి చుట్టపసిల్లతో శుభ్రంగా వదిలిపోవడ మున్నూ జరిగితీరును. ఇటువంటి శుభదినమందు-అనగా-తండ్రిననామ సంవత్సర తక్కినిక్కిరిమాస మరవైనాల్గవతేదీ పైత్యశుద్ధ తదియా మంగలవారంరోజున, తెల్లవారో, మధ్యాహ్నమో, సాయంత్రమో, విషమలగ్నమందు ఎవరేమని తలపెట్టినా నిర్ధామధామమగుట నిస్సం దేహము” శిష్యా! సీకీవేళ బహు శుభప్రదముగా నుంచుందిరా?

శిష్యు-దిక్కులేని దిమ్మగులకందరికీ దివ్యమైనదినమిది. కాదండీ?

పి. శా—అదిగాదురా! నివ్వవంటిలగ్నము. కొరవివంటినము. వల్లమానిన తిథి. లజ్జలేని సత్కర్తము. ఈవన్నీ కలిసేయిరాయినేళ.

శిష్యు—అయ్యా! మీరేమి చెప్పుచున్నా యిలాగే చెబుతా రండీ. వంచాంగం మానేసి, పురాణమేదైనా శలవియ్యండి. రాజ గారు వంతోపించేలా చెప్పితే బహుమతి దొరుకుతుంది.

పి. శా—పురాణశ్రవణమునకు పురుషోత్తముఁజేడిరా? పోని నువ్వడిగేపు కనుక—కాశీమహాత్మ్యం చెప్పెదను. కమ్మగా విను. కాశీవట్టగుంట—కైలాసమన్నమాట, ఎలాగంఛావా? ఇదిగోవిను.

సీ. కైలాసపురికిని కాళికాపురిసాటి

గగనప్రవంతికి గంగసాటి

విఘ్నేశునకు దుండి విఘ్నేశ్వరుడసాటి

రహితుమారునకు భైరవుడసాటి

ప్రమథవర్గములకు బాశపతుల్ సాటి

సురలకు నిచటి భూసుగులుసాటి

అదిరాబ్బుత్రికి నన్నపూర్ణియె సాటి

హరునకు విశ్వనాథుడు సాటి

గీ. అందు వృషభేశ్వరునికిండు ముదిసాటి

చాటునున్న విశ్రుతులు మజ్జామలందు

నిదియె భూలోక కైలాస మెంచిమాడ

నేయునేటికి నోనెట్ల వెంకటాచలు!

అయితే అబ్బాయోయి. అన్నీ బాగానేవున్నాయి కానీ—
గంగాదేవికి కక్కుస్తుందిరానామా. ప్రాంగి ఏమో వర్షిస్తే.
తరువాత సాగరు డెందుకు? అన్నీ—ఆగాధంత బాగుందికాదురా
శిష్య—ఏమో నీయిస్తు?

శిష్య—పోని భాగవతంలోగాన చెప్పుడి?

పి. శా—ఓ. అదైతే కావలసినంతగా—కృష్ణునిచరిత్ర కంట
మెక్కడరా?

శిష్య—శాస్త్రులుగారూ? కృష్ణుడు దొంగవాడు. చిన్నప్పటి
నుంచీ—వెళ్ళిచిని బ్రతికేడు. కనుక వానిచరిత్రకూడా వెన్నలాగ
చప్పగా వుంటుందన్నారు కాదండీ మొన్న?

పి. శా—అబ్బో! పిచ్చిశాస్త్రీగదా! అన్నిటికీ “ఊ” అని
పిద్దామనుకుందున్నావురా కుర్రకుంకా! అమహానుభావుడుతిన్న వెన్న
తత్త్వము వినుమరి—

సీ. క్షీరవారాశిలో జలగుచుండెను వెన్న

లిపెకుఁ గానైపుట్టి తనకు వెన్న

కాలానలబ్ధ్యలకైవఁ గరుగు వెన్న

గురుతపోనలమునఁ గరుగు వెన్న

జ్ఞానచక్రుస్సుజేఁ గానఁగాఁబడు వెన్న

బహుశుక్తుఁ గనుడని వెన్న

దుర్మార్గచరులకుఁ మారస్థమగు వెన్న

వరమధిస్తలకుఁ చేబడిమ వెన్న

గీ. ఎల్లజగములఁ దాఁదేజర్ణి వెన్న

వెలుగులకు నెల్లి వెలుగులు వెలుగు వెన్న

వెన్నచూహస్మృత్యగతిమ సీనెన్నఁగలవె

వేరుజన్మములకుఁ గూడ వెన్న వాడె.

అటువంటి వెన్న రా శ్రీకృష్ణుడు తిన్నది. (కిలినసమీపించి)
ఎవ? శలవైతే యేలినవారి చేతిసాము ద్రికిమఁ జూడఁగలడంటి
వీడు. జ్యోతిషమంతా నానామ్నే.

కలి—అవశ్యముగఁ జిత్తగింపుడు. (కుడిచేతినిచ్చును)

పి. శా—(చేతినిబట్టుకొని) ముందు, లగ్నము గట్టుకొననిండు.
మేషము మేకలతో నున్నది, పృథ్వీ మెద్దులజేసినది. మిథునము
దంపతుల నాశ్రయించినది. కర్కటకము వరిమళ్ళబూత్తలలో దూరి
నది. సింహ మడిపుల పాలయినది. కన్నె బోగమువారింటిలో తెయి
తక్కలాడుచున్నది. తుల మాషాహుకారుచేతిని బట్టుకొన్నది. వృశ్చి
కము పిడకలకూడెక్కినది. ధనస్సు 'మద్రాసుమయ్యాజియం' లో గో
డను వ్రేలాడగియఁబడినది. మకర మీనములు మహానముద్ర మధ్య
సములయినవిగదా! ఇంక కుంభము మాత్రము మనకు విగిలినది.

ఓకలిప్తా! రాశులన్నియు స్వస్థానములలోనే యున్నవి. (అలకించి)
ఎవరావచ్చువారు?

[దాక్షిణ్య భిక్షువులు ముందుగాని కేవలముగా ప్రవేశించును]

పాట: — మహానాదనయ్యా-నా మహామహానయ్యా! ముగి

సావ్వున్నా దేశాలు-శనగశనగ జేసేసి

మెప్పురాంచినచ్చినట్టి-కుళ్ళసాయిపేరుగల! ముగి

ఇలవ లేలమూలికలు-యేనయేలుగలవునాకు

యేలికా! పక్షినిచ్చు- ఏవో నోసినకాడ్కి! ముగి

మం—నలాం! రాబా! పలాం. (చేతులుకట్టి నిలువబడును)

పి. శా—ఓరీ! నీవేదేశమునుండి వచ్చితివిరా?

మందు — ఓరప్పా! నాకోదేశమేటి! — కాశ్మీర, బగ్గుర, ఘూ
ర్జర, నేపాల, బంగాళ, కేరళ, పాంచాల, కోసల, కూశిల, మిథిల,
కాభోజ, ఘోటక, బాక్ష్మీక, సాంక్ష్య, శకిద, పులింద, మగధ,
నిషధ, సామద్ర, ఆంధ్ర, వర్షి, మత్స్య, విజేహ, మహారాష్ట్ర, సా
రాష్ట్ర, లాట, కన్జాట, చోట, మరాట, కరాట, నైరాట, శావర్ణ,
సాళ్య, మాళవ, కేయ, మలయ, విదర్భ, వంగ, కురు, అంకిణ,
కొంకణ, సింధు, యవన, ఆదిగాగల యాబదియారుదేశంబుల సూసి
నోడనయ్యా నేను.

పి. శా—నీయొద్ద నేమిచిత్రములుగలవురా?

మం—నాను మందులోడను. నానన్నీ సెయ్యగలను. త్సుద్ర
శాంబర, మహాశాంబర, చింతామణి, నక్రతంతు, రక్తతంతు, శల్య
తంతు, మాంసతంతు, చగ్గుతంతు, వాదతంతు, పక్షితంతు, మొదలు
గాగల తంతుమూలక ప్రయోగాది మాయాకృత్య కాకుక కిరాతక
చాపష్టి విద్యాదులున్నా, భూతశుద్ధి, యంతశుద్ధి, బహిర్శుద్ధి, యం
తర్కాత్మక, బహిర్కాత్మక, స్త్రీవిద్య మహావిద్యాది సప్తకోటి మహా

మంత్ర నకల యంత్రతంత్ర మట్లుయోగాదులున్నూ స్థావర జంగమాదుల నెట్టిదిగ్బంధనజేసి శుద్ధభవనికలు పోకోధించి తెల్పిన మహాయోధ నయ్యా నాను. మరిన్ని—మంత్ర స్తోత్రం, యంత్ర స్తోత్రం, తంత్ర స్తోత్రం, మొదలగు దశవిధ స్తోత్రములన్నూ, ఇంద్రజాల, మహేంద్ర జాల విద్యలున్నూ—నాను సెప్పినట్లినవలసిగదా బాబూ!

పి! శా—(వ్యగతము) ఔరా! ఇటువంటి మహాకళలన్నియు మచ్చునకైన గనుకడవుగదా! ఆస్యవర్తనూ! ఇందు చేతనే సీతవిభ భగ్నమై పరులు పాలైనది.

కలి—ఓరీ! నీయొద్ద నంజీవాదీయందుండు మూలికలుగలవా?

మం—జియ్యో! పగ్గెలాకుతనా సీతగాదు క వ్రాసినాస్తే పరీక్షిత్తాను సూసుకోండి. (నందినండి మూలికలఁదీసి) సిత్తగించండి. ఇవిగో సంగ్రహకరణి. యంత్రతెగేసినానరే—యది నూవట్టేబుట్టటి—యెగిరిపోవాలన్నమాట. (చేతిని కోసినట్లభివయించి, వైన వేరురాసి చూపి, కలిచేరికిచ్చుచు)

కలి—(ఆశ్చర్యమునఁ బరీక్షింపుచు) ఆహా! నేటి కింకను మహత్తు మహామూలికల నాశ్రయించి యున్నదనుట నిస్సంశయము గదా!

మం—(మరియొకటిదీసి) పామీ! యిదిగో నమ్మాహాకరణి. దీనోపస తిగిలించా—నవనాల్లూ కుంగిపోవాలన్నమాట. (కలికిచ్చుచు)

కలి—నిస్ప్రియమేనా? దీనికేమైన విరుగుదు గలదా?

మం—(ఇంకొకమూలికఁదీసి) ఇదో తాని యిరుగుదు. దీని పేరు నంజీవకరణి. పట్లు గిట్టగరిచి—కట్టుతేలేసి, కోవగించి నచ్చినోడేనా నరే—దీనిదెట్టో లెగాలన్నమాట. సిత్తగించండి. (కలికిచ్చుచు)

కలి—ఇవి మాకు పరీక్ష నిచ్చునా?

నాం—యేలినోరు చిత్రగించండి. (కలి సమ్మానాకరణిని బీర్ని విశ్వేష్వరజై పోవును. పెటనే శాస్త్రియు, మందులవాడును వానిని బంధించి జైలుతాళమును దీసికొనుచుండురు)

మాయా—(కత్తిమాసి లేచి) అరే! దురాశ్వులారా! ఎంత ద్రోహమునకు సాహసించితిరి. మిమ్ముపైజే యనునదనమున కనిపెడ.

ప్రతా—(కత్తిమాసి యెరుక్కొని) ఓరే! కలుమాధమా! అమానుకుండగు విశ్వంభరుని జెరయం దుంచి బాధించినదానికి ఫల మిది. యనుభవింపుడు. (మా గూచిని గుచ్చిగోలూలప్రోయును. మిగిలినసభకును వలయుతులగుచును. ప్రతాపసింగుమాయావినిగట్టివైచును)

పి. శా—స్నేహితులారా! మనము వచ్చినకార్యము సఫల మయినది. ఇక నాలసింపక విశ్వంభరుని చెరవిడిపించి, వదాళివ చక్రవర్తికడకుఁ బోవలెను. అతఁడీవాటికాదుర్మార్గుల జెరలోఁ బెట్టి యుండును. వీరిల నిచటనే చెరయందునుతము.

మం—అగును మనము వేరింపడవలయును.

ప్రతా—శాస్త్రివర్యా! నీప్రజ్ఞ యసాధారణముగదా!

పి. శా—ప్రతాపా! ఇదంతయు నీమూలమునఁగదా కొనసాగి వది. దానోపాయము బాగుగఁ బ్రయోగించితివి. రంకు. కర్తవ్యము నకుఁ గడింగుదము. (నిష్క్రమింతురు)

రం క ము — ౨

విశ్వంభరుని జైలు

(ప్రతాపసింగు, శాస్త్రి, మందులవాడును గువేరింతురు)

పి. శా—ప్రతాపా! నీవుబోయి విశ్వంభరు నిటకుఁ దీసికొని రమ్ము. మువ్వర మొకేవారి యగుపడిన, సంతోషాతిరేకమున నతని కేదైనా మోపము వాటిల్లవచ్చును. (తాళముచేచి నిచ్చును)

ప్రతా—(కాశముచేసి) అయ్యో! విశ్వంభరా! నీయరాతుల బరాతితులగావించి, విన్న దోహానిపోవ, డాక్టరు భిషగ్వరమూర్తియు, ప్రభాకరశాస్త్రిగారును వచ్చి వేచియున్నారు. కావున—

విశ్వ—(బయటకు వచ్చి ప్రతాపసింగును గొగలించుకొని) మిత్రమా! సమూలమునగదా నామిత్ర పునర్దృశ్యనభాగ్య మబ్బినది. ఏరీ! నాప్రాణదాత లేదటనున్నారు?

ప్రతా—(కాశ్రివి డాక్టరునిజూపుచు) అదిగో! నీరాక నిరీక్షింపుచు నచట వేచియున్నారు.

విశ్వ—(నేగముగఁజూచువారిపాదములకెరిగి) మహాత్ములారా! నన్నుగావూటకై, మాప్రాణముల ధారపూసిన మీఱుణమును నేనెటుల దీర్చుగలను?

పి. శా—విశ్వ భరా! గతిందినదానికివగవంబనిలేదు. లేమ్మోమం—మిత్రమా! విధాత్రవార నెవరుచాటఁగలరు? లేమ్మో.

ప్రతా.—అయ్యో! వైవికమునకుఁ దపింపఁదగునా? లేచి వారి యనుమతి ననుసరింపుము.

విశ్వ—(లేచి) పరోపకారపాత్రులారా! మీరొకరించి న మహోపకారమున కివే పంతు? మార్వత హృదయపూర్వక సమన్వార నిహాసములు. (నిమిషగరింపుచు)

గీ. పరులరాజ్యంబునందునఁ బొల్లువడెడు

నాకునై రూపములమూర్ధి నాదుచెరను

బాపి కాపాడినమహానుభావులార!

భవ్యగుఱులార మీకివే వందనములు!

పి. శా—విశ్వంభరా! నీకృతజ్ఞతను వెల్లడించుట కిదిసమయముగాదు. మనవిచట నాలసింపక వెంటనేచక్రవర్తికడకుఁబోయియచటి డుర్భాగ్యులశీలించజేయవలెను. కావున శీఘ్రముగ మనవిక పురిజేరుదము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

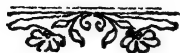
పంచమోంకము

ఘోర కలి

వస్త్రాంకము—రంగము 1

న్యాయస్థానము

[“లాబ్‌స్వమి” లో కామకయ్యయ్యను, లోభస్వామియు ప్రవేశింతురు.

పిమ్మట చరాశివచక్రవర్తి ప్రవేశించును]

బెంచ్‌క్లార్కు—(లేచి) Os No. 42 of N. for arguement

Mr. Lobhaswamy and Mr Kamukayyar.

లో & కా—రెసి. యువరాజ్.

నదా—Go on Mr Lobhaswamy

లోభ—అయ్యా! నేను చెప్పబోవునది కోర్టువారు సాక్షాత్తన చిత్తులరై యాకర్ణించెదరని నమ్ముచున్నాను.

నంబర్ వన్. (వభాకరిశాస్త్రిగారు రాజపురోహితుడు. డాక్టరు భిషగ్వరిమూర్తి రాజకుటుంబవైద్యుడు. వీరిరువురును విశ్వంభరుని చిన్ననాటనుండియు నెరిగియుంచురు. పైగా కువలయమాల తిక్కరణ శుద్ధిగా విశ్వంభరుని ప్రేమించిన వనిత. కాబట్టి యామెకలని స్వభావము పూర్తిగా తెలిసియుంచును. వీరుమువ్వరును సూర సన్యాయమునకొదిగిట్టువాగుకారు. అందుచేత, వీరిమాటలువిశ్వాసనీయుములు.

నంబరు టు. డాక్టరుభిషగ్వరమూర్తి, కువలయమాలనిచ్చినివా హముచే నెదనన్నపుడు-అయన గ్రామాంతరము బోయినపుడు. వివాహవిషయమై యామెను నిర్బంధించుటచే వారలే యున్నమానాస్పదులైనారు.

నంబరు త్రి. విశ్వంభరుని వ్యయముగా చూచి, యాయన ముద్రాంగులియకముఁ దెచ్చిన ప్రతాపసింగుని సాక్ష్యమున్నూ, అట వికుండగు భిల్లుని సాక్ష్యమున్నూ ప్రబలనిదర్శనములై యున్నవి.

నంబరు ఫోర్. తాను తిరిగి రాజ్యమునకు వచ్చినప్పటికి నిండు ద్రవ్యముతోనున్న రాజభాక్తనమును నాలుగుమాసములలో కాళీ సేయుట విచారించవలసియుండుటయేగాక యనుమానాస్పదము.

నంబరు ఫైవ్. దుస్సహవాసము, దురాచారము, దుర్వ్యయము మొదలగునవి బాగుగ నలవడినవి. స్వభావము మారిపోయినది పైకారణములచే నిప్పుడు రాజ్యముచేయునలెడు మాయావేషధారి కాని నిజమగు విశ్వంభరుఁడు కాడని కొద్దువారికి మనవిఁజేయుచు, న్యాయమును దయసేయఁ బ్రార్థించుచున్నాను. (కూర్చుండును)

నదా—Well go on Mr. Kamukayyar.

కామ—[లేచి పొడుముచీల్చి నత్తిమాటలతో] అయ్యా! క.క.లిచ్చెప్పగా—వీరందరు వి-వి-విశ్వంభరుని కొల్లవెచ్చి వ్యాధి గు-గు-ట్టంతానల్లా తేల్చికొనింది అందుకు-వాణ్ణి-ర-ర-రాజ్యమునుండి తీ నేడేదేశంతో-వీరు ఒక్క-టమాదిరి ఎ-ఎ-య్యెవిచెన్నుసొల్లింది. అదిద వీరిశక్తి తెలుస్తుంది.

నంబరు టు. విగతాచారి కు-కు-క్క-వలయమాలకు నిర్బంధించి యుండిందిలేదు. టిరికే అడగడానికి పోయింది. అట్లుచేసిందిపో. అమె యె-యె-య్యె ర-ర-ర-రాజునకు వర్తమానించియుండియుండకూడదు?

నంబరు త్రి. ప్రతాపసింగుగూర్చి, వయనం య-య-య్యారికి నల్లా తెలియుం? వాణ్ణి వీరేయట్టిమాదిరి న-న-న్నాటక మాడవలసిం దిగా చెప్పియుండింది. జైలులోని విశ్వంభరుడికి ప్ర-ప్ర-ప్రతాపసింగ్ బంధువుఁడంద ఉండియుని భిల్లుఁడు సాచ్చం సొల్లిలయింది. కాబట్టి

ప్రతాపసింగు వీరిలోనివాడుడ నశ్వయం అయియుండె “ఇన్నోసెంటు పీపుల్” భిల్లుడుచేత యెట్లాగాని నాచుం ఇప్పించవచ్చు.

నంబరు ఫోర్. మనిషియొక్క నడవడిదా- యె-యెల్ల కాలం ఒకటేద మాదిరి ఉండియుండదు. మారిపోవుట కవకాశం ఉండింది. వి వి-విశ్వంభరుడు దేశంతిగ్గివచ్చివందుకు- కష్టసుఖములుడ నల్లానాటి యుండింది. అదుకోసరం బీదలకు బాక్కనమునుండి దు-డు-దడ్డు యెత్తి విశేషభర్తు చేసియుండవచ్చు.

నంబరు ఫైవ్. పోసి-నీడుమాయావిశ్వంభరుడై తే ని-ని-న్నిజం విశ్వంభరుడుడ. యెచ్చట ఉండింది?

ఈస్పమాచారంబట్టి.వి.వీరందలు. కలిప్రేరితులని యాభి అయి యుండె. కలిరాజునకుడ ర-ర-గ్రాభ్యమువచ్చుటకు వి-వి-వీర్వీరూయ వన్నింది. కాబట్టి కొ-కొ-కో-గ్గనారు బాగ వినుస్థిని, న్యాయం దయసేయ కోరుకుండింది. (కూర్చుండి “లాబుక్కు”మాచుచుండును)

లోభ—(లేచి) కోర్టువారికొక మనవి. మిస్టర్ కామకయ్యర్, విగతాచారి కువలయమాలను నిర్బంధింపలేదని చెప్పినాడు. అయితే, దేవాలయమున జరిగిన సమాచారమును చెప్పుచునగా విగతాచారి శంకించికంపింపనేల? తెలదు. నిజంవిశ్వంభరుడెచ్చటనున్నాడని చెప్పి నాడు. కోర్టువారు పిలిపించినచో వతడుగూడ రాగలడు.

(సేవకుడుపిలుచును. విచారముగ విశ్వంభరుడు ప్రవేశించును)

నదా—అయ్యా! మీరేనాకలిచే చెర-బెట్టబడినది?

విశ్వ—చిత్తము.

నదా—ఇపు దిచటి కెట్లురాగలిగితిరి?

విశ్వ—వాకులగురువైన ప్రభాకరశాస్త్రిగారి కరుణానిరీక్షము నను, పాకుటుంబవైద్యుడగు డాక్టరు భిషగ్వరమూర్తియొక్కదయాతి

శంకరుని, వీరిరువురికన్న నెక్కుడగు ప్రభావసింగుని కలాభిమానముచేతను చెరవిముక్తి నొంది టిమ్ము దగ్గిఁపఁగలిగితిని.

(సదాశివమూర్తి తీర్థానమును గుమస్తాకివ్వగా “బెంచి క్లాయు” దానిని పైకిచదువును)

బెంచి—కువలయమాల నిచ్చెదనని వాగ్దానము చేసినపుడు విశ్వంధరుఁ డామెను నిర్బంధింప నవసరముండదు. రెండు. ఎంతకష్టములు నాటినప్పటికిని రాజగువాఁడు తనకుమారుని ధర్మ మవలంబించుట యెందును గాన్పించదు. మూడు, ఇరువు హక్కుపోలికగా నున్నను దేశాటనబడలిక, శాస్త్రముదలగువారు తీసికొనివచ్చిన విశ్వంధరుని యుండే యెక్కువగా నుండుటచేతను, అతని కంతస్వర మిదివరకు చక్రవర్తిగా రనేకసారులు వినియుండుటచేతను, భిక్షురాదులచేఁ దీసికొనిరాఁబడినవాఁడే నిజమైన విశ్వంధరుడని చక్రవర్తిగారు తీర్మానించినారు. ప్రతివాదులు వ్యబుద్ధిచేతనో, కలియొక్క ప్రోత్సాహముననో విశ్వంధరుని రాజ్యమునపహరింపఁదలఁచుట వాస్తవము. కావున ప్రతివాడు లిది మొదలుగ విశ్వంధరునియొద్దనే ఖైదీయగ నుండునట్లును, మిగిలిన కలిక్రభృతుల నచ్చటనే చెరయిండుంచి పోషించునట్లును ఏర్పాటుజేసినారు.

కాము—No Justice in this bloody court.

(పోవును)

రం గ ము — ౨

రంగాపురరాజమార్గము

[నిజదేవమున కాలాచారి చేతి నిమగ్నమునతోఁ బ్రవేశించును]

కాలా—అయినది, ఇప్పటికి నర్వమును సంపూర్ణ మైనది. కొలఁదికాలముక్రిందట, రొమ్మువిరుచుకొని చేతులుపుకొనుచు నాకే

మన నంచరించిన కాలాచారిగాడి కిదిగో (ఇనుపకడియముగల చేరిని జూపుచు) గండ పెండేరము. రాజరికముఁ జేసినందుల కొక్కటే కడియమునైచి గౌరవము నిలఁబెట్టినాడు. బద్ధకంఁబునిజేసి “లైఫ్ లాంగ్ కన్ ఫైన్ మెంటు” (Life long Confinement) ప్రసాదించినారు. సం తోషమే. ఏమిటిరా? ఈకాలాచారిగాడి కీర్తిమచ్చలను. వీడు తన రాజ్యపరిపాలనమున నొక్క పనికితునైన నాహ్వానించి గౌరవింపలేడు. కవిత్వపుల గణన నేయలేదు. విగతాచారి సహితుడై, దైవభీతియైన లేక—నత్కార్యము లాచరింపలేదు. వీడిగో సమానముగఁ ద్రాగుచు, వీడొడిసెట్లాగు నారికే గౌరవము జూపినాడు. కావుననే చెడిపోయినాడు. అందుచేత నన్ననుసరించి ప్రవర్తించువారలకు—అవగా—నేనే కాలస్వరూపుడను గనుక—వర్తమాన కాలానుకూలముగఁ బ్రవర్తించుచుమానియున్నోఁ డిన్న మనవిఁ జేసికొనిపోయెదను.

నీ. అర్థలాచింప నిరర్థకమని చెప్పి

స్వాతిశయముజూపు చవటలార!

కవటమాడూహయి కాశల్యమున లోక

వంచనంబొనరించు వాజులార!

బ్రతికియున్నన్నాళ్ళు సరనతీలోలురై

పండ్లిగిలిం చెడు పశువులార

ఆజన్మదౌర్భాగ్యులై త్రాగుబోతులై

ద్రోహచింతనఁ జేయు తులువలార!

గి. ముందుగతిఁ గానగాలేక ముష్కరమున

నొడలుమత్తెక్కి—తిరిగెడు భడవలార!

కాలగతిఁ గాంచి; నన్మార్గ గతులనెంచి

జన్మసార్థక మొనరింప సాగుడయ్య.

చలా—(తెరలోనుండి) అరే! కాలా! కిర్రజాతాశే కేరీ!
(పిగతాచారి చేతి గొలుసు పట్టుకొని ప్రవేశించి) అరే! కాజ్జారీ!
నీకీ—హూట్కీపోడాన్కీ చల్వయిస్తే (ప్రేమముగ) కైకూచెలాజా
తాశే ఆప్ యిదర్! (నమీపించిన కాలాచారి చేతిగొలుసును పట్టు
కొని) ఇప్పు బహుత్ లిచ్చావైనా? నాకీరాజావుంది—మీకీఫాంగ
లోవుందియిల్ల దేఖో! కైనా “టూనన్జీ” హూగయా! ఫీకీపోయి
యెల్లూవస్తాడి. యెల్లూపోయి ఫీకీవస్తాడి. కన్కా—జెర్రానమాలో
కీర్ జభర్దస్తీకర్నా—మాటం?

విగతా—అహా! తెలిసినది. నర్వమును స్వామధవమైనది.
ఇంక నన్నే నమ్ముకొని తమ కులదేవతవలె పూజించుచున్న లోకులకు
మాత్రము తెలియజేయవలసి యున్నది. వారికి నేను వివరముగ
వినుపించెద.

సీ. “ఆచమ్య” యని గురుండన నర్థమెరుగక

మోమునాలెచ్చుచుశుద్ధ మొద్దులార

పటారోషమున శత్రుపటలిపైఁ బడెనార

కుండి “సోసీ” వృకు కూళలార

పూర్వు లార్జించిన భూలక్ష్మణకున్వస్తిఁ

జెప్పినన్యాసులౌ చెనటులార!

తలపర్థకులమాన్చి తలక శూన్యతఁజేర్చి

నెట్టి వేషములేయు నెట్టిలార!

గీ. జాతిఁదలఁచక మీ కులాచారనమితి

నగ్నిచాల్చేసి తిరుగు పెద్దన్నలార!

కాలగతిగాంచి; సన్మార్గ గతులనంచి

జన్మసార్థక మొనరింప సాగుడయ్య.

ఆర్యులారా! కాలస్వరూపుడైన కాలాచారియు దురాచార
స్వరూపిని న నేనును గల్పప్రబోధితులమై కువలయాంబును బాధించుతెకి

నామ యాలాప మా వర్ష్యశ్చయః జాలకించి మాకృష్టిమివభేః గలుగఁ
జేసి. ఇకపై మీకన్న వస్త్రదులిడి పోషించి, మీ కనుకూలముగ
రాజ్యపరిపాలనఁ జేయనున్న, మీరాజురాజులైనవిశ్వంభర కువలయే
మూలలను సేవించి, కీర్తి వడయఁడు. మా యనుసరణ విడువుఁడు.
ఇదియే—

చలా— హిమాగయాశ్వా? (నడువబోవుచు)

విగ—(ప్రార్థితుకముగ) జెర్రాతై రోజి! హౌదవ స్త్రీలోక
మునకుఁ గూడ నుక చిక్కిమనవిఁ జేసికొనియెద ననుగ్రహింపుము.

సీ. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లియాడిన మగవాండ్ర

మాట పాటింపని మగువలారా!

పసుపుఁ గుంకుమబొట్టు “బాగులే” వనుచు “ఫేస్

పోష” రద్దును దిద్దు భామలారా!

పనిపాటలేమున్నఁ బఠినెత్తిపైఁజెట్టి

“కార” క్రి యూరేసు కాంతలారా!

మగని లక్ష్మములేక పొగరెక్కి విలులతో

మురిసి ముచ్చటలాడు ముగ్ధలారా!

గీ. బుద్ధిపూర్వకముగ మీను పుట్టినిల్లు

నత్తవారిల్లుఁ జెరుచు పెద్దన్మలారా!

కాలగతిఁగారచి; నవ్వార్ల గతులనెంచి

చతులసేవించి; నత్తిరైఁ బడయఁడమ్మ.

అమ్మలారా! అయిదుగురు పతులతోఁ బ్రవర్తించినను పాతి
వ్రత్యముఁ జెడకుండ గోపు కీర్తిగాంచిన ద్రావదీదేవిని స్మరించు
కొనుఁడు. రాజ్యముఁ బోగొట్టుకొని—యరణ్యములపాలై, బహు
కష్టము లనుభవించినను పతియే దైవ మని నమ్మి సేవించిన, దమ
యంతి, చంద్రమతి—మొదలుగూడ గల పుణ్యంగనలఁ దలంతు.

కొనుడు. అవతారపురుషుడైన శ్రీరామచంద్రుని భార్యయై, యాది శక్తిస్వరూపిణియైన సీతామహాదేవి గూడ లోకసంరక్షణార్థ మొక్కడ గండ్లఁ బడి యెంతచక్కని ప్రవర్తనమును స్త్రీలోకమున కాదర్శనముఁ గావించినదియో యూహింపుడు. అల్పయుద్ధము యైనను తాను పరిచినవానినే పెండ్లి చూడి, యిడుమలంబడి, తుదకు భర్త షరణింప యమునితోఁ జోరాడి మరల సభర్తృకన్యైన సావిత్రీచారిత్ర మాలో చింపుడు. వార లావంతయేసి స్వకులాచారములఁ ద్రోసిపుచ్చి, యా గ్నాచారముల నిరసించిరా? పతిమాట జవదాటిరా! వారల కేమైన కీర్తిలోపముగల్గెనా? మీశేల లేనిపోనివేషములనైచుచు, పూర్వాచారముల నుత్తీరించి, మనీయ మరాచారావలంబనలోలులయ్యెదరు? మీక్షుక్తుప్రవర్తన మార్యసన్మతముగాదు. కావున నోహిదూమహా మహిళలారా! ఇప్పటినుండియైన మీయపుట్టిసట్టియు, నట్టిసట్టియు వంశ శీలములఁ గాపాడి పూర్వాచారముల గౌరవాభిమాన పూర్వకముగ నాచరించి, మీవాతివ్రత్యమహిమాశీత్యంబున, భారతవర్షమునకుఁ దొల్లఁటిగౌరవోన్నత్యముల నముపాజ్ఞింపఁ గడంగుడు.

చలా—అవ రేభయ్యా! కెత్తా టెం లెప్పర్కర్తాక్యా? (లాగును)

విగ—అజి చిలాసనావ! అయినజేవో అయిపోయినవి. విశ్వంభరుని, కువలయమూలను, వివానాపుమస్తులతో నున్నప్పుడు మాకు గూడఁ జూపించి పుణ్యముగట్టుకొనుము.

చలా—అచ్చా! ఆన్ జాయింగే.

(నిష్క్రమింతురు)

(తొర లేచును)

[పెండ్లి బట్టతో విశ్వభార్యుడు, కువలయమాలయు,
త్రళాకరకాస్త్రీ, చాపయ భిషగ్వరమూర్తి, ప్రతాప
సింగ్ అంబయును గూర్చునియుందుట]

ప్రభా—విశ్వంభరా! దైవానుగ్రహమువలన నిప్పటి కన్ని
ప్రయత్నములును సఫలమైనవి. చిరకాల విహవేదనాపీడిత యగు
కువలయమాలకు నీవు భర్తవగుటయు, పరాధీనమైన నీరాజ్యము
మొరల నీకున్వాధీనమగుటయు, కువలయమాలకు సోదర పుతరాగమ
లాభంబును, ప్రతాపసింగునకు సర్వసైన్యధికారభూస్వామ్యము గూడఁ
గలుగఁజేసిన యాదయామయుండగు భగవంతునకు వందనము లాచ
రింపుము. కువలయాస్వతుడనై నిరంతర సాఖ్యాంబుధి నోలలాడుచు
నాచంద్రతారార్కముగ ధరణి బాలింపుము.

డా—అయ్యో! విశేష శ్రేణుషీచురంధరులై నకాలాచారిని, విగ
తాచారిని ఇక్కడ కే తోడ్కొనివచ్చుచున్నాడు.

[కాలాచారి, విగతాచారి, జలాకీపాశీలు ప్రవేశింతురు]

చలా—సలాం సబ్ మారాజ్ లోకోంకు. (విగతాచారి
కాలాచారితో) జేభో! అమారా రాజారాణీ నర్కార్క—జల్దీ.

ప్రభా—విశ్వంభరా! అదికాలమునుండియు నీ కాలాచారి
గడు బూజనీయుడై యుండెడివాడు. ప్రస్తుతి మాఘోరికలి ప్రబో
ధమున వక్రమార్గగామియైనాడు. దాన నీతని దోషంబు నాకగు
పడదు. చక్రవర్తి యాజ్ఞానుసారమగు జెరయందుంచక నీపురముననే
యుండున ట్లనుజ్ఞనీయును. విగతాచారి గూడ నాదికాలమున నదా
చారనంపన్నుడే కాని యితఁడుగూడ నాకలిబోధచే బూర్తిగా మా
రిపోయినాడు. కావుననితనిని దురాచారముల బోధించవలదనికాసింది,

నీవురినే వేరొక చో నుండునట్లు గ్రహింపుము. వారు నీకెట్టియిత
కారముఁ జేయఁదల పెట్టినను—నామాంతాచార శబ్దమూత్రులు గావఁ
గువలయునని తుండవై వారికి నమస్కరించి శారవింపుము.

విశ్వ—చిత్తము. (చలాకీసాహేయునితో) నేనకా? వారి చేతు
లనున్న గొలుసు నిప్పుడే తీసివేయుము.

(చలాకీసాహేయు గొలుసుతియును)

కాలాచారి! కలిశ్రేపణచే చేసిన నీచయ్యల మరచితిని.
నన్నొక్క వర్తివై మాపురినే యుండుము. విగతాచారి! నీదురాచార
ప్రచారమును మాని, మాపురినే వేరొక చో నీవుగూడ నుండునని
ఇది నాయాచుమితి. మా పురోహితాసుసారము మీ యిరువుర కిదే
నమస్కరింపుచున్నాను.

(లేచి నమస్కరించును)

(అందఱు నిలుచుందురు)

కాలా— }
విగ— } వీహాయుష్మాభి! నకలమనోరథ సిద్ధిస్తు

కాలా—అయ్యా! విశ్వంభరా!

సీ. కలికాలనలబ్ధ కాటకంబులుదుంగ

నింపుగాఁ బుడమి బాలింపుమయ్య!

ప్రబలదురాచార బాడబాగ్నిదొలంగ

శాంతప్రభుత్వంబు నలుపుమయ్య!

నకలదిగంత విశ్రాంతయశుండవై

నీతిదప్పక ధాత్రి నేలుమయ్య!

ఘోరకలి

అఖిలజనశ్రేణి కాష్ఠాదకరుడవై

శ్రీవీర వసుధ రక్షింపుమయ్య!

గీ. ఘోరకలి కాలబాధచే గుందుచున్న
కువలశూలావమూలించి కూర్చిగూర్చి
దుష్టరాజప్రతాపంబు దొలగజేసి
వర్జిలుచు ధరణిబాలింపు పార్థివేంద్ర!

లండను—తథాస్తు. తథాస్తు.

మంగళమ్ మహత్ శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

ప స్తాంకము

సర్వమును సంపూర్ణము.

14586